

૬૦૦૦

જરથોસ્તીઓ માટે બંદગી કરવા લાયક કલામ તે
પાક અવસ્તાજ છે.

દસ્તુર સાહેબોનાં મતો, ઈન્, વધારા સહીત.

કર્તા —

[આદતી ખીજ.]

પ્રગટ કરનારા—દી૦ અરદેશરની કું૦

નં૦ ૧૮, ધોખીતઝાવ, મુંબઈ.

કીમત—આના ત્રણ.

સને ૧૨૬૪ ચક્રદેવરી—૧૮૬૫, ઈસવી.

મુંબઈ: "તત્ત્વવિવેચક" છાપખાનામાં છાપ્યું છે.

રાહે રોશન.

જરથોસ્તી ધર્મ, આચારવિચાર, અને સંસારી બાબતો
મોટે ખાસ પત્ર.

લવાજમ—વરસના, આંગ ઉપર, ર. ૨); પોસ્ટેજ સાથે ર. ૨ાા; છુટી નકલનો ર. ૦ા.

જેઓ ધરાક થવા આહતા હોય તેઓએ મેહરબાની કરીને લવા-
જમના પૈસા તથા પોતાનું નામ ઠામ નીચલે સરનામે મોકલવું.

દી. અરદેશરની કંપની—મેનેજર તથા પ્રમટ કરનાર,
નં. ૧૮, ધોખીતલાવ, મુંબઈ.

PHILOSOPHY AND ETHICS OF THE ZOROASTERS.

Price 6 Annas.

ZOROASTRIANISM IN THE LIGHT OF OCCULT PHILOSOPHY.

Price 5 Annas.

THE RELIGIOUS SYSTEM OF THE PARSIS.

Price 1 Rupee.

THE FUNERAL CEREMONIES OF THE PARSIS

Price 1 Rupee.

To be had at D. ARDESHIR & Co.
18, Dhobitalao, BOMBAY.

૬૦૦૦

જરથોસ્તીઓ માટે બંદગી કરવા લાયક કલામ તે
પાક અવસ્તાજ છે.

દસ્તુર સાહેબોનાં મતો, ઈન્, વધારા સહીત.

કર્તા —

[આટલી ખીજ.]

પ્રગટ કરનારા—દીન્ અરદેશરની કું

નં. ૧૮, ઘોખીતલાવ, મુંબઈ.

કર્તા—આના ત્રણ.

સને ૧૨૬૪ ચઝદેઝરદી—૧૮૯૫, ઈસવી.

મુંબઈ: “તત્ત્વવિવેચક” છાપખાનામાં છાપ્યું છે.

ખોલાસો.

આ ચોપાન્યાંની પેહેલા આવૃત્તી બાહર પડ્યા પછી તરતજ ખપી ગઇ હતી, અને તેની નકલો હમણાં મળી શકતી નહી હોવાને લીધે અમે તેને ફરીથી પ્રગટ કરીએ છીએ. ધર્મને લગતા બાજુ ડાઘપણ સવાલ કરતાં બંદગીનો આ સવાલ જરથોસ્તીઓને માટે ઘણી વધારે અગત ધરાવેછે, કારણકે તે જરથોસ્તી ધર્મની પાકીજેહ હસ્તી સાથે ફક્ત મોટી નીસબત રાખેછે એટલુંજ નથી, પણ ખુદ પારસી ઠામની, જરથોસ્તી તરીકેની સ્વતંત્ર અને હંચી ઝોળખવાળી તેમજ માનભરી, હસ્તી સાથે અતલગનો સંબંધ રાખેછે. આ અને એવી ઘણીક અગતની ખીનાઓ વીશે આ ચોપાન્યાંમધે મક્રમ શબ્દોમાં વાજખી લખાણ કીધેલું એવામાં આવશે, કેજ જેકે દુકું તોપણ સંતોષકારક ખોલાસો આપે એટલું ખોટલું છે. મજ્ઞયસ્તી-બંદગી વીશે જે ડાઘ જરથોસ્તી હવેપછી પુરતી વાકિફી તથા ખરે સારાંશ એકી વખતે મેળવવા માગે તેને આ લખાણ ખરે રસ્તે લઘજનાર એક ભોમીયા જેટલું ઉપયોગી જણાશે.

વધારા તરીકે અસલ ચોપાન્યાં માટે જાણીતા દસ્તુર સાહેબોએ આપેલા અભીપ્રાય આપવા ઉપરાંત રાહે-રેશનમાં બંદગીની બાબત ઉપર પ્રગટ થયેલું કેટલુંક લખાણ પણ આપ્યું છે; અને તે એવા ઈરાદાથી કે એ સવાલને લગતા સઘળા મુખ્ય વાંધાના જવાબો એકઠા જળવાઈ રહે.

સઘળા વર્ગના દીનદાર હમદીનોને આ ચોપાન્યું ખરીદવાને બને એટલા વાસ્તે તેની કીંમત માત્ર લણ આના રાખીછે.

રોજ દાદાર હોરમઝદ, માહ બેહમન }
અમશાસ્પદ, ૧૨૬૪ યહકેઝરદી. }

દી. અરદેશરની કુંઠ,
પ્રગટ કરનારા.

પાક માંથ્રવાણીના બચાવ માટે

બારસો પચાસ વરસ ઉપર

જે

ધર્મચુસ્ત મજદુરનાનો એ

પોતાનું વહાલું વતન તજ્યું,

માલમીલકત અને દોલતનો ભોગ આપ્યો,

સ્વદેશનાં સુખો ખોલી પરદેશનાં દુખો ઉઠાવ્યાં,

તે

દીનદાર નરનારીઓનાં અશોક્રોધરોને

આ ન્હાનું ચોપાનું

હુબરો હુબર આફીન અને નમન સાથે,

તથા

“અશોનામ વંધુહીશ સુરાઓ સ્પેન્તાઓ ફવરો યજમહદે”

ના પવિત્ર ક્લામોની આરાધના સાથે

અર્પણ કીધું છે.

નેમો અદુરાધ મજદાઈ.....નેમો ઝરથુશ્ટ્રહે રિપતામહે અશોનો કવશે એ.

પેહેલી આવૃત્તીનો દીખાવો.

પાક યજ્ઞદાના નામની તથા પેગમ્બર અશો જરથોસ્તનાં અશો ફરોહરની બધી યાદ સાથે હરેક કામની સરઆત કરવાનો અસલી મઝદયસ્ની તરીકો છે, અને તે મુજબ જરથોસ્તીઓએ હમેશ અમલ કરતા રહેવું બાયક છે. જેમ આજના રાજબકતીના રવમ્બામાં રાજકતાની યાદને વફાદારી સમજવામાં આવે છે, તેમ ઉપલા પુરાતન, સ્તુતીપાત્ર નીચમમાં દીનદારી તેમજ યકીનદારી સમાયલી છે.

આ ચોપાન્યાંની મુખ્ય મતલબ બંદગીને ભગતી તકરારમાં રળુ થયલા મુખ્ય વાંધાનો જવાબ આપવાનીજ હોવાથી, માત્ર તેના રદીઆ આપીને હાલતરત સતોશ ધરવામાં આવ્યો છે. પણ એ ઉપરથી કોઈ તરફથી એવું વિચારવામાં નહીં આવશે કે અવસ્તા બંદગીની તરફેણુ જે સધળું કેહેવાઈ શકાય તે કેહેવામાં આવ્યું છે. એ બાબતને ભગતા ધણુક સીધા દાખલા દલીલોનો અતરે ઉપયોગ કરવાની અગત જણાઈ નથી.

પ્રગટ કરનારાઓએ કમાઈ કરવાની મતલબ રાખી નથી, પણ ઉલટું ગીરાથી ખરચ કરવાની પોતાની ફરજ વિચારી છે. એ ચોપાન્યાંની કીમત એટલી નજીવી છે કે ગરીબમાં ગરીબ જરથોસ્તીને પણ ખરીદવાને સવલ પડે.....

જરથોસ્તીઓ માટે બંદગી કરવા લાયક કલામ તે પાક અવસ્તાજ છે.

[અવસ્તા.]

તેમ આજીતેાશ અહુરે માંથેમ તશદ અશા હુઝોશો. (યજ્ઞસ્તે—હા ૨૯, ૬૦ ૭)

(અર્થ) —અહુરે અશની સાથે મળીને આખાદી આપનાર આ માંથે બનાવ્યા.

નઝબયંધુહ તુ ઝરથુષ્ટ્ર ફવશીમ મન તે અહુરહે મઝદાઓ.... થેંધહે ઉર્વે માંથે સ્પેન્તે.—(વંદીદાદ, પરગરદ ૧૯).

(અર્થ) —ઓ ઝરથુષ્ટ્ર, હું જે અહુરમઝદ છું તેની ફવશીને પદતો રહે....કે જેનું રવાન વધી કરનાર માંથે છે.

ઉશી અહુરહે મઝદાઓ યજમઘદે દરેથાઈ માંથહે સ્પેન્તહે;

પ્રતુમ અહુરહે મઝદાઓ યજમઘદે મરેથાઈ માંથહે સ્પેન્તહે;

હીઝવામ અહુરહે મઝદાઓ યજમઘદે ફવાકાઈ માંથહે સ્પેન્તહે.

(હોરમઝદ યસ્ત.)

(અર્થ) —માંથે સ્પેન્તને સમજવાને હોરમઝદની હુશીઆરીને અમો વખાણીએ છીએ; માંથે સ્પેન્તને યાદ કરવા માટે હોરમઝદની અક્કલને અમો વખાણીએ છીએ; માંથે સ્પેન્તને બચવાને માટે હોરમઝદની જાનનાને અમો વખાણીએ છીએ.

[બંદગીને લગતો સવાલ હજી ચરચાતો હોવાથી, એ સવાલનો ટુંકમાં પણ ઘટતી દલીલો સહીત સંતોષકારક ફકરો કરનાર જે ચોપાન્યું માર્ચ ૧૮૮૯ ઇસવીમાં છપાઇ બાહર પડ્યું હતું, અને જેનું નામ જરથોસ્તીઓ માટે બંદગી કરવાલાયક કલામ તે પાક અવસ્તાજ છે, તે હાલ મળી શકતું નહીં હોવાથી તેને ફરી પ્રગટ કરવાની ધણી તરફથી ખાહેશ બતાવવામાં આવતી હોવાથી અતરે તેને સદાખૂં છાપવાની અગત જોઈએ છીએ. એ લખાણમાં તકરારને અનુસરતા સીધા જવાબો, લાચુ પડતા ઘખલા તથા વાંધાના બંધબેસ્તા રદીયા હોવાથી તે હરકોઈ વિચારવંત અને પ્રમાણીક જરથોસ્તીને ખાતરજમાલરેલું લાગ્યા વિના રહેશે નહીં]

એવું અમે માનીએ છીએ. વળી, અમે ખુશી છીએ કે એ ચોપાન્યાના કર્તાને મળેલા દસ્તુરોના અભિપ્રાય પણ આ અંક મધે આપવાને અમે શક્તિવાન થયા છીએ. અવસ્તા-બંદગી તથા બીજી ધર્મસંબંધી અગતની બાબતોમાં સઘળા જાણીતા દસ્તુરો એકમત છે તે બીના સર્વે દીનચુસ્ત જરથોસ્તીઓને તેમજ દસ્તુર-વર્ગના ખેરખાહોને ખુશી કરશે.]:—

જરથોસ્તીઓ માટે બંદગી કરવા લાયક કલામ તે પાક અવસ્તાજ છે.

અવસ્તાના પેગમ્બરી કલામ કેવા ઉત્તમ, કેવા એજમતી, તથા કેવા બેદી અને સ્તુતિલાયક છે, તેની ગવાહી એક નહીં પણ અનેક ઠેકાણે ધર્મપુસ્તક ખોલ્લી રીતે આપે છે. યજ્ઞને કે વંદીદાદ, યશત કે ન્યાયશ—એ સર્વેમાં માંથ્રવાણીની ખુબી તથા અગત જાહેર કીધેલી છે, અને તેની અનેકરૂપે વખાણ કીધેલી જેવામાં આવે છે. પણ એ બીના બંદગીને લગતી હાલની તકરારથી વેગલી જવાને લીધે હાલતરત મોકુફ રાખી, જે વાંધા ઉઠાવવામાં આવ્યા છે તેના રદીએ આપવાની માત્ર અહીં ધારણા રાખી છે. તોપણ અહુરમઝદે યશતનો જે ફરો શરૂઆતમાં ટાંક્યો છે તે ઉપર દરેક જરથોસ્તીનું ખાસ ધ્યાન ખેંચીશું. જે માંથ્રવાણીની પુખ્ત સમજ અને જ્ઞાન માટે હોરમઝદી દરજ્જેની હુશીઆરી (હોશ) નેધએ, તેમજ હોરમઝદી અક્કલ સમાન ચાળાક અને તેજસ્વી મનશક્તી તથા મહા બળવાન બુદ્ધી નેધએ, જે માંથ્રવાણીના રાહત આપનાર કલામો પઢવા માટે યઝદી દરજ્જેની ચપળ, નેક જખાન નેધએ, તે ખોદાધ વાણી કેટલી ઉત્તમ, કેટલી બેદી, કેટલી એજમતી હોવી નેધએ—બંદગી તરીકે કેટલી લાયક, કેટલી જરૂરની અને કેટલી ફાયદામંદ હોવી નેધએ વાર? માંથ્રવાણીની ચમત્કારીક શક્તી તથા એજમતી ગુણોનું વર્ણન અરદ્દીખેહુસ્ત યશત આપે છે, જે એટલું સ્પષ્ટ છે કે ખોદાશનાસીનું ઉપર ટપકેનું જ્ઞાન ધરાવનાર વિદ્યાર્થી પણ સમજી શકે. વળી માંથ્ર સ્પેન્ત ખુદ અહુરમઝદની હસ્તી સાથે કેવો નજદીકનો સંબંધ રાખે છે તે ફરવરદીન યશતમાંના આ દેખીતો ખુલો, પણ ઉંડા અર્થનો ફરો દેખાડે છે:—

વીરુપનાંમચ આઓંધામ પઓંએરીનાંમચ ફવશેનાંમચ એદ યજમઘદે, ફવશીમ એવાંમ યાંમ અહુરહદે મઝદાઓ મઝીશતાંમચ, વહીશતાંમચ અઓસ્તાંમચ પ્રઓઝદીશતાંમચ, પ્રધવીશતાંમચ, હુકેરેપતાંમચ અશાત અપનો તેમાંમચ, ચેંધહુ ઉર્વ માંથ્રો સ્પેન્તો અઓરશો રઓક્ષનો ફરાદરેસરો.....(ફરવરદીન યશત, કરહો ૨૨ મો.)

“તમાંમ પેહલી (યાને પુરાતન કાળની અથવા મોટા દરજ્જાના લોકોની) ફવશીઓને અમે આરાધીએ છીએ. ધણીજ બુલંદ, ઉત્તમ, ધણીજ સોહામણી, ધણીજ મજબુત, ધણીજ બુદ્ધિમાન, સરસ બાંધાની, અશોષમાં ધણીજ બુલંદ અહુરમઝદની ફવશીને અમે આરાધીએ છીએ; જેનો આત્મા ચલકાટમંદ, રોશનીવાલો, દુરથી પ્રકાશીત માંથ્ર સ્પેન્ત છે.(હાલેનો ગુન્ તરજુમો.)

Of all those ancient Fravashis, we worship the Fravashi of Ahura-Mazda ; who is the greatest, the best, the fairest, the most solid, the wisest, the finest of body and supreme in holiness; whose soul is the *Mathra Spenta*, who is white, shining, seen afar.” . . . (ડારમસ્ટેટ.)

માંથિવાણી ચાલુ રાખવાની દરેક જરથોસ્તીની ફેટલી મોટી ફરજ છે, અને તેને ચાલુ રાખવાનું કામ કેતું સવાખવતું છે, તે વીરુપરદના નીચે ટાંકેલા અવસ્તા ઉપરથી સાફ જણાઈ આવે છે:—

અહુમીઅ ઝોથ બરેસ્મનઅ રથવાંમ ફરમેરેતારેમ આઘયેસે ચેસ્તે યેમ નરેમ અશુઅનેમ દદરાનેમ હુમતેમઅ મનો હુખ્તેમઅ વચો હુઅરેસ્તેમઅ શીઆથનેમ સપેતામઅ આરમેતીમ દરેતેમ ઇયો માથો સોશીઅતો યેથે શીઆથનાયેશ ગેથાઓ અશા ફરાદેતે.—(વીરુપરદ, કર્દો બીજે, ફકરો ૫ મો.)

“આ જોર તથા બરસમે કરી સરદારોની આરાધના કરનાર અશો મરદ જે નેક વીચારેલા વીચારને, નેક બોલેલા સખુનને, તથા નેક કાંધેલા કામને મજબુત પકડનારો, તથા જે આબાદી કરનાર સખ્યતા (અથવા તાબેદારી) ને તથા સોશીઅતોના માંથને માન આપનાર (એવી સીકતવાળા અશો મરદને) ઇજ્જતનેમાં હું યાદ કરું છું, જેનાં કામથી પવિત્રાઇની મારફતે મુલુકો (અથવા દુનિયાં) આબાદ થાય છે.” (એન્ડ કાન્ડ કાંગાનો તરજુમો.)

“And in this Zaottra with this Baresman I desire to approach the man, who recites the ritual rites with my praise, who is maintaining thus the thought well thought, and the word well spoken, and the deed well done, and Piety the bountiful even him who maintains the Mithra of the Saoshyant, by whose actions the settlements are advanced in the righteous order.” (રેવરંડ આર. એચ. મીલ્સ.)

બેશક પવિત્ર અવસ્તા જેવી મીનોઈવાણી તથા પેગમબરી ક્લામોમાંજ જરથોસ્તીપણું સમાયલું છે; અને આટલું જાણ્યા પછી, માંથિવાણી છોડી દેવાની સીધી કે આડકતરી સુચના જેવી ધીકારવાલાયક દીનદુશમની કોષખી ખરો પારસી બચ્ચો કરશે નહીં એવી આપણે આશા રાખશું.

પારસી ટોળાંમાં થોડુંક થયું જે એક ચરચા ચાલી રહી છે તે એ છે કે, અવસ્તાને બદલે ચાલુ યુજરાતી ભાષામાં બંદગી કાંય નહીં કરવી? આ બાબદ બહુ તાણુક છે; અને તે ધીરજથી ઊંડો વિચાર કાઢ્યા પછીજ હાથ ધરવી જોઇએ.

બંદગી એટલે શું?

બંદગી કેઈ ભાષામાં થવી જોઇએ તે નકી કયાં પેહેલાં “બંદગી એટલે શું?” તે જાણવાની અગત છે. જેઓ એમ કહેતા હોય કે બંદગી સમજી શકાય તેવી ભાષામાં થવી જોઇએ, અથવા સમજ નહીં પડે એવી ભાષામાં નહીં થવી જોઇએ, તેઓએ એવી તકરાર ઉઠાવ્યા આગમય, બંદગી એટલે શું?—બંદગીની અગત શી, અને ફેટલી?—તથા બંદગી કોણની કરવી જોઇએ?—તે દાખલા દલીલ સાથે જણાવવું જોઇએ. કારણકે એ મૂળ સવાલોનો પુખ્ત અને પુરતો ખેલાસો તેઓ તરફથી થયા આગમય “બંદગી સમજીને કરવી જોઇએ” એવા કોષ આડકતરા સવાલ ઉપર ચરચા ચલાવવી તે જોને “ઘડ પુછડાં વગરની તકરાર” કહે છે તેવી ચર્ચા પડે છે. આ જાતના “ચોયાંસીના ફેરા” ફરવાની ફેકટ વેઠી કાંઈ પણ ફાયદો થવાની આશા રાખવી નકામી છે. ઉપર પુછેલા સવાલોનો જવાબ મળે ત્યાંસુધી ખોટી રહેવા કરતાં આપણે આગળ ચાલીશું.

શું અવસ્તા સમજી શકાય એવા નથી?

પારસીઓનો એક નાનો ભાગ એવું માને છે કે બુદ્ધિમણ અને મનશક્તિમાં આજના પારસીઓ તેઓના વડવાઓ કરતાં વધારે ચઢીયાતા છે. હમણા તેઓ ઇંગ્લેન્ડ, ફ્રેન્ચ, જર્મન, લેટીન, અને સંસ્કૃત જેવી ભાષાઓ શીખી શકે છે, અને એવી કેળવણી ખીલવવા માટે કેટલીક મંડળીઓ પણ સ્થાપવામાં આવી છે. આ સમજી ખીલતી મનશક્તિની નીશાની ગણાય છે. પણ તેજ વેળા જો એવું કેહેવામાં આવે કે તેઓ અવસ્તા ભાષા શીખવાને અશક્ત છે, તો તેઓનાં બુદ્ધિમણ અને મનશક્તિ જેવાં ઉંચાં તેઓ ગણે છે તેવાં ગણાય નહીં, અને તેમના સુધારા પોકળ ગણાય. અવસ્તા જો સમજવે કઠણ કે બેદી હોય તો તેના રચનાર તેમજ સમજનાર મનશક્તિ અને બુદ્ધિમણમાં આજના પારસીઓ કરતાં વધારે બળવાન હોવા જોઈએ; અને તેથી, કંઈજ નહીં તો ધર્મ સંબંધી બાબતમાં, તેઓની બરોબરી કરવાને આપણે હમણા અશક્ત છીએ એવું પ્રમાણીકપણે આપણે કયુલ કરવું જોઈએ; અને એમ કયુલ કરવું તે આપણા માનવત ન્યાયાગેની મનશક્તિ અને જ્ઞાનથી આપણે હજી કેટલા ઉતરતા છીએ તે કયુલ કરવા બરોબર છે. પણ જો અવસ્તા સમજી શકાય એવા છે એમ કયુલ રાખવામાં આવે, તો પછી ગુજરાતીમાં બંદગી કરવાની જરૂર આપોઆપ હવામાં ગેબ થઈ જાય છે. જો, કદાચ, એવી તકરાર લાવવામાં આવે કે “અવસ્તા ભાષા” સમજાય એવી તો છે, પણ દરેક પારસી તેના પક્ષ અભ્યાસ વગર સમજી શકે નહીં, તો દેખીતું છે કે મેહનત કે કાશેશ કાઢવા વગર એમ કેહેવું વાજખી નથી કે “અવસ્તા ભાષા સમજ પડે એવી નથી.” મેહનત વગર કંઈચીજ મળી શકે છે? અરધી સદીની વાત ઉપર તેમનું એ બાહાનું કદાચ વજનદાર ગણી શકાતે; આજે તેમ ગણાય નહીં. કારણકે આજે તેઓ કાષ્ટ પણ ભાષા શીખવાની લાયકાત ધરાવતા પોતાને કેહેવાડે છે. વળી તેઓના કેહવા મુજબ “કપેરેટીવ કાઇલોલો” (જખાનશનાસી) જેવી “ચાવી”એ અવસ્તા જાણવાની તેઓને મોટી સેહેલાઈ કરી આપી છે. ત્યારે ખોટી શાની? આપણે જાણીએ છીએ કે અવસ્તાનાં ધણાક બેદી લખાણો ભાષાશાસ્ત્રીઓ અથવા જખાનશનાસીના અભ્યાસીઓ હજી સમજી શકતા નથી, કે જે ખોદારાનાસીના અભ્યાસથી બેશક સમજી શકાય. આ જેલ મેદાનોમાં જાતે મેહનત કાઢવા વગર ધરમાં બેસી એમ કેહેવા નીકળવું કે “અવસ્તા ભાષા સમજી શકાતી નથી” તે વાજખી ગણાયજ નહીં. હાલ ધર્મની બાબતમાં જે બેદંગા વિચાર કે મત બાંધવામાં આવે છે તે અધુરી તપાસનું, અને ધણી વાર અજ્ઞાન-પણાનું, પરીણામ છે. દુનીઆદારીની મજલ કે જંજલોમાંથી કલાક કે અરધો કલાક કુરસદ મજે તે પણ આજે તો “હવા ખાવા” કે કાષ્ટ ખીજાં મનને ગમત આપનારાં સાધન તરફ રોકવાની જરૂર સમજવામાં આવે છે. અને તેથી અવસ્તાના તરજીમાની એકાદ ચોપડી જે ભોગચોધકીએ થોડીક મીનીટ હાથમાં લીધી તો કેવોક મોટો ભોગ આપ્યો હોય તેમ દેખાડવામાં આવે છે. “નહી સમજતી” ભાષા વીશે વાંધો લેનારાઓનો આવી કીસમનો અવસ્તાનો ખંતી અભ્યાસ તેમજ અધાગ મેહનતની શોધ હોય છે! એવા નાંમના અભ્યાસ અને શોધખોળનું પરીણામ ખાલી બકબકારા સીવાય વળી બીજું તે શું હોય?

મનની વળણને નીચ ખવાસો ઉપર ઉતારનારાં સાધનો અને વાંચણો માટે પારસી ટોલામાં આજે જેટલી જાનફેશાની કરવામાં આવે છે, જેટલો વખત અને જેટલો પૈસો આજે તે ઉપર કુરખાન કરવામાં આવે છે, તેનાં અરધાંજ પ્રમાણમાં જો અવસ્તા સમજવા પાછળ, અને

ધરમ ઉપર અમલ કરવા પાછળ વખત અને પૈસા બેઉ ખરચાય તો પારસીઓ માટે જે અનેક ફરીયાદો આજે ઉઠી રહી છે તે જનમ પામે નહીં. માણસનું મન જેટલાં પ્રમાણમાં સ્વચ્છ, મજબુત અને એકચીત હોય તેટલાં પ્રમાણમાં મીનોઈ હસ્તી ખ્યાલમાં લાવી શકાય; અને એટલામાટે અવસ્તા સરખાં બેઠી લખાણુ તેટલા પ્રમાણમાં સમજી શકાય. જેમ મન વધારે સ્વચ્છ, કર્ણી નેક, અને ઈચ્છા જોરાવર, તેમ કુદરતની મોટાઈ વધારે સ્પષ્ટપણે દેખાય છે; પણ જેટલું મન મેઝું તથા નખળું તેટલી કુદરતની મોટાઈ ઝાંખી દેખાય છે.

યુરોપિયન વિદ્વાનો અવસ્તાના તરણુમા કરવામાં જુદા પડે છે તેનાં અનેક કારણો છે, કે જેમાં આ બે મુખ્ય છે: એક તો યુરોપમાં એકાદે ઇલાહી જેવી ઉચી વિદ્યાની હસ્તીજ નહીં મળે; અને બીજું એ કે દરેક વિદ્વાન પોતપોતાની કેળવણી, સમજશક્તિ, અને ખ્રીસ્તી તરીકે આગમયથી બાધેલાં મતને ઘણે દરજ્જે વલગી રહે છે. અવસ્તાના તરણુમા કોઈ પણ જાતની તાસુખી વગર જો કરવામાં આવે તો ધણીક ગુચવાડ જલદીથી દુર થાય.

સુધરેલું “શીખોલ્લેથ” — પોતાના અજ્ઞાનપણાં માટે અવસ્તાને શીક્ષા!

જેઓ કહેછે કે અંદગી “સમજી” ને કરવી જોઈએ તેઓને આપણે પુછીશું કે તેમ કરતાં તેમને આડા હાથ કોણુ કરેછે? અવસ્તા અંદગી સમજીને કરવામાં આવે તો ઝોર બેહે-તર. અવસ્તા-ઓ-ઝંદનું જ્ઞાન મેળવવાના આજે ધણીક રસ્તા મોકળા છે, અને આગળ કરતાં સગવડ પણ વધતી છે. જે લોકો પારકી ભાષા શીખવા પછવાડે જેટલી મેહેનત અને વખતનો ભોગ આપે છે તેટલી મેહેનત અને વખતનો જો માત્ર અરથો ભોગ — અરથો નહીં તો પાં ભોગ પણ — પોતાની અસલી માનવંત ધર્મ-ભાપાનું જ્ઞાન મેળવવા માટે આપે તો, અંદગીની ભાષા વીશે કંઈ પણ ફરીયાદ કરવાનું કે નજીવું બહાનાં કાઢવાનું કારણુ તેમને રહે નહીં. પણ પોતાની સર્વથી પેહેલી અને ખાસ કરજી જીવવાનો વાંક કરનારા ખુદ પોતાની આગસાધ અથવા પોતાની કમશક્તીનો દોશ પુરાતન, પવીત્ર ધર્મ-કલામ ઉપર દોલવવા નીકળ્યા છે! જે વખત તેઓએ પોતાનું દલગીરીભરેલું અજ્ઞાનપણુ દુર કરવામાં રોક્યો જોઈએ, જે પવિત્ર કરજી અત્યારસુધી નહીં બળવવા માટે શરમથી નીચી ઠોકે ગુપચુપ બેસતું જોઈએ, અને એવી હપકાલાયક હાલત બવીખ્યમાં ચાલુ નહીં રહે તે માટે ઉપાય શોધતા રહેતું જોઈએ, તે વખત લાંબાં લાંબાં વગર અર્થનાં લખાણુ કરવા-માં ગુમાવી નાંખી એક નહારા વાંકમાં ખીજીને ઉમેરો કરવા જેવું કરે છે. પોતાનાં અજ્ઞાન-પણાં માટે જે સાહેબો અવસ્તાને આગુએ નાંખવા જેવી વિચીત્ર તેમજ અવિચારી કોશેશ કરેછે તેઓ આ આખદમાં એક આગસુ અથવા બુદ્ધિહીણ શીખાઉ કરતાં વધારે અકલપસંદ તકરાર કરતા દીસતા નથી. એક આગસુ અથવા ઠોક છોકરો પોતાનો પાઠ શીખવાની મેહેનત અને કોશેશ કરવાને બદલે જો એમ કહે કે ‘ભુમીતી’ અંગ્રેજી ભાષામાં લખાયેલી હોવાથી સમજ પડતી નથી. માટે તેને અદમે ગુજરાતીમાં સમજ પડે એવાં ચીત્રોવાલી કાહાની ટીસા કે વારતાની ચોપડી ચલાવવી: અથવા, ભૂજોળ શીખવાને તેનાથી બનતું નથી માટે તેના ધર તથા રમવાની જમાની મેહેલી અને સમજ પડતી “ભૂજોળ” દાખલ કરવી, તો એવી શોખાઈ-ભરેલી માંગણીનો કેવો સરોપાવ તેના શીક્ષક આપે તે સમજવું કઠણુ નથી. પણ જે જાતના વાંધા નજીવી જેવી બાબતોમાં નાહાનીભરેલા હડે તેજ જાતના વાંધા અંદગી સરખી ગંભીર બાબતમાં વજનદાર તકરારનાં સધલાં ડોળ સાથે આજે પસાર થઇ જવા પામે છે! પણ જમાનાની તાસીર ઝોર હોય છે. અંદગી ગુજરાતીમાં કરીએ તોજ સમજીને કાઢેલી કેહવાય એવી બેહુંદી વાતને એક કોરે રહેવા દઇ અહીં આપણું જજીવીશું કે--જેઓ માનતા હોય કે

શબ્દોના અર્થ જાણ્યા વગર બંદગી કીધેલી ખપતી નહી, તેઓએ અવસ્તા બાપા શીખવાની પોતાની ખાસ અને પવિત્ર ફરજ સમજવી જોઈએ.

શુ ગુજરાતી ભાષામાં બંદગી કરવાથી ઐત્તરિકજ્ઞાન કે નીતીમાં વધારો થશે?

મુકાબલાથી જો આપણે તપાસ કરશું તો માલમ પડશે કે જે પ્રજા વેહેવારે ભાષામાં બંદગી કરેછે તે પ્રજા ધર્મ-ભાષામાં બંદગી કરનારી પ્રજા સાથે નીતિમાં કે ઇશ્વરજ્ઞાનમાં જરોઅરી કરી શકી હોય એવું જણાયું નથી. કાંઈક “સુધારા” ના સાધાને એ વાત કદાપી આશ્ચર્યકારક લાગે, તોપણ એ ખરી અને જાણીતી ખીના છે. સમજ પડે એવી ભાષામાં બંદગી કરનાર ખ્રીસ્તી પ્રજાઓ નીતિમાં કેટલી ઉતરતી છે તે દેખાડવાને અહીં માત્ર ખ્રીસ્તી વિચારવતોનાંજ મત ટાંકીશું. “ફોર્ટનાઇટલી રીવ્યુ” ના અક્ટોબર ૧૮૮૮ ના અંકમાં કેનન ટેલર કહેછે કે “ક્રીસ્ટિયનીટી પોતેજ જાત જાતો વચેની માંહોમાહેની કડવી દુશમનાઇથી રોગીજ થયલી છે, અને છાકટપાણું, બદ્દેલી, અને ભયંકર સંસારી બદ્દેલી ક્રીસ્ટિયન પ્રજાઓમાં ખોટા આકારમાં માલમ પડે છે; જ્યાંસુધી ક્રીસ્ટિયનીટીની એની હાલત ખીજા ધરમનાં લોકો આગત રજુ થશે, ત્યાંસુધી આપણે તેઓને વટલાવવાને નીષ્ફળ થઈશું.” એક ખીજા ઇંગ્લેજ ધર્મગુરુનું મત એજ ચોપાન્યાંના ડીસેપ્તર મહીનાના અંકમાં આ પ્રમાણે મળે છે:—“ભયંકર નીષ્ફળતા અને હેતુતાક કલંકોની ખખરો પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફથી આવે છે. આપણુ મીત્રો આપણી જેટલી ખામીઓ જાણેછે તેટલી જો આપણા દુશમનો જાણે તો, આપણે ક્યાં ઉભા રહીએ?” વળી હરબર્ટ સ્પેન્સર “ફોર્ટનાઇટલી” ના એક અંકમાં જણાવેછે કે “પશ્ચિમ તરફની પ્રજાઓ, જેઓને ક્રીસ્ટિયન કહેવામાં આવે છે, તેઓ જ્યારે સદ્ગુણો વિષે મોહાડે બોલી જાણે છે, ત્યારે પૂર્વ તરફના દેશોની થોડીક જાતો, જેને મુતિપુત્રક કહેવામાં આવે છે, તેઓ તેવા સદ્ગુણ ઉપર અમલ કરતી રહે છે. યુરોપિયનો જ્યારે નીચ જંગલી જાતો માફક કીનાથી લોહીના તરસ્યા રહે છે, ત્યારે કેટલાક ‘લેપશા’ જેવા હિંદુસ્તાનના સાદા પાહાડી લોકો, પોતાને દુઃખ દેનારને દરગુજર કરવાની અજબ શક્તિ ધરાવે છે.” વળી એજ લખનાર જણાવે છે કે હિંદુસ્તાનની પાહાડી જાતોમાં કેટલીક એવી સચાઇથી વરતનારી છે કે તેવી કંઈ જોવામાં આવી નથી; યુનાહ અને યુનાહો માટે રાખવા પડતા અમલદારો તો તેઓમાં નહીં જોવા છે; તેઓ અજ્ઞ-યજ્ઞ જેવા પ્રમાણીક છે; જેમ બોલવામાં પ્રમાણીક અને સાચા છે તેમ ક્રમક્રમમાં પણ છે. અને એ ઉપરથી તે એવાં અનુમાન ઉપર આવે છે કે “અતઃકરણની લાગણીના બાબમાં આ નહીં સુધરેલા લોકો યુરોપિયનો કરતાં ચઢીયાતા છે.”

એવાં મતો જોઈએ એટલાં ટાંકી શકાય, પણ તેમ કરવાની જરૂર નથી. હવે એ ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે વેહેવારે ભાષામાં બંદગી કરનારી પ્રજા તેમ નહીં કરનાર ખીજા પ્રજાઓથી નીતિમાં કે ખીજા ધણા સદ્ગુણોમાં ચઢતી નથી. ગુજરાતીમાં બંદગી કરવાની હીમાયત કરનાર પારસી ભાઈઓથી કદાચ આ વાત અમણી નહીં લશે કે, હિંદુસ્તાનમાં પોલીસનો કારોબાર ઇંગ્લાંડનાં જેવો નથી; સાધારણ કાયદાથી પણ લોકોનો મોટો ભાગ અજાન છે; તેમજ પ્રજાનો મોટો ભાગ બહુ દલીલ હાલનમાં પોતાની જાંઘળી ગુજારે છે,—એ સધલું છતાં યુનાહની સરાસરી હિંદુસ્તાનની સમજ્યા વગર બંદગી કરનાર પ્રજા કરતાં ઇંગ્લાંડની સમજાને બંદગી કરનારી પ્રજામાં વધારો હોય છે—અને તે પ્રમાણુ ઇંગ્લાંડના ૩) યુનેહવારે હિંદુસ્તાન માત્ર ૧) દેખાડે છે. આપણે કયુજ કરશું કે ઇંગ્લેન્ડમાં

ધણાક ઉત્તમ અસલતના માણસો છે—કારણ કે કુદરત એકજ દેશ જિપર એ બાબદમાં મેહર-બાન થાય એવી પક્ષપાત નથી—પણ આપણે તો અહીં આખી પ્રજાની સામગ્રી તપાસ લઈએ છીએ, અને તે ઉપરથી અનુમાન જોડીએ છીએ; અને તેમ કરતાં, વેહેવાર બાપમાં “સમજીને બંદગી કરનાર” પશ્ચિમનાં લોક ધર્મમાં ડામડોલ અને નીતિમાં ઉતરતાં માલમ પડી આવેછે.

આજે જ્યારે સાંકડું મન કે સાંકડો વિચાર વખોડી કાઢવાલાયક ગણાય છે તેવા વખતમાં અવસ્તામાં બંદગી કરવી તરીકે જોઈએ એવી સાંકડાં મનની તકરાર સર્વથી વધારે વખોડવા લાયક છે. એ એક તરફો વેહેજ છે, અને અજ્ઞાનપણથી નીપજતા વેહેમ સિવાય એ વાંધામાં જીવું કશું નથી. વળી આપણે સારી જેડે જાણીએ છીએ કે, એકવાર જો કંઈ ગાયન કે પાક મેહોડે થઈ જાયો તો કાંઈ કામમાં ધ્યાન હોવા છતાં તે બળડી જવાય છે. એવા ખાલી પદપટારામાં યુજારતી ઝરખી કે સીતારના સરોદ સેદજવારમાં બદલાઈ જશે તે નક્કી જાણવું.

શબ્દોના ખાલી અર્થ જાણવાથી શું બંદગી સમજીને કીધેલી કેહેવાય?

શબ્દોના ઉપરટપદેના અર્થનું જ્ઞાન જોઈ વીશેનું જ્ઞાન આપી શકતું નથી. તેમજ શબ્દોની ખતી, વિમકતી કે વચન જાણવાથી કુદરતના ભરમ કે ધર્મની ડંડી શીલસુરી સમજાતી નથી. ખરી બંદગી માટે જેટલી શબ્દના અર્થની જરૂર નથી તેટલી નીરમજ ચપ્પાન અને ખાવેસ દીક્ષની છે, જેટલી સમજશક્તીની જરૂર નથી તેટલી આતુર ઇચ્છા અને ચાલ ફેરજેશની છે. હરેક કામનું પરીણામ કુદરતના અચુક નિયમ પ્રમાણે નીપજે છે—પછી કરનાર તે વીજે સમજ ધરાવતો હોય કે નહીં. જેવું કામ તેનું ફળ : આતશ ઉપર તેજ નાખશે તો બડકો થશે અને પાણી નાખશે તો જુલ્મ જશે—પછી એ કામ સમજીને કે વગર સમજે કીધું હોય. જેમ એ દાખલામાં સમજવાથી અથવા નહીં સમજવાથી પરીણામમાં કંઈ ફેર પડતો નથી, તેજ પ્રમાણે જાણકરી બંદગીના બાખમાં સમજવું. એમાં વીદતા કરતાં ખાવેસ મન અને એકચીતે કાચેરી પવીર કલામોની ચાલુ યાદ વધારે અગત્યની તેમજ અસરકારક છે. એજ કારણથી જ્યારે એક અનીતીવાન વિદ્વાન જોઈને પીછાનવાને કે કુદરતી બેદ ભરજો સમજવાને અશકત હોય છે, ત્યારે એક થોડી કેળવણીનો, પણ નેક અસલતનો તથા પહરજગારીનો અમલ કરનાર ધણી કુદરતના ખાવેદને પીછાનવાને શક્તીવાન થઈ શકે છે. જો એમ નહીં હતે તો આજર કહેવાને જેવા સાંકેડા માટે તથા કણીર જેવા શુરોપ્યન કેળવણી વગરના નેક પુરજો માટે જોઈને જે હચવાને આશાજ રડતે નહીં.

વળી વારંવાર એવું બને છે કે એક વાક્યના શબ્દશબ્દોના છુટા અર્થ જાણવા છતાં, વાક્યની મતલબ અથવા ખરી સમજ માલમ પડતી નથી. એવું કારણ શું? કોઈએક લખાણના અથવા બાપણનાં જુદા જુદા અર્થ ઉઠાડવામાં આવે છે તેવું કારણ શું? કારણ એજ કે જે અચુક શબ્દોથી લખનાર કે બોલનાર પોતાના મનનો ચોક્કસ અવાર જણાવવા માગતો હોય તે વિચાર વાંચનારના મનમાં તેજ શબ્દો અને તેજ જોડવણીથી ઉભો થતો નથી. એનાં

કારણ અનેક છે, જેમાં લખણની બાબત વીશેનું અજ્ઞાનપણું તથા મનશક્તીનો ફરક મુખ્ય છે. વાસતે, બાપા કદી સમજ પડતી હોય તોપણ એક વીચાર સધળામાં એકસરખો ઉપજે એ ખનવાળેજ નથી, અને એટલામાટે તે સર્વથી સમજ શકાય એમ પણ નથી.

જે બંદગી બરેખર સમજીને કરવી હોય તેા પ્રથમ જોદાને સમજવાની શું અગત નથી ?

સમજીને ખાવા કેહવું જેટલું ખરું છે તેટલુંજ સમજીને બંદગી કરવા કેદવું પણ છે. હરેક યીજ ખાવા અગાઉ તેની ઉત્તપત્તી, તેના ગુણદોશ, તેમજ ખાધા પછી તેમાં યતા ફેરફાર તથા શરીર ઉપર થતી અસર વીશે પેદલાં પુખ્ત સમજ ધરાવ્યા વગર ખાવું નહીં એમ જોલવું જેટલું અકલથી ઉલટું છે તેટલુંજ જોદાની સેતાયશ પકી સમજ મેળવ્યા પછીજ કરવા કેદવાનું ગણાય. શરીરનો આધાર જેમ જોરાક પર છે તેમ આત્માનો બંદગી પર છે. પણ જે બરાબર સમજ ધરાવ્યા પછીજ જોદાને જોઈતો જોરાક પોદઆડવાની વાત કંવામાં આવે તો, છતે જોરાકે જુએ મરવા જેવી જેવકુશી કરતાં તે કંઈ ઝોધું ગણાય નહીં. જે શબ્દોના વધતા ઝોધા અઝોક્સ અર્થની સમજ ધરાવ્યાથી બંદગી સમજીને કાંધેલી કેદવાય, તો એવું સમજવાનારાઓને સવાલ કરીએ કે જેની બંદગી કરવાની છે તેને પેહેલે સમજવાની અથવા પીછાનવાની શું અગત નથી ? જે મૂળની સ્તુતી સમજીને કરવા કેદવામાં આવે તે મૂળની પદ્ધતિ સમજ વગર તેને વીશે કંઈ પણ બંદગીરૂપે જોલવું, તે તેમની તકરાર પ્રમાણે, ધીન સમજનો બકબકારો હડવો જોઈએ. જોદા તે કોણ અને કેવા છે, તથા તે સાહેબની ઉત્તપત્તી કયાંથી, હસ્તી કેવી, અને શક્તી કેટલી—ટુંકમાં જોદાની જોદાઈ વીશે ખાતરીમરલી સમજ આપણને પેદલાં મળવી જોઈએ; અને એવો મોજેજો દેખાડવા પછીજ સમજીને બંદગી કરવાવિશેની તેમની તકરાર કંઈક વજન પામે. પણ ટુંક મનશક્તીનું માણસ—નીરદોશ બચ્ચાં તેમજ નીરખળ યુદ્ધાં સર્વે ઝેકસરખી રીતે—જોદાનો પુરો ખ્યાલ કરવાને શક્તીવાન છે એવું સામેત કરવાનું કામ સમજીને બંદગી કરવાની હીમાયત કરનારાઓનું છે, કે જેમ કાંધા અગાઉ સમજીને બંદગી કરવાની તકરાર માત્ર ખાલી બકબકારો છે.

દુરગુણ અને દોશથી ભરેલું માણસ બ્યાંસુધી એવી માણસાઈ ખસલત ધરાવતું રહેશે ત્યાંસુધી તો પાક યજ્ઞાંનને પોતાના ખાકી જ્ઞાન કે અનુભવથી પીછાનવાતું તેને માટે તદ્દન અશક્ય છે. મીનોઈ જ્ઞાનના જાતી અનુભવની ગરદાજરીમાં જે દોઈ યજ્ઞાંનના ઉત્તમ સદ્ગુણ મારફતે જોદાની હસ્તી, મોટાઈ, વગેરે કયુલ રાખે છે તે માણસ નીરમળ એતેજાદના મીનોઈ બજે ખરી બંદગીનો ફાયદો મેળવી શકે. આવાં યજ્ઞાંનની જરૂર ધર્મને લગતી બાબતમાંજ નહી પણ સંસાર વેદવારી નજહીક સધળી બાબતોમાં માણસને પડેછે. એક વસ્તુને હીરા તરીકે કે સોનાં તરીકે સાધારણે માનવામાં આવેછે ને ઝવેરી કે સેનીના મત ઉપરના માત્ર સાદા વિશ્વાસથીજ મનાયછે—જાતી તપાસ ઉપરથી નહીં. તેમજ વળી ફક્ત વિશ્વાસ ધ્યા યજ્ઞાંનને લીધેજ તાપ, કાલેરા, વગેરે, રોગોનાં સુદમીક ઝેરી જાંતુઓ સંબંધી વેદક મત કયુલ રાખવામાં આવેછે. આ જાતના વિશ્વાસ અથવા યજ્ઞાંનને જેઓ “વેહેમ” સમજે છે તેઓને જાણવું અગતનું યશે કે, હાલના કેટલાક વિદ્વાનો મુજબ, યજ્ઞાંન અથવા “શ્રદ્ધા” એ કાંધજ નથી કેજેનું જ્ઞાન પ્રથમ ઈદ્રિઓની જાણમાં ન આવતું હોય” (જુઓ પ્રો. મેક્સમુલરના “ધર્મ વિષેનાં બાપણ,” પાનું ૬૦) જે પ્રમાણે તર્કશક્તિ ઈદ્રિયજ્ઞાનનો એક પ્રકાર ગણાયછે તેમ યજ્ઞાંન પણ છે એવો અભીપ્રાય જાણીતો વિદ્વાન મેક્સમુલર આપેછે.*

* “Nothing is in reality more mysterious than sensuous perception. It is the real mystery of all mysteries. Yet we have accustomed ourselves to regard it as the most natural of all things. Next comes reason which, to a being restricted to sensuous perception, might certainly appear very mysterious again, and which even by certain philosophers

આ પ્રમાણે, માણસમાં તર્કશક્તિ જોડલી ખુદરતી તથા અગતની છે તેટલું ખુદરતી તથા જર-
નું યકીન પણ છે. આનું ખુદરતી નીરમળ યકીન તેમજ દીલની આતુર ખાદેશ, નીરોદીશીત
કરણી, અને ચાલુ યાદ એ ખરી બંદગીની સીકત અથવા લક્ષણ છે—એજ ખોદાને પીછાનવાનું
ખડું સાધન છે. એવી સીકતવાલી બંદગી, પછી તે મુગાં, એદરાં કે અકલહીણી હોય,
તે ખરી બંદગી છે, કે જે ખોદાની જનાયમાં કમુત્ર રહે એ માનવાએજ છે.

અનંત અહુરમઝદને પીછાનવાનો અંતવાન આદમી માટે જે એકજ રસ્તો
છે તે આ છે :—

‘અશ વહીશત અશ સ્રએશત દરેસામ થવા, પધરી થવા જમ્યામ હુમેમ થવા હુખમ.’
—(યજસ્ને, લા ૧૦, ૧૧-૧૨).

અર્થ—“સઉથી સરસ અશોઈ, એટ અશોઈ અમે તને (અહુરમઝદનો†) જોઈએ,
તારામાં (પુરા જઇએ ?) આમેજ થઇએ, તારી પૂર્ણ રોસ્તીને પોહોચીએ.”

માણુદીક, અનંત, નીરાકાર, નહીં વર્ણવી શકાય અને સાધારણ આદમીથી નહીં સમજાય
એવા પેદા કરનાર સાહેબને પીછાનવાનો માત્ર જે એકજ રસ્તો હુનીઆની સરઆતથી તે
આજસુધી થઇ ગયલા દાનાવોએ તથા શીલસુદેએ કમુત્ર રાખેલો છે તે જગખાશકાર પેગમ્બર
અશો જરથોસ્તે ઉપર ટાંક્યા પવીત્ર કલામો મારકને અસરકારક રીતે જાહેર કાઢેલો છે તેજ છે.
“અશોઈ” એક નમી શબ્દ છે, પણ અર્થમાં એટલો ખોદલો છે કે એક પુસ્તક બરી લખાણ
પણ ખોટું પડે. એ અશોઈને પુખ્ત રીતે સમજવા સીવાય જરથોસ્તી દીનનું ખડું લક્ષણ
જરાજર સમજશે નહીં. જોણે એ નાનકડા પણ ઉડાં અર્થથી બરેલા શબ્દપર લાંબો વીચાર
કાઢ્યો નહીં હશે તેના ખ્યાલમાં એના અર્થનો અતી ખોદલો વીસ્તાર ઉતરશે પણ નહીં. શરીર
ની સફાઈ, મનની પવીત્રાઈ, અંતઃકરણની શુદ્ધી—કે જે માણુસમત માટે અત્યંત અગતનું
પણ અત્યંત કઠણ કામ છે—તે અશોઈનો એક ભાગ છે “અશેમ વોહુ” જરથોસ્તી
ધર્મના પાયા સરખી છે, અને તે જાણે અશોઈનું હુંકું, અસરકારક, બંદગીરૂપ વર્ણન છે. જે
સર્વ-શક્તીવાન સાહેબની એક મોટી સીકત “અશો” છે, જે પોતે અશોઈનો સાહેબ છે, તે
અશોઈ વિના ખોદાને પીછાનવાનો ખીજે રસ્તોજ નથી. જે ખોદાને કાઢપણ રીતે “સમજ
શકાય” તો તે માત્ર મનની પવીત્રાઈ, દીલની બલાઈ, અને કરણીની સફાઈથીજ. મનની
શક્તી કરતાં એવી નેક ખસલત, એવી પવીત્ર કરણી, એવી મનની સ્વચ્છતાથીજ તે તુરમંદ
સાહેબનું કંઈક ભાન માણુસને થાય. એ ઉપરથી સેહલથી સમજનશે કે અશોઈ માણુસને
માટે કેટલી બધી જરૂરની છે, અને એજ ઉપરથી અશેમ વોહુની બંદગી કેવી એકામતી
છે તે પણ હર કાંઈ વીચારવંત જરથોસ્તીને સેહલથી જણશે.

has been represented as altogether incomprehensible. Yet we know that reason is only a
development of sensuous perception, possible under certain conditions. These conditions
correspond to what we call the potential energy or faculty of reason. They belong to one
and the same conscious self, and though reason is active in a different manner, yet if kept
under proper control, reason works in perfect harmony with sense. The same applies to
religion, in its subjective sense of faith. It is, as I shall try to show, simply another
development of sensuous perception, quite as much as reason is.—(*Lectures on the Origin
and Growth of Religion*, pp. 26-27.)

† “મારું (અહુરમઝદનું) યોથું નામ સર્વથી સરસ અશોઈ છે.”—(હોરમઝદ યસ્ત).

“અશેમ” ની ટુંકી બંદગી સંસારી માણસની આખી જીંદગી માટે પુરતી છે.

“અશેમ વોહુ” ના પાક કલામોમાં સમાયેલી અશોષને વીરતાર કહેલો બોલ્યો છે, તેમજ તે ઉપર અમલ કરવાનું કામ કહેલું બીકટ છે તે વીશે માત્ર જેઓએ લાંબો વિચાર કાઢ્યો હશે તેઓ આ મત સાથે એકમતતા યશે કે સંસારી મનુષ્યની—અને તેટલા માટે માણસગતના ધણા મોટા ભાગની—આખી જીંદગી “અશેમ” માંહિલા નિયમ પ્રમ જે ચાલવા માટે ટુંકી છે. અશેમનું જ્ઞાન મેળવવું એ પોતાની જાતને નિરમળ કરવાનું જ્ઞાન મેળવવા બરાબર છે. અને જેણે પોતાની દેહ શુદ્ધિ તથા અંતઃકરણ સ્વચ્છ કાઢ્યું, તેણે બોદાને પીઠાનવાનો માર્ગ મોકલ્યો કાઢ્યો જણાવે. “અશેમ” ના કલામની ચાલુ યાદ અને તે પ્રમાણે ચાલવાની ખતી કાશેશ, એ બોદાઇ માર્ગ ચાલવાની શરૂઆત છે. મનની પવીત્રાઇથી નીપજતું અંતરજ્ઞાન, મનની શક્તી અથવા જાતી બુદ્ધી કરતાં ઘણું ચઢીયાતું છે; અને એ જાતના અંતર-પ્રકાશથીજ આખાં જગતની તથા જગત-કર્તાની ખરી સમજ માણસ મેળવી શકે. “અશેમ વોહુ” ની નાની બંદગી જાણે સરવે સદગુણોના બેઠામતી અરક છે—સંસારી માણસ માટે જાણે ‘આમે હયાત’ છે. આ ઉપરથી દરેક વીચારવંત જરથોસ્તી જેમ શકશે કે “અશેમ” સરવેથી પેલલી બંદગી તરીકે કાંય મુકાઇ છે; અશોષની યદ સર્વથી પેલલે તેમજ છેલે કાંય અગત્યની વીચારવામાં આવી છે; તે દરેક બંદગીના એક ભાગ જેથી કાંય માલમ પડે છે, તથા થોડે થોડે અંતરે અને એકથી વધારેવાર ધ્યાનથી પઢવાની ખાસ અગત દેખાડેલી કાંય જનવામાં આવે છે.

અશેમ વોહુની સમજ આપવાની આ ટેકાણે મકસદ નથી. પણ ઉપલો ઇસારો કરવાની મતમજ એજ કે અશોષ સીવાય બોદાને પીઠાનવાનો માણસગત માટે બીજો ઉત્તમ રસ્તો નથી; અશોષથીજ અંતરજ્ઞાન ખીલી નાકળે છે, અને બીતરતા એવા પ્રકાશની મદદથી કુદરતી બેદનો પરદો ખુલે થતો જાય છે. જન્મ પછી માણસ માટે ઉત્તમ સ્થિતિ પવીત્રાઇ છે (જુઓ વંદીદાદ, પરગરદ પ. ફકરો ૨૧; પરગરદ ૧૦-૬૦ ૧૮-૨૯) એવું જે જરથોસ્તી ધર્મ શીખવે છે તે, બીજા જોલોમાં, “અશેમ વોહુ” પ્રમાણે હમેશ અમલ કરવાની અગત દેખાડે છે. એ રીતે જોતાં સંસારી માયામાં લપેટાયલાં મનુષ્ય માટે “અશેમ વોહુ” ની પ્રથમ બંદગી, જે તે ઉપર બરાબર અમલ કરવામાં આવે તો, આખી જીંદગી માટે પુરતી થઇ પડે. એ અશોષ એક યા બીજા રૂપમાં જરથોસ્તી ધર્મમાં એક નાકેથી બીજે સુધી પસરેલી માલમ પડશે. પણ માણસને જેટલી એ અગત્યની છે એટલી અમલ કરવી મુશ્કેલ છે કારણકે “અશ” નો માર્ગ અખત્યાર કરવા સાર દુનીઆની મોજમજાહ અને લાલચની સામે થવાની જરૂર છે, અને તેટલામાટે મનને મારવાની પણ જરૂર છે. મનને કાંચમાં રાખવા તેમજ સ્વચ્છ કરવા માટે પારસીઓ માટે માંથિરાણી કરતાં બીજું કોઇ વધારે અસરકારક સાધન નથી. અવસ્તાના કલામની એકચીતની યાદથી, તે ગંભીરપણે ચાલુ પઢવાથી, અને દરેક જોગવાઇએ તે ઉપર મનન કરવાથી, એટલે ધ્યાનથી તેના વીચારમાં મશગુલ થવાથી, મનના જુસ્સા શાંત થતા જવા સાથે મનપરનો કાચુ વધનો જાય છે, અને મનની પવીત્રાઇ પણ ખીલતી જાય છે. એ રીતે ખતીપણે કાશેશ કરવાથીજ માણસ અશોષ અખત્યાર કરવાની આશા રાંખી શકે.

ખરી બંદગીનો તરીકો.

ઉપર જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ, અશોષની મારફત સીવાય બોદાનું જ્ઞાન મેળવવું માણસ માટે અશક્ય છે; અને અશોષ મેળવવા માટે મનને દુનીઆઈ એશઆરામથી મોકલુ રાખવાને તેમજ પાંચે ઇંદ્રીઓને કાચુમાં રાખવાને શક્તીવાન થવું જોઇએ. શરીરને મજાહ

મળે અને મન રીજવાય એવી અનેક લાલચ તથા યુક્તી અશોષ મેળવવાની આહેશ રાખનારે હમેશની તજવી જોઈએ. બંદગીને નામે મનને તથા તનને રીજવવું, એ બંદગી કરતાં મજાહ વધારે છે. એકાંત, એકચીતની, ગંભીર બંદગી એ ખરી બંદગી, સર્વથી ઉત્તમ બંદગી છે. કોઈ પણ પ્રસિદ્ધ પેગમ્બર કે અપ્રસિદ્ધ માહાત્મા વાજાંવજાનતરથી અથવા ગાન-તાનથી ખોદાનું જ્ઞાન મેળવવા શક્તીવાન થયા હોય એવું આજસુધી જણાયતું નથી. જે ગાયનના રાગડામાં કે ગરબાના તાબડામાં કંઈ બંદગી જેવું ખરેખર હોતે તે ગાનકારો પેગમ્બરી દરજ્જે પોંદગી જતે, તેમજ કોઈ મમદુમીયાં ગયેલા તબલાની ડોક લેતાં આપોઆપ પીરાનપીર થઈ જતે. પણ એમ નથી તે વીશે વધારે જણાવવાની કંઈખી અગત નથી. સ્પારીરીક ઇંદ્રીઓને ખુશ લાગે એવાં ગાન-તાન કે રંગ-રાગને “ખોદાઈ” ગણવું એ માત્ર ઊંડું અજ્ઞાનપણું છે; એવા ગાવા બગ્ગવવાને “આકાશી” સમજાવવું એ પવિત્રાઈ-બ્રહ્મ કામ છે. પણ આ શું ખેલુદી વાત નથી કે નીરમગ પાકીજગી તથા ખોદાઈ જ્ઞાનથી ભરેલા અવસ્તા-ઓ-જંદને જેઓ “આરમાની” અથવા મીનોઈ ઉત્પત્તીના ગણવાની સમજ કે યકીન ધરાવતા નથી તેઓજ મનુષ્યના કંઠોર રાગડાને તથા વજાંતરનાં બેસુર બેપુરાને. “ખોદાઈ” સમજાવવાની ફાકટ કોશિશ કરેછે? ખ્રીસ્તીઓમાં તેમના પેગમ્બરની ખુદ પોતાની રચેલી બંદગી અથવા બહુતર જેવું કંઈ નહીં હોવાથી (હોય તે તેની દસ્તી રહેલી, કે વપરાસ થતો, જણાતો નથી) તેમનો સંધગો આધાર ધર્મશુરૂઓની વીદ્વતા તથા વાજાંની પેટી ઉપર લટકી રહ્યો છે. એમ હોવાથી ધર્મશુરૂઓના તથા વખતના અદલાવા સાથે, બંદગીની આખત તથા દપ પણ વધતી ઓછી અદલાતી રહે છે; અને હજારો ખ્રીસ્તીઓ, વજાંતરના ગમે એવાં ખેંચાણ છતાં, પેગમ્બરી સત્તા વગરની નવી બનાવેલી, સમજતી, બંદગી કરવાની દરકાર કે ઇચ્છા ધરાવતા નથી. ઊંચી બનાવટના વજાંતરોના સરોદે ખ્રીસ્તી પ્રજામાં કોઈ ચમત્કારીક શક્તીનો મહાત્મા હજી ઉત્પત્ત કાપેલો જણાયો નથી, કે નથી તેથી કુદરતી બેદ બરમોનું જ્ઞાન મળેતું જણાયું. એથી ઉલટુંજ દેશીદેશના ખ્રીસ્તીઓમાં હજારો લોક તદરેવાર બનીતીના તથા ખીજાં પાષી કરમોમાં બુલેલાં માલમ પડેછે; તથા કમ્યુનીસ્ટ, નીલીલીસ્ટ, સોશીયલીસ્ટ અને ફેનીયનો જેવા અધર્મી વર્ગો ઉભા થતા જાય છે. ખ્રીસ્તી લોકોનો એક ભાગ “વાજાંની પેટી” ઉપરથી આગલ વધી પડખમ અને છમછમીયાં સાથે સરખસ કહાડવાના ખેલ ઉપર ખુદરતી રીતે ઉતરી પડ્યો છે. મોદેથી મુક્તિ પામનાર એ ટોંગી પંથના જાસસા, જેમ લંડન “ટાઈમ્સ” કહે છે તેમ, આ જમાનાનું ધર્મનું એક “અગ્નયમ જેવું જંગલી રૂપ” માત્ર છે; અને તેઓના નાચ-રંગને વાજખી રીતે “અર્ધ-જંગલી”નું વિશેષણ મળ્યું છે. આટલું જણ્યા પછી “વાજાંની પેટી” માંથી ખોદાને ખોળી કાઢવાની આશા રાખનાર, અથવા ગાઈ-બગ્ગવી “બંદગી”ને નામે મજાહ મારવાની હીમાયત કરનાર, ગણતરીના ચારસી બાઇઓ ધર્મનાં એવાં “અગ્નયમ જેવાં જંગલી રૂપ” ઉપર ઉતરી પડી પોતાને “અર્ધ-જંગલી” માં નહીં ખપાવશે એવી આશા રાખીશું.

વળી આપણે જોઈએ છીએ કે ખ્રીસ્તી વિદ્વાનોનો એક સારો ભાગ બાઇબલ કરતાં ખીજા અસલી ધરમોનીશીલસુરી અને બંદગીના બેદી ક્લામો તરફ વધારે ઢળતો રહે છે. બાઇબલમાં બંદગી કે ખોદાઈ જ્ઞાન મળે એવી શીલસુરી કરતાં ઇસુ ખ્રીસ્ટ (કાઇસ્ટ) ની જીંદગીનો હેવાલ, થોડોક બોધરૂપે પણ ધણોખરો વારતા તથા કથારૂપે, તેના ચેલાઓએ આપેલો છે: તેના જુના અને નવા “કરાર” (Testaments) નામે ઓળખાતા વિભાગો અકેકથી કેવા જુદા અને કેવા ઉગ્ર છે તે જણીતી વાત છે. તેપણુ એ સંધર્ષા ઉગ્રાંડલરી ફરમાનો અને કાઇસ્ટે કાપેલા કેહવા “ચમત્કારોની તેના રાગેરદોએ લખેલી વાતોને સુધરેલી ખ્રીસ્તી પ્રજા “ઇશ્વરી શબ્દ”

(The Word of God) અથવા આકાશવાણી ગણી જે માન આપે છે તે તેમના મન્યુત યજ્ઞાનંતે જરે છે, કે જે નીરમળ યજ્ઞાનને સદ્ગુણ ત્રણક સુધરેલામાં અપાવનાર પારસાઓ માટે ખાસ નક્ક કરવાબેગ છે. ખ્રીસ્તી ધર્મગુરુઓની સઘળી નિહતા છતાં, કરોડો રૂપીઆના ખરચે ધરમની સમજ આપવાનું ચાલુ છતાં, તેમજ વળતર ઉપરના ગીતોના સઘળાં ખેંચાણ છતાં, જ્યારે ખ્રીસ્તી પ્રજામાં એવું અસંતોષકારક પરીણામ નીપજતું જોવામાં આવે છે, ત્યારે જોદાની સેતાયશ માટે વાળનાં રાગ કેટલા બધા નીરઉપયોગી છે, નીતીમાન ચાલચલણ અને પવીત્રાધના અમલ માટે વેહેવાર બાપામાં ટુંક શક્તીનાં તથા સ્વચ્છ મન અને અંતઃકરણ વિનાનાં સાધારણ આદર્મીની જોડેલી બંદગી કેટલી નકામી અને અસર વીનાની થઈ પડે છે, તેમજ ઇશ્વરજ્ઞાન માટે તે માત્ર ક્યારે તોલની હોય છે, તે સેદજ વીચાર કરતા ખુલું માલમ પડશે. વળતરના રાગ મારફતે આત્માનું જ્ઞાન કે મનની પવીત્રાધ મળતીજ નથી તે અહીં સમજાવવાની અગત નથી. હવે હીંદુઓ તરફ નજર કરીએ. જમ “મણુકા” અથવા રંગીત દસ મારફતે રમતીઆલ અર્થાને અથવા કમઅકલ શીખાઉને આંકડાંનું શરઆતનું જ્ઞાન આપવાનું કોઈ વખત વાળખી વીચારમાં આવે છે, તેમ દલકી મનશક્તીના અથવા દલકી વર્ણના લોક માટે ગરબા કે નાચ, તેમજ પથરની પુજા હિંદુ જ્ઞાનીઓએ કદાપી બંધાએસતી ધારી હોય; પણ તેઓ પોતે તો સાચાં ઇશ્વરજ્ઞાન માટે વનવાસ લઈને—વિકારોને કાલુમાં રાખવા સાથે કાનમાં પુમડાં ખોસીને તથા આંખ મીંચીને—વેદ મંત્રીનાં ધ્યાનમાં રાત કે દીવસ મચ્ચા રહે છે. મુસલમાની ધર્મ વળતર અથવા ગાયનને જોદાની બંદગી માટે દરામ ગણે છે, એટલુંજ નહીં પણ તેથી જોદાને અપમાન પોંદ્યવા સરખું પણ ગણે છે (કે જે વિચારને લીધે હુકડોને કેટલેક ઠેકાણે જનમ મળ્યો છે, અને કોમતી જનમાલને નાશ થયો છે.) જરથોસ્તીઓનાં અસલ વતન ધરાન દેશનાં દાનાવો. દુનીઆની શરઆતથીજ બંદગી સરખા ગંભીર અવસરે વળતર કે ગાવું બળવવું નારવા ગણતા આવ્યા છે; અને તેથીજ ખરે પજે, એકચીતે, પુર ગંભીરાઈ સાથે કોધેલી યજ્ઞદાનની સેતાયશનેજ તેઓ વાળખીપણે બંદગી સમજતા તથા સમજવતા આવ્યા છે. ગયોમરદ, હોશંગ, જમશેદ, કયખુશરો, લોહરાસપ, વગેરે, જરથોસ્ત સાહેબની આગમચના જોદાને પોંદ્યાએલા નામાંકીત નરોના બંદગીનો તરીકો જુઓ. વળી, જોદા તરફની પુર મેહરબાની તથા અદલુત શક્તીની બક્ષેલ ધરાવનાર પેગમ્બરો તરફ જુઓ. એવા મહાત્મા નરો પણ, જોદા તરફની સઘળી બક્ષેલ છતાં, પહાડી ગુફાઓમાં એકાંત રહી શાંત મને, એકચીતે યજ્ઞદાની યાદમાં વરસો સુધી મશગુલ રહયાથીજ તે સાહેબને પીછાનવાને શક્તીવાન થયલા ધર્મપુસ્તક તેમજ ઇતીહાસ એકસરખી રીતે જણાવે છે. ખુદ જરથોસ્ત સાહેબનો દાખલો આપણે જરથોસ્તીઓ માટે પુરતો છે. એજમતી માંથવાણીની હરદમ યાદની જરર તથા અશોધ ઉપર અમલ કરવાની માણસજાતને માટે અગત નહીં હને, તો જરથોસ્ત સાહેબ પોતે દાખલો આપીને દરેક મજ્દયસ્તાન ઉપર તે ફરજ નાખતે નહીં. અવસ્તાના દરેક ભાગમાં માંથવાણીની જે વખાણ જોવામાં આવે છે, તથા બંદગી માટે પવીત્ર અવસ્તા કલાઓની સરસાઈ દેખાડવામાં આવેલી છે તે અશો જરથોસ્ત જેવા રાસ્ત અને હરવે-રપ આગાહ પેગમ્બર વગર કારણે કરેજ નહીં. તે મહાજ્ઞાની ઉસ્તાદે વગર કારણે કોઈ પણ ફરજ નાખી છે ઇયા ફરમાન આપ્યું છે એવું વિચારવું એમમાની બરેલુંજ નહીં પણ બેઅકલીખી હોય છે. બંદગી તરીકે માંથવાણીના શ્રેષ્ઠપણાની ખુદ ધર્મપુસ્તકમાંજ જે અંદરની ગવાહી (internal evidence) મળે છે તે એટલી મજબુત છે કે જે કોઈ પોતાને જરથોસ્તી ગણે તેની તે કયુલ રાખવાની ફરજ થઈ પડે છે. આ લખાણની શરઆતમાં યજરને, વંદીદાદ, તથા હોરમજ્દ યરતમાંથી ટાંકેલાં ફરમાનો ઉપરાંત ઠેકાણે ઠેકાણે માંથવાણી પદતા રહેવાની

તાકીદ કીધેલી જોવામાં આવે છે. એજ ખુબુ સાબેત કરે છે કે નરથોસ્તીઓ માટે માંધ-વાણીનાજ કલામે બંદગી માટે લાયક ઠાવવામાં આવેલા છે.

ધર્મફરમાન માટે ધર્મપુસ્તકની નહીં તો શાની શાહદત કમુલ રાખવા લાયક હોય ?

ધર્મસંબંધી બાબતોનો ફડચો ધર્મપુસ્તકને આધારે કરવાનો વાજખી નિયમ દરેક ધર્મવાળામાં એકસરખી રીતે માલમ પડે છે. પણ એ જાણીતો અક્લપસંદ નિયમ પોતાનોજ 'કક્કો' ખરો બતાવવાની અણુધરતી કોશેશ કરનાર કેટલાક પારસીભાઈઓને હાલ માફક આવ્યો નથી. એનું કારણ દુર શોધવા જવું પડે એમ નથી—તે એ કે અવસ્તા કલામ મારફતેજ બંદગી કરવાનું ધર્મફરમાન ખોલું મળે છે તે તેમની સામે જાય છે. હાલ ઉકાલેલી બંદગીની તકરારની આગમ્ય ધર્મસંબંધી ખીજી તકરારો વેળા જરૂર નહીં એવી બાબતોને માટે પણ ધર્મફરમાન દેખાડવાની હડીત્રાઈભરી માગણી એકસ ઠેકાણેથી કરવામાં આવતી હતી; પણ હવે આ બંદગીના સવાલમાં જ્યારે ધર્મફરમાન, વીરૂધ્ધ વીચારના થોડાક સાહેબોના “ટાંડીયાજ કાપી નાખે” એવાં મજબુત માલમ પડ્યાં છે ત્યારે, નાચારી અથવા નાસીપાસીથી, ધર્મપુસ્તકને વજન નહીં આપવા જેવી અક્લથી ઉઠતી તકરાર કરવાને તેમને ફરજ પડેલી દેખાય છે. પણ એ ભાઈઓને આપણે સલાહ કરીએ કે ધર્મસંબંધી બાબતો માટે ધર્મપુસ્તકની સત્તા જો કમુલ રાખવામાં નહીં આવે તો શું પકવાન-પુસ્તકની શાહદત તેઓ માંગે છે? સખુનપરવરી અથવા મનનાં ફાટા કરતાં અંતઃકરણનું પ્રમાણીકપણું સચાઈ શોધવા માટે જરૂરનું છે. કોઈપણ કાયદો—પછી તે રાજદવારી, સંસારી કે ધર્મસંબંધી હોય—તે ન્યાંસુધી કાયદો છે ત્યાંસુધી તેની સત્તા અખંડ એટલે આખી રહેવી જોઈએ, અને રહે છે. જ્યારે કાયદાનો એક ભાગ પોતાને ગમે, અથવા પોતાના વીચારને અનુસરતો આવે, ત્યારે તે કાયદાની સત્તા સ્વીકારવી, અને જ્યારે તેનો ખીજો ભાગ પોતાની મરજી માફકનો નહીં માન્ય પડે ત્યારે તેની સત્તા નાકમુલ કરવી—એ નિયમ અને સત્તા બંનેનો સમુગો ભંગ કરવા બરાબર છે. પા; અરધી યા પોણી સત્તા તે ખરેખર સત્તા ગણાયજ નહીં—એવી માંગીતુડી સત્તા, એવો ઢીલો કબજો, એવો અસર વીનાનો અંકુશ, વગર ઉપયોગનો અને વગર ફાયદાનો છે. જેમ રાજદવારી બાબદમાં કાયદો મરજી માફક વળે નહીં એવો સખત રાખવાથી તે પૂર્ણ અને સર્વોપરી સત્તા ધરાવી શકે છે, તેજ કાનુન ધર્મની સત્તાના બાબમાં પણ ખરો છે. ધર્મપુસ્તકની સત્તા કોઈપણ કારણે રદ કીધી તો ધર્મ પોતે સેદજ વારમાં રદ થઈ જશે. ધર્મપુસ્તકની સર્વમાન્ય સત્તા વગર નીતી-અનીતી, નેકી-અંદી, પવીત્રાઈ-અપવીત્રાઈ, એ સધળાંનો પાયોજ ક્યાં રહે? એથી પણ આગળ વધી પુછીએ કે મીનો પેદાયશની ઉત્તપતી અને તેના મીનો પેદા કરનારની હસ્તી, ઇન, માનવાનો માર્ગજ કીયે? સવાબ અને પાપના વિચાર તથા નિયમ જુદા જુદા ધર્મમાં જુદા જુદા હોય છે. ધર્મપુસ્તકની સત્તા વગર મુસલમાનો દુકર ખાવાનું દોનખીપણું, હિંદુઓ ગાય કાપવાનું અધમપણું, ખ્રીસ્તીઓ અનેક બાઈડીનું પાપીપણું, શા આધારે કમુલ રાખી શકે? ‘નસો’ પાણીમાં આમેજ કરવો અથવા આતશમાં બાળવો એ એક નર-થોસ્તીની નજરે મોટું ગુનાહભર્યું કામ છે—જ્યારે ખીજા ધર્મવાળાને તેમાં કંઈજ અપવીત્ર-પણું કે પાપ જેવું દેખાય નહીં. મન અને તન બંનેની પવીત્રાઈ સાચવવાના, સફાઈ વધારવાના, તથા સુખશાંતી જાળવવાના નરથોસ્તી ધર્મના કાનુનો જેવા ફાયદાકારક અને સંપૂર્ણ ખીજા ધર્મમાં નથી. મુઠાંને દાટવા કે બાળવાની શીલસુરીભરી મનાઈ; હરેક જતના નસા તથા ગલીચીથી દુર રહેવાની તથા તેના સંબંધમાં આવ્યા પછી પવીત્ર થવાની તાકીદ;

દસ્તાનવાહી સ્ત્રીને તદન અદલાયદી જગાએ રાખવાની ઉત્તમ તરતીય, તથા તે વખતે તેને નહીં અડકવાના તેમજ કાઠપણ પ્રકારનો કામકાજનો સંબંધ નહીં રાખવાનાં ગુણગારાં ફરમાન; જમીન, પાણી, કે આતશને આબુદ નહીં કરવા બાબેનાં સુખશાંતી વધારનાર કાનુનો—એ સરવે જરથોસ્તી ધર્મની ઉંચી અને ખાસ પવીત્રાઈ છે, કે જેમાં એ સર્વથી પુરાતન ધર્મની બીજા ધર્મો ઉપરની ધણીક સરસાઈમાંની એક સરસાઈ છે. એજ પ્રમાણે, દેખીતી કે અચ્છીદક બંને અપવીત્રાઈ દુર કરવાને જરથોસ્તી ધર્મે એક એહેયો પણ એકામતી કલાજ ફરમાવેલો છે, કે જે “નીરંગ” અથવા “તરા”ને નામે દાવ ઝોળખાય છે. નીરંગ (ગદિમૂત્ર) એ જરથોસ્તી-પવીત્રાઈ સાચવવાની ખાસ દવા છે, કે જે આપણા પીત્રાઈ સરખા હીંદુ અર્થોમાં પણ એક યા બીજે રૂપે હજી વપરાતી રહેલી છે. શરીરની અને વસ્તુઓમાંની દેખાતી ગલીચી કે અપવીત્રાઈ દુર કરવાને ફક્ત એમાં ગુણ છે એમ નથી, પણ અચ્છીદક તરેહવાર જાતની અપવીત્રાઈઓ તેમજ બદ રહાની શક્તીઓ અથવા “દરજો”ના દુમત્રા સામે નીરંગ એક અસરકારક તાવીજ જેવો છે. ભુત કે ડાકણ સૈયદ કે પીરને નામે ઝોળખાતી એહેરેમંદી ખસલતની પુરી શક્તીઓ (elementals—spooks) નીરંગની પ્રતાપી અસરથી નાહાસી જાય છે અને લાઘવાજ થઈ પડે છે તે જાણીતી વાત છે; અને એટલીજ જાણીતી આ વાત પણ છે કે પારકાંની જીંદગી ઉપર જીવનાર—vampire જેવી—લોહીચુસુ બદકાર શક્તીઓ માત્ર એવાં માણસોનાંજ “દીવમાં આવે છે” કે જેઓ પોતાની એવકુશી કે એકમાનીથી નીરંગ નહીં લેનાર હોય છે, અથવા તે “માતા” કે “પીર” તરફની મનાઈને લીધે ફરજયાત નહીં લેનાર નખત્રાં મનનાં માણસો હોય છે. પણ એ ઉપર વધારે ખોલાસાથી લખવાની આ જગા નથી. જરથોસ્તી પવીત્રાઈ અને સુખશાંતીના કાનુનો પ્રમાણે જે માણસજાત અમલ કરે તેા દુનીઆમાંથી અરખાઅરખ દુખદરદો નાશ પામે, ગલીચી અને માંદગી ઝાઢી થાય અને ગામડાંઓની સુખશાંતી જળવરવાના (village sanitation) ફરજ્યાત કાયદા કરવાની જરૂર રહે નહીં. પાકીજગી અને તંદરેસ્તીના નીચમે ધર્મની સર્વમાન્ય સતાથી જેવી સંપુર્ણ રીતે અમત્રમાં મેલાય તેને અરધે ભાગે પણ રાજદવારી ધારાંની ધાકથી થાય નહીં. ઉપર દેખાડયા પ્રમાણે, ધર્મપુસ્તકની સત્તાથીજ નીતી અનીતી, પાપ-પુણ્યનું, તોલ થાય છે—દુકમાં ધર્મ-અધર્મનો સંઘર્ષો આધાર ધર્મપુસ્તક ઉપરજ વાજ બી રીતે લટકેલો છે. એમ છે ત્યારે ધર્મનાં ફરમાન માટે ધર્મપાથીની શાહદત નહીં તેા બીજી શાની કયુલ રાખવાએમ ગણાય?

ભણતરોના મતસબી વિભાગ.

જરથોસ્તીનો એલકાજ ધરાવનાર કેટલાક પારસીઓ “ધર્મ સુધારા” ને નામે પોતાના હમદીનેને ડામાડોલ કરવાને તરેહવાર યુક્તીઓ કરતા દેખાય છે. વગર ચકીનના તેમજ ના-ફરમાન પોતે હોવાથી, કદાચ ખુદરતી રીતે, ધર્મી જરથોસ્તીઓને દરેક વાતે શકમદ કરી પોતાની સંદેશા લેવાની કોશિશ કરતા રહે છે—કે જેમ દાર, અરીમ, વગેરે ચીજોના વ્યસનીઓ નીરદોશીને પોતાની સંદેશાં લેવાને હમેશાં લલચાવે છે. એવાઓને જે કાઈ ફરમાન ગળે ઉતરતું નથી તેા તેની સામે કમર કસવા અને તેને બળ લાવનારા સામે ઘોષાટ મચાવવા નીકળે છે. વળી તેઓ આ એક શકબરી યુક્તી લગાવે છે. થોડાંક ભણતરને જરથોસ્ત સાહેબના જમાનાનાં ઠરાવીને, બીજાં થોડાંકને તેની પાંછળનાં ઝોળખાવીને, અને વળી થોડાંકને તેથી પણ પાંછળનાં વધતાંઓછાં ગણાવીને, તેમની કીમતનો પોતાને મનમખતો સટો કરે છે. એક વખત ગાથા અમુક્ય થઈ પડે છે, તેા બીજી વખત તેમાંનાં ફરમાન—જેવાંકે, માંદ-

વાણીની ખુબી તથા અગતનાં—પાણીને મુશ્કનાં થઈ જાય છે. પોતાની મતલબ સરે એવું હોય તો “પાછળ”નાં ભગતરોની શાહદત તેઓ ઠાંકે છે, અને ઠાંકીનેજ રહેતા નથી પણ ધર્મચ્યુસ્ત જરથોસ્ત્રીએ ઉપર ધર્મ દુરમાનથી ઉલટા ચાલવાને આશય મુકવાને પણ અચકાતા નથી ! બ્યારે એક દાયપર “પાછળ”નાં જણાવી ઘણાંક ઉત્તમ ભણતરોને અને એટલું ઓછું વજન આપવાની તેઓ ફેક્ટ કોશેશ કરે છે, ત્યારે, ખીજ દાય ઉપર, તે ભણતરોથી હજારો વરસ પાછળનાં—છેક હમણાનાં—ખીતસતાધારી, દમ વગરના લખાણને “અંગ્રેજી” ઠાકી એસાડવાની ખાલી જેહેમત ખેંચતા નજર આવે છે. એવું તેમનું શકબર્તુ ધમાન છે, એવું તેમનું અનન્ય તર્કશસ્ત્ર છે, અને રમર માફક વધવટ થાય એવું “ધલેસટીક” તેમનું અંતઃકરણ છે ! આટલું જોયા પછી દીનચ્યુસ્ત પારસીઓ “ધર્મ સુધારા”ની વાતને ગણકારે નહીં તેમાં શું કાંઈ નવાઈ જેવું છે ?

“પાઝંદ” શું ઝંદ અવસ્તાનો એક અંગત ભાગ નથી ?

ધર્મને લગતી ઘણીક તકરાર વેળા ફટલાક પારસી ‘અબ્યાસી’ ભાષાએ “અવસ્તા-ઓ-ઝંદ”ના વિભાગ તથા જમાના દરાવે છે, કે જે ઘણુંકરીને યુરોપીયન વીદવાનોનાં તરત વેળાના અને બદલાતાં મતના પ્રતીબીંબ જેવાં અથવા પડધારૂંપી હોય છે. ભાષાશાસ્ત્રને આ સહીની એક વિદ્યા ગણવામાં આવે છે, કે જે અસલી મરણ પામેલી ભાષાઓ ઉપર અજવાળુ પાડવાનું સાધન લેખાય છે, અને એમ જોતાં તેમાં વાંધા ઉઠાવવાજેગ કાંઈ નથી. પણ બ્યારે જમાનાની ધુળ તમે દહાયલા શબ્દોના અર્થ તથા ઉત્પત્તીની શોધ માટે કાંઈ અબ્યાસીમાં જોગવી કામેલીઅત તથા જ્ઞાન પુરતાં નહીં તો જોમએ એટલાં પણ હોતાં નથી, ત્યારે ખોલાસા-રૂપી અજવાળાને બદલે ગુચવણરૂપી અંધકર નીપજે તેમાં નવાઈ નથી. જે અબ્યાસી ભાષાઓ તથા ખીજ સાહેબો “અવસ્તા ભાષા”ના વિભાગ કરે છે અને જમાના દરાવે છે તેઓ જાણુતા હોવા જોમએ કે એ વિભાગ તથા વખત આજનાં ભાષાશાસ્ત્રની અટકળ ઉપર મુખ્ય આધાર રાખે છે. આ ફેક્ટો એ વીશય ઉપર ઉતરવાનું જેમ અને એવું નથી તેમ અગત પણ નથી. પણ જે સાહેબો જંદ અવસ્તાના જુદા જુદા દરાવેલા જમાના તથા વિભાગ વગર શકે કમુલ રાખતા હોય તેઓ ઉપર આટલી ખીના સામેત કરવાનું આવી પડે છે કે : (૧) “અવસ્તા ભાષા”ની જન્મભૂમી કય ? [ઇરિનવેજ ઓદ્યાપી ખોલાસો અપાવેલો સમજવો નહીં—વાત બધી એકસ જોમએ !]. (૨) તે કાયા જમાનામાં પ્રથમ ખોલાવા માંડી અને કાયા જમાનામાં વપરાતી બંધ પડી ? (૩) એવું કંઈ કારણ હોય તો તે. (૪) કંઈ પ્રજાથી ખોલાતી હતી ? (આર્ય અથવા એરીયન કદવાથી કંઈ વગશે નહીં !); અને તેની સામેતી શું ? (૫) જે દેશ અને પ્રજામાં અવસ્તા ભાષા ખોલાતી હતી તે દેશના આખા વીસ્તાર ઉપર અને તે આખી પ્રજાથી શું તે ખોલાતી હતી ? (૬) અથવા થોડાક વીસ્તારપર અને એકસ પરગણાના લોકની તે સ્વભાષા હતી ? (૭) અને તેનાં કારણ શું ? એજ સવાલો જંદ, પાઝંદ તથા પેહેલવીને માટે પણ સમજવા. એ ઉપરાંત એક અગતનો સવાલ રહી જવો નહીં જોમએ—તે એક અવસ્તા ભાષાની અગાઉ કાંઈ ખીજ ભાષા હાજર હતી કે નહીં ? હોય તો તે કય ? વળી, અસલ ઇરિનની “અવસ્તા ભાષા” વેહેવારી કે ધર્મ ભાષા હતી—કે ખેડ ? એ સમજા સવાલોનો કંઈ ખાતરીમરેલો ખોલાસો દાખલા દલીલો સાથે અપાય નહીં ત્યાંસુધી વધતી ઓછી તરફ ઉપરજ જુદા જુદા જમાનામાં તથા જુદી જુદી ભાષામાં અવસ્તા-ઓ-ઝંદ અનેલા છે એવું સમજાવવું અર્થવિનાનું તથા ફેક્ટ છે. અવસ્તા, જંદ અને પાઝંદ, એ દરેક વચે જે કંઈ જુદાપણું દેખાય તે કરતાં તેઓ વચે ઘણુંજ મોટું મળતાપણું છે, અને તે એટલું બધું કે આજસુધી એ સર્વ સામટી રીતે

એકજ ભાષા તરીકે એકબાતી આવી છે, અને તે તદન વાજબી છે. પાઝંદને ઝંદની એક શાખા સામેત કરવામાં આવે તો તે ઉપરથી માત્ર એજ પુરવાર થશે કે તે કોઈ જુદી અથવા તદન પારકી ભાષા નથી, પણ ઝંદનોજ એક ભાગ, એક અંગ છે. ખુદ “પાઝંદ” નામજ એની સામેતી આવે છે. પાઝંદને ઝંદની શાખા મળ્યા કે પાછળની ઉત્પત્તી કહો તો પણ તે ઝંદ વર્ગમાંજ આવે છે. ઝંદ અવસ્તામાં પાઝંદ, ઝંદ અને અવસ્તા એ સધળાનો સમાવેશ થઈ જાય છે. એમ છે તો ઝંદઅવસ્તાની જોડેજોડ ખીરાજવાને પાઝંદ પોતાની નજદીકની સગાઈથી તદન લાયક છે. ધણી ખરી દરેક બંદગીની શરૂઆત તથા છેડા પાઝંદમાં છે તે સેદલી સમજને માટે હોય તે બનવાજોગ છે. એકસ નીચે જોવાવાળું એ વધારાનું પાઝંદ બહુતર અવસ્તાને બદલે નથી, પણ અવસ્તાના અચાવ માટે મુકવામાં આવેલું સમજ શકાય છે—કેજે બહુતર, દીનઆગાહ દસ્તુરથી તે દીનચુસ્ત બેદદીનો સુધાની કરોડોની સંખ્યાવાળી જરથોસ્તી પ્રજા એકસરખી રીતે કયુલ રાખતી આવી છે.

વળી એજ પાઝંદની ટુંકી શરૂઆત તથા સમાપ્તિ, કે જે બંદગી તરીકે દરેક રીતે લાયક છે—કે જેમાં પાક યજ્ઞદાનના નામથી બંદગીની શરૂઆત કરવામાં આવે છે, નેકાનો સ્વીકાર અને બદીનો ધીકાર કરવામાં આવે છે, અને જે બહુતર પાક દાદારની તથા તેની બળવાન ચમત્કારીક શક્તિઓની યાદ તથા નમન કરવા સાથે ખતમ કરવામાં આવે છે—એવી સેહેલી પણ અસરકારક પાઝંદ બંદગી પોતેજ શું સામેત કરે છે? શું એ દીવાચારથી બંદગી ખોલું સામેત કરતી નથી કે બંદગી ઝંદ અવસ્તામાંજ કરવાનું દરેક જમાનામાં વાજબી તથા ફરજિયાત સમજવામાં આવતું હતું? જો એમ નહીં સમજવામાં આવતું હતે તો, ખુદ સધળી અવસ્તા બંદગીને પાઝંદમાં ફેરવી નાખવામાં કેમ નહીં આવી તેનું કારણ વીરૂધ વિચાર ધરાવનારાઓએ આપવું જોઈએ. અવસ્તા બંદગીને કાયમ રાખી શરૂઆતમાં તથા છેડે જે નાનું પણ અસરકારક બહુતર પાઝંદમાં જોવામાં આવે છે તે એટલુંજ વગર શકે સામેત કરે છે કે બંદગીને માટે અવસ્તા કલામનીજ ખાસ ફરજ તથા જરૂર અસલથી વીચારવામાં આવેલી છે. જો એમ નહીં હને તો પાઝંદ મુકીને પેહેલવીમાં, અને પેહેલવી છોડીને ફારસીમાં અવસ્તાની બંદગી ઉતારેલી તથા વપરાતી જોવામાં આવતે. જે અવસ્તા હાલ આપણી પાસે નથી તેમાંની કેટલીક અસલ બંદગીઓ પેહેલવી ભાષામાં સચવાયલી રહી ગયલી છે (જેવી કે બહુમન યશત) તે કાંઈ બંદગી તરીકે પઠવામાં આવતી નથી વા?—જોકે આપણે જાણીએ છીએ કે એ બહુમન યશત ઝંદ અવસ્તામાં પઠવામાં આવતી હતી. પણ ખરી વાત એ છે કે મહાચુર જરથોસ્ત સાહેબની પસંદગીના એજમતી માંથવાણીના કલામજ માત્ર અસલથી અત્યારસુધી બંદગી માટે વાજબી રીતે લાયક સમજવામાં આવ્યા છે, કે જેમાં દાનાઈ અને દુરબાંદેશી બંને બેગી મળેલી જોવામાં આવે છે.

બંદગીની હાલની ગોઠવણ જરથોસ્ત સાહેબની પસંદગી તથા સત્તા ધરાવનારીજ છે.

બંદગી અને કીયાકામને માટે અવસ્તા-ઓ-ઝંદનું બહુતરજ બહાલ રહેલું છે, તેમજ સતાદાર બહુતું આવ્યું છે. ફારસી ભાષામાં પાછલા વખતનું મોનાજતરૂષી કેટલુંક લખાણ છે તે ઉપરથી કોઈ તરફથી એવું અનુમાન ખેંચવાની કોશિશ કરવામાં આવે છે કે ખીજ ભાષામાં બંદગી કરવાનું નારવા સમજવામાં નહીં આવતું હતું. પણ એવી તક્રાર કરનારા સાહેબો તદન ભુલી જાય છે કે મોનાજત એ બંદગી-કલામ નથી અને તે પઠવાની

કોઇને ફરજ નથી; એ દુવારપી બહુતર બંદગી કીધા પછીજ, જેની મરજી હોય તે, પોતા તરફની દુવા અથવા અરજ તરીકે પઢે; પણ કદીથી બંદગી દાખલ અથવા બંદગી-ને બદલે કોઇપણ ખરો જરથોસ્તી વાપરતો નથી.

ન્યાયશો, યસ્તો વગેરે બંદગીઓ દાલ જે દાલતમાં આપણે ધરાવીએ છીએ તે છેત્રવેલી સાસાનીયન શેહેનશાહતના વખતમાં ગોઠવાયેલી ગણીએ, તોપણ તેથી તેમની બુઝેરગી કે સતામાં ઘટાડો થતો નથી. જેમ જણાવવ માં આવેછે તેમ, જરથોસ્તી “દીનને તાજી કરનાર” આદરબાદ મારેસ્પંદ સરખા અશો દસ્તુર અને માદાત્મા નરને હાથે આપણી પાસેના બાપી રહેલા અવસ્તા-ઓ-ઝંદ નવેસરથી ગોઠવાયલા હૈ, તોપણ તેઓ પેગમ્બર સાહેબની પોતાનીજ સતા ધરાવનાર ગણાય, કારણકે મદાન દસ્તુર આદરબાદ દીનને તાજી કરશે એવી જરથોસ્ત સાહેબની આગાહી હતી (જુઓ પેહેલવી બહમન યસ્ત). હવે પેગમ્બર સાહેબની આગાહી પ્રમાણે “ધર્મને નવેસરથી આશકારા કરનાર દસ્તુરન દસ્તુર”ની સુધારા થા વધારા સાથે ગોઠવેલી બંદગીઓ તે બુદ્ધ પેગમ્બર સાહેબની પોતાની આહલી અથવા પસંદગીનીજ હકી ચુકે છે. વળી દસ્તુર આદરબાદ સરખા, આગાહી મારફતે પસંદ કાઢેલા, પોતાના પ્રતીનીધીની બનાવેલી “પતેત” પણ બુદ્ધ જરથોસ્ત સાહેબની સતા ધરાવનાર કેહેવાય. જરથોસ્તી દીનને અવ્યવસ્થાની હાલતમાંથી બચાવવાનું અને સમારવાનું બીકટ અને પેગમ્બરી દરજ્જેનું કામ બોદાશનાસીમાં તથા પદરેજગારીમાં પુરવીણ એવા મદાન ધર્મગુરૂ આદરબાદે કીધું તે જરથોસ્ત સાહેબની ધારણા મુજબનું અને આગાહી પ્રમાણેનું, અને તેટલામાટે તે સાહેબની પસંદગીનુંજ, થયું સમજવું જોઈએ—જેમ હવેપછી હોશિદર, હોશિદરમાહ અને શોરશીયોશ બુદ્ધેબુદ્ધે વખતે જરથોસ્તી ધરમને સુધારશે અને તાજે કરશે એવી આગાહી છે, કે જે પણ જરથોસ્ત સાહેબની ધારણા અને હમ્દા મુજબજ બનશે.

વળી, જરથોસ્ત સાહેબથી “ઉતરતાજ” દસ્તુરન દસ્તુર આદરબાદે માત્ર રચી રચીને એક નાની “પતેત” રચી, અને અધી અસજ બંદગીઓ કાયમ રાખી દીનને “નવેસરથી તાજી કીધી”, તે વગર શકે અવસ્તા બંદગીની તદ્દેશ જતી એક વધુ સામેતી છે. ધર્મના તે વખતે થયેલા ગેરબંદોષસ્ત પછી “પતેત” ની મારફતે, જરથોસ્તી ધરમની રૂએ ગણાતા ગુનાહોની બોલાસાબરી સમજ આપવાની ખાસ જરૂર તે દીનઆગાહ દસ્તુરે જોઈ હોય, અને તેમ કરી ધર્મ ફરમાન સમજવામાં તથા બજા લાવવામાં મદદ આપવાની અગત વિચારી હોય, તેમાં નવાઈ નથી. પોતાની પદરેજગારી અને ચમત્કારીક શક્તીથી તાજદાર શેહેનશાહ, હમામદાર સરદારો, કામેલ ધર્મગુરૂઓ અને કરોડો હમદીનાનું એકસરખું માન તથા તામેદારી મેળવનાર દસ્તુર આદરબાદ જેવા ધર્મના વડા અધીકારીની, અને જરથોસ્ત સાહેબના પ્રતીનીધી જેવા અશો દસ્તુરની રદ નહીં થાય એવી સત્તા અત્યારસુધી માનપુર્વક કબુલ રખાતી આવીછે તે બરહક છે, અને તેમ કબુલ રાખવાની દરેક જરથોસ્તીની ફરજ છે. અશો આદરબાદ જેવા બોદાઈ મારગે પોહચેલા, પેગમ્બરની પસંદગીના, અને અમત્કારીક શક્તીના મહાગુરૂ પછી બીજા કોઈ (જોકે કામેલ અને પદરેજગાર છતાં) એવી સર્વમાન્ય સત્તા ધરાવનાર થયા હોય એવું જણાવવું નથી. ધર્મના એવા સતાદાર વડા તથા ધર્મને સજીવ કરનાર અશો સાલેકે સુધારી ગોઠવેલી બંદગીઓને ફેરવવાની કોઇને સત્તા નથી. તેમને ઝાણી અગતની ફેખાડવાની કોશેશ, બરોબર બોલીએ તો, અપમાનભરી કરતાં ગુનાહભરી વધારે છે. ખરા જરથોસ્તી બાઈઓએ એવા નાલાયક વિચાર અને એવાં પાપી કામથી હમેશા દુર રહેવું જોઈએ એમ કેહેવાની અગત નથી.

ગુજરાતી બંદગીનું અધરીતપણું—દુનીઆંદારીની રાહ.

બંદગીને લગતી આ તકરારમાં, આડકતરા અથવા નજીવા વાંધાને બાબતે રહેવા દઈ, માત્ર મુખ્ય વાંધાઓનો જ રહીએ આપો છે; કારણ કે આ નાના ચોપાનીઆમાં વધારે લખાણ કરવાનું બનતું નથી. પણ ઉપર આપવામાં આવેલા જવાબ પછી કેઈ તરફથી કંઈ વજનદાર વાંધો નહીં ગયલો સમજવામાં આવે તો તેના જવાબ ખુશી સાથે આપવામાં આવશે.

ગુજરાતીમાં બંદગી કરવાની વીરૂધ્ધ જેમ ધરમ છે તેમ સાદી સમજ પણ છે. જે અવસ્તા બંદગીઓનો ગુજરાતીમાં તરજુમો કરી તેને બંદગી તરીકે ચલાવવા જેઓ માગતા હોય તેઓ બળવતા દર્શી અને નહીં બળવતા હોય તો બળવતું જેમએ, કે બાપાશાસ્ત્રની સવળી મદદ છતાં અવસ્તાનું આપણું દાહનું જ્ઞાન એટલું ઓછું અને ખામીભરેલું છે કે કેઈ શબ્દનો એક વીધવાન એક અર્થ કરે છે તો ખીજો તેથી જુદો, અને ત્રીજો વળી ત્રીજો જુદોજ અર્થ કરે છે; જેમ હોવાથી વાક્યોની મતલબ એવી જુદી જુદી ઉદાવવામાં આવે છે કે તેમના અર્થ ભરાસો સુકવાલાયક બળવાને આપણને ખુદસ્તી રીતે આચકી લાગે છે. વળી આત્મજ્ઞાનને લગતાં તથા ખીજાં બેદી લખાણોની ખરી સમજ ખોદાશનાસીતાં બોધતાં જ્ઞાન વગર અવસ્તા બાપાના અભ્યાસીઓ ધરાવી શકે એ શકભરેલું છે. જેમ યંત્ર વિદ્યાથી અગ્નિએ ધણી, બાપાનાં જ્ઞાન છતાં, યંત્રોને લગતા ખાસ શબ્દો કે યંત્રોની બનાવટ, ગતી, વગેરેનું વર્ણન બરાબર સમજી શકતો નથી; જેમ રસાયનશાસ્ત્રના મૂળતત્વોનું જ્ઞાન નહીં ધરાવતાર માણસ, બાપા પુખ્ત બળવા છતાં, રસાયણ પ્રયોગ, કે ચોક્કસ અંશે મળેલાં જુદા જુદાં તત્વો અથવા મીશ્ર પદાર્થો દરશાવનારી, અક્ષર તથા આંકડા મારફતે જણાવેલી, દુકા નીશાનીઓથી તે તત્વો કે પદાર્થો બળી શકતો નથી, તેમ આત્મજ્ઞાનથી ખીલકુલ અગ્નિએ ધણી ધર્મનાં બેદી બળવતાર સમજી શકે નહીં. દાખલા તરીકે, બ્યારે રસાયનશાસ્ત્રથી મહીતગાર ધણી N₂ O₂ ચીન્હો જોતાં-વાર “મીઠું” અથવા નીમક સમજે છે, અને ખાદરતા ખાલી અક્ષરો શું અર્થ ધરાવે છે તે સર્વ બજે છે, ત્યારે એ વિદ્યાથી અગ્નિએ ધણી, બાપાનું જ્ઞાન ધરાવ્યા છતાં, એ ચીન્હોનો ગુપ્ત અર્થ સમજવાને નારહજ થશે. પેહેલો ધણી બ્યારે FeSO₄.7H₂O ચીન્હો જોતાં વાર “હીરાક્ષી” નામની સાધારણ ચીજ સમજી જશે, ત્યારે ખીજો એ વિદ્યાનાં જ્ઞાન વગર તેને કદાચ ખીજગણીનો કંઈ દાખલો સમજી, ચુલાકાર બાગાકાર મારફતે તેના અર્થ મેળવવાનાં કાંઈ મારે તો તે બનવાજેગ છે. બાપા બળવા છતાં, ચોક્કસ વિદ્યાનું ખાસ જ્ઞાન ધરાવ્યા વિના જેમ તે વિદ્યાને લગતી બાબતો સમજી શકાતી નથી, તેમજ, અને તે કરતાં ઘણું વધારે, ધર્મનાં બેદી લખાણો ખોદાશનાસીતાં જ્ઞાન વગર, કે પહરેજગારીથી નીપજતાં અંતરજ્ઞાન અથવા જ્ઞતી અનુભવ વગર સમજવાં અશક્ય છે. અવસ્તા શબ્દોના અર્થનું અચોક્કસપણું, અને લખાણોની ખરી સમજ કે બાબદ વીશેનું અજ્ઞાનપણું દાહ છે તેવું જ્યાંસુધી ચાલુ રહેશે ત્યાંસુધી તેના તંજુમા જેમ હમણા કામચલાઉ અને ફેરવાતા જતા માલમ પડે છે તેમ રહેશે. એવા અપુણ્ય અને ખામીભર્યા જ્ઞાન સાથે અવસ્તાની ઉંડા અર્થની બંદગીઓનો તરજુમો કરવામાં આવે તો તે ભરાસો રાખવાલાયક હોયજ ક્યાંથી? અવસ્તા ઉપરથી ગુજરાતીમાં બંદગી ઉતારવાનું બને એવું નથી તેવું ખીજા બેજુ એ એક કારણ છે.

હવે એનો ઉપાય, કેટલેક ઠેકાણેથી, ગુજરાતીમાં “નવી બંદગી” રચવાનો દેખાડવામાં આવ્યો છે; પણ એ ઉપાય સાંભે ધણા મન્યુત વાંધા છે. પેહેલો વાંધો એ કે—શું કેઈ અલદાતુ આદમીનું લખાણ “જરથોસ્ત્રી ધર્મ” અને તેટલામાટે “જરથોસ્ત્રી બંદગી”

ગણી શકાશે? કદી નહીં. એવું સત્તા વીનાતું, કોઈ સાધારણ પુરૂશનું ગમે એવું ભક્તીરૂપી લખાણ “જરથોસ્તી” ગણાવનાર દાવો કરી શકેજ નહીં; તે “જરથોસ્તી” એલકામનો મરતઓ ભોગવવાને તદ્દન નાલાયક છે. ખીજો વાંચો એ છે કે એક ઘણી, કહો કે એક ભાષ, “અંદગી” બનાવે તેને ખીજો શામાટે માંયે ચઢાવી કપ્પુલ કરે? એક ગવૈથો કે એક કવી પોતાનાં ગાયન કે કવિતાને “અંદગી” ઠોકી ખેસાડે, તો તેનો પડોશી કે દરીફ શામાટે તેને પોતાનો પેગમ્બર માની લે? એ પ્રમાણે થાય તો શહેરે શહેરજ નહીં, પણ મોહોલે મોહોલે અને ઘેરે ઘેર પીરાનપીરો અને પેગમ્બરો ઉભાઈ નીકળે તો તે શું આશ્ચર્યકારક ગણુશે? હમણાં પારસી કામ કોઈ પ્રતી સત્તા ધરાવનાર આગેવાનના કામુ વગર જેમ નીર-અંકુશ થઈ પડી છે, તેમ પેગમ્બરી પવીત્ર કલામની સત્તા વગર અંદગી જેવું કંઈ રહેશે નહીં, તથા કોઈ આદમીનું ભક્તીરૂપી લખાણ અંદગીનો દરજ્જો કદી મેળવી શકશે નહીં, અને તેને અંદગી તરીકે સ્વીકારવાની અને વાપરવાની કોઈ પોતાની ફરજ સમજશે પણ નહીં.

પણ ગુજરાતીમાં અંદગી કરવાની પોણે મેઢે વાત કરવામાં આવે છે તે કેમ ગુજરાતી—મુંબઈની પારસી-ગુજરાતી કે અમદાવાદી હીંદુ-ગુજરાતી કે કોઈને હીંદુ ગુજરાતી ગણેડાંના ભુકવા જેવી કઠોર અને નહીં સમજાય એવી લાગશે, તો કોઈને પારસી ગુજરાતીની ભેત્રમભેલની સુગ લાગશે. કોઈ મુંબઈગરા પારસીને—“સારી જ્ઞાનના સાંહેળ તુ” —જેવો કઈ રાગડો કાઢવાનું ગમશે, ત્યારે કોઈ અમદાવાદી પારસીને “અખીલ બ્રહ્માંડના ધર્શ”નો સુર મધુર લાગશે તેનું શું? વળી સુરતી ભાઈની ભાષા કાઠ્યાવાડી ભાઈને બધી રીતે પસંદ પડે નહીં તો તેનું કેમ? એ તો ગુજરાતીની વાત થઈ. પણ હવે કલ્યાણીના મરાઠી ભોલનાર પારસીઓનું શું? તેઓ કહેશે કે “ગુજરાતી શું બહી? હમારી જન્મ ભાષા મરાઠી કેવી મધુર તથા સહેલી છે! ગાયનરૂપી અંદગી જોઈએ તો હમાર “દેવા, દેવા—છછછછ છછછ અઅઅ” નું ગીત કેવું મધુર અને ભક્તીરૂપ છે! તમારાં જ્ઞાન દુખે એમાં વળતરને ખુણે નાંખો—હમારાં ચંગ અને ઢોલક સાથે લલકારેલાં ગીત તેજ છવને ખુશ કરનાર અંદગી તેમજ વળી સ્વર્ગે પોહાયાડનાર “ખોદામ ગાયન” છે. એજ રીતે ઉત્તર અને દક્ષીણ હીંદુસ્થાનમાં વસનાર પારસીઓ પોતાના વપરામમાં રાત દીવસ આવતી ભાષા—પછી ને ઉરદુ કે હીંદુસ્તાની, તામીલ કે તેલેગુ હોય—તેમાં મનપસંદ અંદગી રચ્યા અને કર્યા કાંય નહીં માંગે? આગળ જતાં, ધધાને સર જંગળારને પોતાનું વનન કરી રહેલો કોઈ જરથોસ્તી જંગળારી ભાષાને માટે કાંય નહીં દાવો કરે? પણ એટલે દુર જગા કરતાં આપણાં ઘર આગળ “જંગલા” બની ગયલા પારસીઓ, જેમને દેશી ભાષા કે દેશી રીતભાત ગમતી નથી, જેઓ ગુજરાતી પત્ર વાંચતા નથી કે નથી ગુજરાતી ચીડી લખી શકતા, તેઓ, જેમ દાલ ગુજરાતીને વાસ્તે તકરાર કરવામાં આવે છે તેમ, અંગેરેજ ભાષામાં અંદગી કરવાની હીમાયત કરવાથી શું અટકવાના હતા? એ નકલખોર વર્ગે જો કદી અંદગી કરવાનું વાજખી વીચારે—અને જો ખ્રીસ્તી અંદગીનો ઉપયોગ નહીં કરે—તોપણ O God, my dear Lord કર્યા વગર તો રહેજ નહીં. અંગ્રેજ ભાષા લીધી તો પછી અંગ્રેજી રીત પ્રમાણે ખોદાને પણ my dear (મારા પ્યારા) કર્યા વગર શું ચાલવાનું હતું? અહીં જોકે રમુજ કરવાની જગ્યા નથી, તોપણ કંઈક રમુજ જેવું માલમ પડે તો તે ખુદ તકરારને લીધે છે.

પારસીઓમાં એકદીલી જાળવનાર એકલું સાધન અવસ્તાજ છે.

ઉપલી તકરાર ઉપરથી જે ગંભીર વિચાર ઉપજે છે તે એજ કે નાની, વીખરાઈ પડેલી, પારસી કામમાં આ ગુજરાતી અંદગી જેવો અવિચારી સવાલ કેટલાં તડાં નહીં પાડી શકશે,

કેટલા પંથને જનમ નહીં આપશે, અને કેટલી જીવદાઈનું મુળ થઈ નહીં પડશે? આજે કારસ્તી, મરાઠી કે ગુજરાતી બોલનાર નરયોસ્તીઓ, વેહેવારે બાપાની જીવદાઈ તેમજ પેહરવાસનાં ફરક છતાં, ધર્મબાપા આમાન્ય હોવાથી ભેગા મળી જંદગી કરી શકે છે, અને તેથી એકમેકની દીલ-સોજી પણ વધી શકે છે. એ વીખરાઈ પડેલા વર્ગોને જોડા રાખનાર જે એકજ બળવાન જીવતું સાધન રજૂ છે તે માત્ર આ ધર્મની બાપાનું છે, કે જે વળી ખુદ ધરમનું એકપણું તથા મળતાપણું સાચવી રાખનાર પણ છે. બાપાની અણદીઠ અસર ધણી મોટી છે—એજ કારણથી પોલાંડ દેશમાંથી પોલીશ બાપા બને એટલી નાનુદ કરવાને રશીયન રાજઅધીકારી-ઓએ કાઢેલી કોશેશ વિષે આપણે જાણીએ છીએ. જેમ સ્વદેશી બાપાથી સ્વદેશનું, તેમ ધર્મની બાપાથી ધર્મનું અભીમાન અને સાદ જળવાયેલા તથા ઉસકેરાયેલા ચાલુ રહે છે. વળી બાપાની છુપી અસર કેટલીબધી છે તે ખ્રીસ્તી પાદરીઓ સારી પેઠે સમજતા દેખાય છે. પશ્ચીમ તરફની કેળવણી દીંદુરસ્થાનના રેહવાસીઓને આપવા સાફ તેઓ જે કેળવણીખાતાં ઉભાં કરે છે તેની મુળ મતલબ એજ જણાયેલી છે કે બાપા મારફતે પોતાના ધરમના આચારવિચારો દેશીઓના મન ઉપર ઠસાવવાનું કામ સેદલાઈથી બની શકે છે, કે નેથી અંગ્રેજ કેળવણી લીધેલા દેશીઓને પાછળથી ખ્રીસ્તી ધરમ તરફ ખેંચવામાં તેમને ફતેહ મળે જાણીતા પાદરી વીલસનેબી એજ વીચારથી કામ લીધું હતું. કે જે તેની સ્થાપેલી કોલેજના દમજી (માર્ચ ૧૮૮૯) છપાયેલા હેવાત્ર ઉપરથી સાફ જણાયો:—
He made the Free General Assembly's Institute an educational institution, believing, one might suppose, that rescuing natives from their gross superstitions and acquainting them with English literature, which is permeated with Christian ethics, was half the battle won.

ખ્રીસ્તી પાદરીઓના એ દાખલા ઉપરથી પણ આજનાં મંદ લાગણીના પારસી બાઇઓએ ધડા લઈ જંદ બાપાની કેળવણી પોતાનાં બચાંઓને આપવાની મોટી જરૂર સમજવી જોઈએ.

જેનો વપરાસ નહીં તેનો નાશ કુદરતના કાયદા પ્રમાણે થતોજ આવે છે. જે તમે એક હાથ કે શરીરના કોઈ બીજા અવયવને વાપરો નહીં તો ધીમે ધીમે, પણ એકસપણે, તે ભાગ મરતો જશે એ કુદરતનો જાણીતો નીયમ છે. એજ નીયમ જેમ ચીજોને તેમ બાપાને લાગુ પડે છે. ખ્રીસ્તી પ્રજા અને ધર્મનો આજે દોર છતાં તેમની અસલ ધર્મબાપાને તેઓએ બાબુએ નાંખવાથી સેંકડે કેટલા જણ તેનું જ્ઞાન ધરાવે છે અથવા તે શીખવાની કે સમજવાની કાળજી રાખે છે? તેથી ઉલટું હોંદુ, મુસલમાન, વગેરે, પ્રજાઓ તરફ જુઓ. રાજ્ય તરફની ઝાઝી મદદ નહીં છતાં તેઓની ધર્મબાપા, જ્યાંથી હોંદુ કે મુસલમાન હોય ત્યાં, અસલ જેવીજ વપરાતી, બજાતી અને સજીવન રહેલી માલમ પડે છે. દુર શા માટે જતું? જુઓ મુંબઈની પાઠશાળાએ ગુજરાતી, મરાઠી, વગેરેને ઉચી પરીક્ષાઓમાંથી હાકી કહાડયાથી કેતું પરીણામ નીપજતું જાય છે? એ દેશી બાપાઓ લખોની વસ્તીની વેહેવારે અને રાજીંદા વપરાસની બોલીઓ છતાં, અબ્યા-સીઓએ તેમનો અબ્યાસ પડતો નાંખ્યો છે; અને જ્યારે પારસી બાપાઓમાં તેઓ પ્રવીણતા મેળવે છે ત્યારે પોતાની સ્વદેશી બાપામાં અફસોસકારક અજ્ઞાનપણું બતાવે છે. એ બાબે મરાઠી, ગુજરાતી, વગેરે પ્રજાઓ ભેગા પારસીબાઇઓ પણ ફરીયાદ ઉઠાવવા નીકળ્યા છે. હવે એમાં અજ્ઞયબ જેનું આ છે કે દેશી બાપાઓને બાતેલ કરવા માટે ફરીયાદ કરનારાઓ-

માંના કેટલાક પારસીભાઈએ તો અવસ્તાને છોડી ગુજરાતીમાં બંદગી કરવાની તરફેણ કરનાર તરીકે જણાયલા છે. પણ જો તેઓ એટલા ઉપરથી ધડોલઈ, પ્રમાણીક માણસ તરીકે, પોતાના ભુલભરેલા વિચારને વળગી નહીં રહેશે તો આપણે ખુશી થયું. ગુજરાતીમાં બંદગી કરાવવા જેવું અવીચારી પગલું પારસી કામની ઐક્યતાનો જરૂર નાશ લાવનાર થઈ પડશે, તથા હજારો વરસના, સર્વથી પુરાતન અને બુદ્ધ ધર્મ—જેની પવીત્ર શીલસુરી અને ખુબીએ આજેખી પારકા ધર્મનાં વિદ્વાનોનું માન અને સ્તુતી મેળવે છે—તેને નાબુદ કરનાર થઈ પડશે. દીનદુઃશમનોથી આજસુધી નહીં અન્યું એવું દોજખી કામ, દુનીયાની લેયાનતબર્યું કામ, જરથોસ્તી તરીકે પોતાને ઝોળખાવનાર કાઈખી શખસ કરવાને શું ખુશી થશે ? ગુજરાતી કે ઝોવાનીસ બક્તી કદીપણ જરથોસ્તી બંદગી દાખલ ગણી શકાયજ નહીં—તે કરનાર જરથોસ્તી કહેવાયજ નહીં, તથા જરથોસ્તી હોવાનો દાવો તેનાથી થઈ શકેજ નહીં, તે ખુલ્લું છે. ગુજરાતી “બંદગી” થી પારસી કામને કરો દાયદો થશે નહીં; પણ હજારો વરસનો, લખો નહીં પણ કરોડો જ્ઞાનોને ભોગે બચાવેલો, દેશ અને દોલત ખોલી સાચવી રાખેલો, અને અસંખ્ય મુસીબતો વચ્ચે પેહેડી દરપેહેડી જળવી રાખેલો અતી ક્રીંમતી અને પવીત્ર વારસો ગુમાવવાનાં બદલામાં આજના પારસીઓને પોતાનાં ગુરુજર નેચાગાનો તરફની કદુવા, આ દુનિયાનો વિકાર અને પેલી દુનિયાના ભારી પથ્થાતાપ સીવાય ખીજું કશું મળશે નહીં. એ અતી નુકશાનકારક પગલું નાનાં જરથોસ્તી ટોળાંને અનેક તડાંમાં વેહેંચી નાંખશે, અને તેમની સલાહસંપન્નતા છોડે લાવશે. એક પ્રજા કે એક ટોળાંમાં ફાટકુટ અને જુદાઈ પાડવા જેવું મહા પાતકી કામ ખીજું શું હોય ? આજે જ્યારે જુદી જુદી કામો તથા ન્યાતોને એકત્ર કરવાની ચોમેરથી ભલામણ થાય છે, ત્યારે પારસી ટોળાંને વેહેંચી નાંખવા જેવું પાપી કામ શું થોડું અફસોસકારક, શું થોડું વિકારને પાત્ર થશે ? જે અદરશો એવો નુકશાનકારક વિચાર હજી ધરાવતા હોય તેમની સાદી સમજને “અખીલ” કરી આપણે આશા રાખશું કે તેઓ પોતાની ભુલ જોશે—કંઈ નહીં તો અવસ્તાને છોડી ગુજરાતી રાગડાઓની બંદગીને વળગવામાં ફાયદા કરતાં વધતો ગેરફાયદો તેઓ જોશે. આ સુધારાના કહેવાતા વખતમાં પોતપોતાનો મતદેર વીસારી મેલવા અને કામકામોએ અને માણસ માણસે પોતાનાં લાભનો વધતો ઝોછો ભોગ આપવા વિષે લખાંણો તથા ભાષણો કરવામાં અને મંડળીઓ સ્થાપવામાં આવે છે—“નેશનલ કોંગ્રેસ” સરખી હીલચાલોને જનમ આપવામાં આવ્યો છે, એવા વખતમાં પારસી ટોળાંમાં મતદેરના ખી વાવી કુસંપ અને જુદાઈ ઉઠે એવું કરવું ભારી કપકાલાયક ગણાવું જોઈએ, કે જેમ કરવામાં કંઈ પણ સુધારો યા કશુખી વાજખીપણુ છેજ નહીં.

યુરોપની નવી “વોલાયુક” અને એશીયાની હજારો વરસની ઝંઙ.

હરેક ભાષા વપરાસથી જીવતી રહે છે એટલુજ નહીં, પણ અનેક કારણોથી તેનો ઉપયોગ કરનારાપર વધતી ઝોછી અણુદીઠ અસર કરતી રહે છે, કે જેની સમજ વિષે દારસી કે અંગરેજ ભાષાના હાલના અભ્યાસનો ઇસારો કરવો બસ થશે. આજે એક સામાન્ય ભાષાની કેટલી બધી અગત વીચારવામાં આવે છે તે વિષે બે જોલ અત્રે જણાવવાની જરૂર દેખાઈ છે. યુરોપખંડની જુદી જુદી ભાષા ભોલનારી અનેક પ્રજા વચ્ચે સેહેલાઈથી વેહેવાર ચાલે એવી સામાન્ય ભાષાની ગેરહાજરીમાં ફ્રેંચ ભાષાનો જો કે આસરો લેવામાં આવે છે, તોપણ તેની લખવાની અને બોલવાની અગવડ ભરી રહીથી, તેમજ ખીજાં કારણોથી, તે સરવેની પસંદગી બેચી શકતી નથી; અને જોઈતી ગરજ સરતી પણ નથી. એટલામાટે

હમણાં થોડા વખત થયે Volapük ને નામે એક સામાન્ય ભાષા ઉભી કરવામાં આવી છે. તેની ખાસ ખુબી આ દેખાડવામાં આવેછે કે દરેક અવાજનો એકજ અક્ષર અથવા નીશાની છે; અને અંગ્રેજી, ફ્રેંચ, વગેરે ભાષાઓમાં ધણીક વખત જેમ શબ્દોના ઉચ્ચાર કરતી વખતે કેટલાક અક્ષર ગુમ રહેછે તેમ એ “વોલાપુક”માં નકામા અક્ષર નહીં હોવાથી વાંચવે તથા બોલવે ધણી સહેલી પડે છે. વળી તેમાં જાતી, વયન, વિભક્તી, વગેરે બાબદમાં પણ ચાલુ યુરોપીયન ભાષા કરતાં વધારે સહેલાઈ માલમ પડેછે. હવે જંદ તરફ નજર કરીએ તો નવી “વોલાપુક” ને માટે દેખાડવામાં આવતા ધણાખરા સઘળા કાયદા નજરે પડે છે. જંદ ભાષામાં ચોક્કસ અવાજની ચોક્કસ નીશાની છે, એટલે એક અવાજનો એકજ અક્ષર છે; એમાં પણ કોઈ અક્ષર ઉચ્ચારમાં છુપી રહેતો નથી તેમજ એક કરતાં વધારે અક્ષરોનો એકનો એકજ ઉચ્ચાર થતો નથી. વળી એમાં ગુજરાતી, મરાઠી કે સંસ્કૃત માફક “કાના,” “અન્જુ,” કે “વરડુ” ની કશી ગુચવણ નથી. એ કારણથી, જેવા મુળાક્ષર આવડ્યા કે વાંચવાની કશી દરકત રહેતી નથી. જંદની ગોઠવણ એવી સાદી અને એવી સંપૂર્ણ છે કે એક વિદ્વાન જેટલી સવલતાથી અને શુદ્ધ ઉચ્ચારે પાંચે તેટલીજ સવલતાથી અને શુદ્ધ ઉચ્ચારે એક શીખાઉ, મુળાક્ષર શીખ્યા પછી, વાંચી શકે. ધણી ભાષાઓ એ બાબદમાં અપૂર્ણ છે, કે જેથી તેમના અભ્યાસમાં એક મોટી નડ થઈ પડે છે. પણ જંદ ભાષા એ બાબતમાં બધી ભાષાઓ ઉપર સરસાઈ ભોગવે છે.— પારસીઓ માટે તો તે બધી રીતે યુરોપની નવી બનાવેલી “વોલાપુક” સરખી છે. જંદ પારસીઓનાં અસલી વતનની માન પામેલી ભાષા છે એટલુંજ નહીં પણ તેમનાં ધર્મની પવિત્ર ભાષા પણ છે—અને તેટલામાટે તે જેમ સામાન્ય છે તેમ સર્વમાન્ય છે. એવી પુરાતન, પવિત્ર, અને બધી રીતે સહેલી ભાષાને દરેક જરથોસ્તીએ પોતાનાં બચ્ચાંને નાનપણથી શીખવી સજીવન રાખવી જોઈએ. એમ કરવામાં કંઈ પણ મુશ્કેલી નથી. ફેાકટની તકરાર કરવામાં જેટલો વખત અને વિચાર ગુમાવવામાં આવેછે તેટલોજ જો જરથોસ્તી બચ્ચાંઓને જંદ અવસ્તા શીખવવાની કંઈ ગોઠવણ રચવામાં શકવામાં આવે તો પવિત્ર માંથ્રવાણીનો બચાવ કરવા જેવું સવાબવંતું, રૂડું કામ થશે એટલુંજ નહીં, પણ બંદગીના બાબમાં પણ મનમાનતો શુભ ફેરફાર થોડા વખતમાં જોવામાં આવશે.

જરથોસ્તી ભાઈઓને છેલી એલતેમાસ.

પારસી ભાઈઓને એક છેલ્લી ચરણ કરીને આ બાબત ખતમ કરીશું. પોતાને જરથોસ્તી કેહેવાડનાર સર્વે ભાઈઓએ પોતાના અસલ સ્વદેશની અને સ્વધર્મની ભાષાની કેળવણી પોતે લેવાની તથા પોતાનાં બચ્ચાંઓને આપવાની, તેમજ તેમાંના પવિત્ર ભણતરોના અર્થો સમજીને તે પ્રમાણે ચાલવાની, એકદીલીથી મજબુત, ચાલુ, ખંતી કોશીશો કરવી ઘટે છે. એમ કરવાની જરથોસ્તી તરીકે આપણી પેહેલી અને અર્ધન ફરજ છે; એ ફરજ બળવવાથી મેઢ જેઠાનની સુરખર્ષ હાંસલ કરવા સાથે, આપણી ઉપર અને આપણી ઓલાહ ઉપર ખોદાની મેહર તથા ગુરજર પામેલાં નેયાગાનોના ભલા આશીરવાદ ઉતરશે. એવું જશવંતું અને સવાબવંતું કામ કરવાની સર્વે જરથોસ્તી હમદીનોને પાક પરવરદેગાર નેક બુદ્ધિ અને જોઈતી શક્તિ બહે ! “યથ જમયાદ યથ આદ્રીનામી” — જેમ હું દુવા માંગુ છું તેમ થાઓ !

[વધારો ૧ લો.]

અવસ્તા બંદગી અને તેના સંબંધમાં ઉભા થયલા કેટલાક અગતના સવાલો વીશે દસ્તુર સાહેબોએ કીધેલો ખોલાસો.

[દસ્તુર ડાક્ટર જામારપણ મીનાચેહરજી જામારપઆસા, M.A., Ph.D., હું મત.]

મુંબઈ, રાજ ૬, માહ ૯, સને ૧૨૫૮ યજ્ઞેજરદી.

તા. ૨૦ મી મે, સને ૧૮૮૯ ઇસવી, વાર સોમે.

નેકનામ શેઠજી સાહેબ,.....

સાહેબ,

જત ચાલતા માસની તા. ૪ થીને તમારો પત્ર, તેની સાથે અવસ્તા-બંદગીનાં ચોપાન્યાંની એક નકલ તથા તેના “કરતા”ની ચીડી અમેને બર વખતે મલી છે; પરંતુ અતી ધણાં અગત્યનાં કાંમની રોકાણને લીધે તેનો પ્રત્યુત્તર વાલવાને બન્યુ નથી. જે બાબ-તોનો એમાથી ખોલાસો ચાહો છો તે અત્રેથી લખી મોકલવામાં આવે છે.

જવાબ ૧ (ક)—આપણુ જરથોસ્તીઓની બંદગી કરવાની રીતીમાં અસલવારેથી તમેએ જણાવેલાં જેવાં વર્ગત્રો—“જેવાંકે, પડધમ, પીયાનો, સારંગી, તતુડી, છમ-છમીઆં, ઇત્યાદી”—વાપડવેશમાં લેતા ન હતા; જે આપણા લોકો તેમ લેતા હતા, અથવા બંદગી કરતી વખતે વર્ગત્ર સાથે બંદગી કરવાનું ફરમાન હતા તે તે ફરમાન આપણા પુરાણા અને પવીત્ર ધરમને લગતી કોઈ પણ કેતાઓમાં મોજુદ હતા, અથવા વર્ગત્ર સાથે બંદગી કરવાનું રવા હતા તે તેને લગતો રેવાજ પણ આજ દીન સુધી ચાલુ રહ્યો હતા; પણ તેનું કશું છેજ નહીં. વર્ગત્ર સાથેજ બંદગી કરવાની હતે તો બંદગી જેવી અગત્યની બાબદમાં વર્ગત્ર સાથે બંદગી કરવાનો રેવાજ કદી કોઈ કાળે પણ શ્રમ થતે નહીં. અને તે સાથે તમેએ જણાવેલાં જેવાં વર્ગત્રના નામો અવસ્તામાં કયે પણ મલતાંજ નથી. એ સધલાં ઉપરથી ખોલું જણાય છે કે બંદગી કરતી વખતે વર્ગત્ર સાથે બંદગી કરવાનું ફરમાન તથા રેવાજ આપણા લોકોમાં ધર્મની રાહ મુદ્દલ છેજ નહીં.

ખ—બંદગી કરતી વખતે કોઈખી જમાનાના અને કોઈખી દેશના અસલવારેથી તે હાલ જમાનાનાં જરથોસ્તીઓ સુધી, અવસ્તા કલામમાં બંદગી પઢવા શીવાય, કોઈપણુ જાતનાં ગાયણુ કે વર્ગત્રનો ઉપયોગ ખીલકુલ કરતા ન હતા.

૨—(ક) જરથોસ્તી—પવિત્રાર્થ સાચવવા, હાલ જેમ કાયદો છે તેમ, દરતાનવાલી ઓને જરથોસ્તીઓએ એલાહેદી રાખવાની ધણીજ અગત્ય છે. એ વીશે અમારી તરફથી વધુ કેહવા કરતાં ખુદ આપણાં પવીત્ર વંદીદાદનાં ધર્મપુસ્તકની ૧૫ મી, ૧૬ મી, તથા ૧૮ મી પરગદોમાં વીગતે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તેમજ અમેએ છપાવી પ્રગટ કરેલી “સદદરે બેહરે તવીલ” કેતાખની બીજી આજ્ઞતીનાં બાબ ૪૫ માં સદે ૨૩૩ મેથી આવેલી છે. એ સીવાય રેવાયતોમાં અને ખીજી કેતાઓમાં દરતાન સાચવવાને લગતી બાબત વિશે વીગતે આવેલું છે, તે વાંચવાથી ખાતરી થશે.

(ખ)—“એવી ઓ સુકાં કે લીલાં, જાડાં કે પતલાં, નાનાં કે મોટાં બાંકડાંને, તેમજ પથર તથા ધાતુની સીવાય ખીજી હરકોઈ ચીજને અડકે તો” અલખતી તે ગુનાહબરેલું તેમજ ધણુજ ધર્મ વીરુદ્ધ છે. એ વીશે પણ પવિત્ર વંદીદાદની મજકુર પરગદો તથા સદદરે બેહરે તવીલ કેતાખનો ઉપદેશજ બાબ જોવો.

(ગ) જાણીજોઇને પવિત્રાધનો બગ કરનારી તેવી સ્ત્રીને કાઠબી રીતની ક્રિયામાં સામેલ થવાનો તેમજ ક્રિયામાં ભાગ લેવાનો ખીલકુલ હોકમ નથી. અને તેમ તેણીથી કદી પણ કાઠપણ જાતની ધર્મની ક્રિયામાં સામેલ થવાયજ નહી—સીવાય તે સ્ત્રી પોતાની દસ્તાંની હાલત સાચવતી હોય અને પવિત્રાધ તથા પરેહજગારીથી ચાલતી હોય. અગરજો કાઠ દસ્તાંનવાલી સ્ત્રીની નજર કાઠબી ધર્મને લગતી ક્રિયા ઉપર પડે છે અથવા તો કાઠબી બંદગી કરતુ હોય તેની ઉપર પડે છે તો તે ક્રિયા અથવા બંદગી અથવા યાને રદખાતેલ થાય છે.

(ખ) દસ્તાંનવાલી સ્ત્રીને અમલવારેથીજ માલ ઉપર બેસવાનો તેમજ બેસાડવાનો હોકમ નથી. સખઅકે દસ્તાંનસ્થાનને લગતી જગો સદંતર એલાહેદીજ રાખવા કહેલી છે. જો માલ ઉપર બેસવા અથવા બેસાડવામાં કરી અડચણ ન હોતે તો તેવી જગા હરજેજ જુદી કરવાનું આપણા પવિત્ર અને બરહક ધર્મમાં ફરમાન આવતે નહી. એ વીશે પણ અમો તમોને વંદી-દાદની મજકુર પરગદોનો હવાસો આપીએ છીએ. અને દસ્તાંનવાલી સ્ત્રી જો માલ ઉપર બેસી હોય તો તેની નીચેનાં ભાગમાં કાઠબી પવિત્ર ક્રિયાને લગતું કામ થાય નહી. અને જો થયું હોય તો તેને ખલલ યાને નુકસાન પોહએ અને તેવી ક્રિયા હરજેજ રવા રહે નહી.

(ગ) જમ હાલે સાધારણ રીતે રેવાજ છે તેમ, સુવાવડી સ્ત્રીએ ખચીત કરીને ૪૦ દીવસ સુધી દૂર રહેવું મુતાસેબ છે. એ વીશે પવિત્ર વંદીદાદ નુસ્કની આદમી પરગદની પેહલવી શરેહમાં બે ઠેકાણે આવેલું છે, તેમજ પેહલવી અને ફારમી રેવાયતો તથા ધર્મને લગતી બીજી કેતામોમાં, અને અમોએ છપાવી પ્રગટ કરેલી “સદદરે-બેદરે-તવીલ” ની બીજી આવૃત્તીના બાબ ૮૬ માં, હાલની વેદક શોધને આધારે નોટ આપી બોલાસો પણ કરેલો છે તેમાં લખાણથી વધુન કરવામાં આવ્યું છે તે વાંચી વાકેફ થવું.

૩-(ક) “ગોમેઝ” અથવા નીરંગ દરરોજ લેવાની દરેક જરથોસ્તીની અલખતે અધન અને નહી છુટાય એવી ફરજ છે. એ વીશે અમોએ નેરંગ ઉપર પ્રીમેલી વાખાજનું ચોપાન્યું આ સાથે મોકલી આપીએ છીએ તેમાંથી સધલું વીગતે જણાઈ આવશે.

(ખ) દૂર બેઠેલી સ્ત્રીનો વાપડવેશ તો હમેશા નેરંગ સાથેજ હોય છે. પાણીને તો બ્યાંસુધી તેવી સ્ત્રી પવિત્ર થાય નહી ત્યાંસુધી પોતાના શરીરે લગાડવાનો ખીલકુલ હોકમ નથી. એ વીશે વંદીદાદ નુસ્કની મજકુર પરગદો તથા “સદદરે-બેદરે-તવીલ” ની બીજી આવૃત્તીના ૪૫ મો બાબ જોવો.

(ગ) નવજોત વખતે તથા નાહાન નાહતી વખતે “નેરંગદીન” પાવાની ધણીજ અગત્ય છે. જો એવો હોકમ હોય નહી તો હાલ સુધી તેનો રેવાજ ચાલુ રહે નહી. ધર્મનાં એવાં ફરમાન ઉપરથીજ એ રેવાજ હાલ સુધી ચાલતો જણાય છે.

ક.—(૧) આપણા બરહક પેગામ્બર સાહેબ અશો સ્પીતમાન જરથોસ્તે પવિત્ર ગાથા-વાણીમાં કે બીજે કાઠપણ ઠેકાણે એવી “વસીઅત” કીધીજ નથી કે તે સાહેબની પછી કાઠએ પણ નવી બંદગીઓ જોડવી; અને તે સાહેબની બંદગીઓને બદલે નવી બંદગી જોડવાનો અધીકાર કાઠને પણ છેજ નહી.

(૨) “ન્યાયશ તથા યસ્તો કાઠ નહી જણાયલા જરથોસ્તીઓની બનાવેલી છે” એ બોલવું સરફ હેમાક્તબરેલું અને લોકોને ધર્મ ઉપરથી બેરાહ કરવાનું છે. અને એવું સમજવનારાઓ તે કુદરતના ખાવંદના ધણાજ તકસીરવાર થાય છે. એ બંદગીઓ તો જરથોસ્ત સાહેબના વખતથી ચાલતી આવી છે; તેમાં બીજા કાઠનો હાથ નથી.

ખ.—(૧) ન્યાયશો તથા યસ્તો અને આફ્રીનોમાં ખોદાપરસ્તી સીવાય કાંઈબી ઉલટું અથવા જુદું છેજ નહી. એ યસ્તો, ન્યાયશો તથા આફ્રીનો પણ બારીકીથી જોતાં કુદરતના સાહેબનેજ લાય પડે છે.

ગ.—(૧) “હમાયસ્ત” ની ક્રિયા સીકંદરના વખત પછી કોઇએ પણ ઉભી કીધી નથી. “હમાયસ્ત” ની ક્રિયામાંતો, ચોક્કસ ફરેસ્તાઓની નયતે, યજ્ઞશને, વંદીદાદ વીગેરેનાં અવિત્ર અવસ્તાઓનું બહુતણુ કરવામાં આવેછે. “હમાયસ્ત” વીંશીના એવા યુત્તામાં મોડું અજ્ઞાન-પણું દીસેછે.

(૨)—“હમાયસ્ત” એ ક્રિયાનું નામ છે; જેમકે “નેરંગદીન”, “રપીથવન”, “ફરવ-રદીઆન”, “જેતી ખરીદ” ઇત્યાદી છે. અને એ “હમાયસ્ત”ની ક્રિયા ઘણીખરી સુવાવડી તથા દશતાંનવાલી સ્ત્રીઓનાં બાળમાં વિશેષે કરી થાયછે.

ઘ.—દસ્તુરાંન દસ્તુર આદરબાદ મારાત્મપંદના વખતમાં શેહનશાહી અને કદમી જેવાં તડાં હતાંજ નહીં અને તે સાથે અવસ્તા પદવામાં પણ કશી પ્રકારનો ફરક હતોજ નહીં અને એવું લખાંણ કોઇખી કેતાબમાં આવેલુંજ નથી. શેહનશાહી અને કદમી એ જે તડાંઓ ગયાં એ વરસની અંદરની બાબત છે. અને દસ્તુરાંન દસ્તુર આદરબાદ મારેરપંદને યથા ગયાને આવે ૧૫૦૦ ઉપર વરણ થયાં છે. યાનેકે એ રૂશાદ મહાન દસ્તુર શેહનશાહ શાહપુર ખીમના વખતમાં થઈ ગયોછે, અને તે એ શેહનશાહનો એક દાનાવ વજીર પણ હતો.

સેવટે, આ સાથે નેરંગ ઉપરની તથા યજ્ઞદાંપરસ્તી ઉપરની અમોએ કીધેલી ત્રાઆજ-નાં ચોપાન્યાંની એકેક નકલ તમારી વાકેશી સાડું મોકલી આપીએ છીએ. અને “સદદે-બેહુરે-તલીલ” ની ખીજી આદતીની ફક્ત એકજ નકલ અમારા કેતાબખાનાંમાં છે, તે અગત્ય પડવે માગવાથી મોકલી આપવામાં આવશે—તે કામ પુરું થવા પછી પાછી મોકલી આપવી. એજ મક્કદ.

લા૦ ખેરઅંદેશ દોઆગો

જામારપણ દસ્તુર મીનાચેહુરજી

ની દોઆએ દેરજીવરની કમુલ બાદ.

[દસ્તુર પેશુતનજી બરજેરજી મીરજાનું મત.]

ઉડવાડા, રોજ ૨ માં ૯, ૧૨૫૮, ઇમ્મિજદેજરદી.

તા૦ ૧૫-૫-૧૮૮૯.

મેહરબાન સાહેબ,—જત અત્રેથી લખવા કારણ એ કે તમોએ હમારી ઉપર અવસ્તામાં બંદગી કરવા વીશેનું ચોપાનીઈ મોકલીઈ તે હમોએ વાંચીઈ છે અને તે ચોપાનીઆમાં દર-શાહેલી બાબદો એટલીતો માઆકુલ અને ખાતરીબરેલી છે કે તે વીશે હમારી તરફથી કાંઈ વધુ ખોલાસાની જરૂર નેતા નથી. આપણું નેઆગાનાં છેક આગલા જમાનાથી તે હાલ સુધી પોતાના પેગમખરનાં ફરમાન પ્રમાણે ચાલીને ખોદાતાલાની બંદગી અવસ્તા બાશામાંજ કરતા આવેલા છે અને હજુર સુધી કરેછે. પણ કેટલીક તરફથી અણુઘટનું પગલું ભરવામાં આવેછે તે હમારી નજરમાં ઘણુંજ બેવજન લાગેછે. ગુજરાતીમાં અર્થવા કોઇખી સમગતી બાશામાં બંદગી કરવાને સાડું લોકોને ભમાવામાં આવેછે તો હમો જણુવીએએ કે નવી બંદગી એ હાલ જમાનાંના કીઆ પીર પેગમખરો નેડસે, અને તેની ઉપર શા આધારે આપણે એતબાર લાવસું? જે ગુજરાતીમાં અથવા સમગ્ર પડતી બાશામાં બંદગી કરાવાનો રેવાજ લાગુ પાડવામાં આવશે તો હમારા વીચાર પરમાણે દેશેદેશના લોકો જે જુદીજુદી બાશામાં પોતાની ભેલી ભેલેછે, જેવાકે કલીઆણીનાં રેવાસીઓ ધારી બાશા ભેલેછે, હેદરાબાદમાં ઉરદુ ભેલેછે, તો તેવા પારસીઓને સાડું તે બાશામાં બંદગીઓ નેડવી પરસે, અને તેમ થવાથી દરેક જરથોસ્તી જુદી જુદી દેવે બંદગી કરસે; અને તેમ થવાથી જરથોસ્તી-ઓમાં વધુ ટોલાં પડશે. એ વીશે તમોએ તમારાં ચોપાનીઆમાં એવી દલીલો દરશાવેલી છે કે જેને રદ કરવાની સાંખી બાણુએથી કાંઈખી કોશેશ થઈ નથી. સાંખી ખોરદવાલાઓ

હરેક બાબદ પોતાની મતલબની જાણાવીને જરથોસ્તીઓના મન દાંખાદોલ કરેછે અને તેથી ધરમ-ઉપરનું એકીન જે જરાબી સચવાયલું છે તેને જડમુલથી ઉખેરવાની કોશિશ કરેછે એથી આજના જમાનાની તારીર છે.

૧—જરથોસ્તીઓને બંદગી કરતી વખતે કોઇથી વજનતરની કાંઈ જરૂર નથી. જે વજનતર પર ગાવા બેસે, ને તે સાથે બંદગી કરવામાં આવે તો, બંદગી કરનારનું ધ્યાન એકી વખતે બે ચીજ ઉપર ડોરવાએય ને તેમ થવાથી જે નેમથી બંદગી કરવી જોઈએ તે નેમ સચવાએ નહી. કોઇથી જમાનાના કે દેશનાં જરથોસ્તી લોકો બંદગી કરતી વખતે વજનતર વાપરતા ન હતા અને હાલેથી તેમજ કરેછે. અને ખુદ અવસ્તામાં કોઇથી વજનતરનું નામ વટીક વપડાએલું મલતું નથી.

૨—દસતાંનવાલી ઝોરતની પરેહેજને સાઈ વંદીદાદની અંદર ધણી ખોલી રીતે સમજાવેલુંછે અને તેને સાઈ વંદીદાદની સોલમી પરગરદ એજ બાબદના ખોલાસામાં લખેલી છે. તે વીશેના જુદા જુદા દાખલા હમારી તરફથી આપવા કરતાં હાલમાં છપાએલા તરજુમાઓ વાંચી જોતાં ખાતરી થશે. પરકામવાલા વીદવાંનો, જેવાકે સપીગલ, દારમેરેતેતર, હારલે, ઇતીઆદી વીદવાંનોએ જે અવસ્તાના તરજુમા કીધાછે તે તરજુમામાં દસતાંનવાલી ઝોરતને દરેક ચીજથી હેલાદી બેસવાને તથા પરહેજ રાખવાને જણાવેલું છે. પણ અકસોસ છે કે હાલમાં એ બાબત ઉપર ખોટી યુનોઆચરા કરીને તમાં શુંજ કાયદો થવાનો હોય તેમ દસતાંનવાલીને માર ઉપર બેસાડવા તથા લાકરાં ઇતીઆદીને અડકવાને સમજાવવામાં આવેછે. દસતાંનવાલી ઝોરત દુર બેસવાથી અનેક રીતનાં કાયદા થાયછે કે જે વીશે મજકુર પરગરદમાં ખોલાસાવાર સમજણ આપેલી છે તે જોવાથી ખાતરી થશે.

૩—ઝોમેજ વાપડવાને અને તે પીવાને સાઈથી આપણાં ધરમમાં ફરમાનો આવેલાં છે. ઝોમેજને સાઈ જેઉશ એસમન શબ્દ વંદીદાદની પરગરદોની અંદર વપડાએલો મલેછે, અને હરેક નજસાત ધોવાને નીરંગની ધણી જરૂર તાકીદ જણાવેલી છે. તેમજ પીવાને સાઈથી વંદીદાદની પાંચમી પરગરદના એકાવનમાં ફરમામાં જણાવેલું છે. અવસ્તામાંજ એ વીશેનું એઆન આવેછે એટલુંજ નહી પણ પહેલવી તથા ફારસી ભાષાઓમાં લખાયેલી આપણા ધરમને લગતી ચોપડીઓની અંદર તે વીશેનું લખાંણ મલેછે.

ક-૧—ગાથામાં જરથોસ્ત સાહેબે નવી બંદગીઓ જોડવાનું ફરમાન આપીઉજ નથી અને નીઆએસ તથા ઇઅસતો પણ પેગમબર જરથોસ્તનાં જમાનાનીજ છે અને તેની ઉપર દરેક જરથોસ્તીએ પુરતો વીસવાસ અને એકીન રાખવું જોઈએ છે.

ખ-૧—નીઆએસ તથા ઇઅસતો ઇતીઆદીમાં પણ ખોદાતાલાનીજ સ્તુતી ગાએલી છે તેમાં ખોદાપરસતીથી કાંઈથી ઉલટી રીતનું લખાંણ નથી.

ગ-૧—હમાએસતનું લખાંણ સીકંદર પછીથી ઉજુ કીધું નથી પણ છેક આગલા વખતથી થતું આવેઉ છે, એમ કહેવાની નેમ એવી માલમ પડેછે કે જેમ અને તેમ કારીઆ મારઝો (કે જેની મતલબ તેઓ સમજી શકતા નથી) તે સમુલ્લી કાઢી નાંખવી.

ઘ-દસ્તુર આદરબાદના વખતમાં શહેનશાહી તથા કદમી એવા બે તડાં હતાંજ નહી તેમજ બહુતરમાંથી કાંઈ તફાવત તો હતાંજ નહી. એ બે તડાં પડવાનો સખબ કબીસાને લીધે હાલ સો વરસ ઉપર એ બનાવ બનેલો છે અને તે વીશેની તકરારોથી તમો વાકેફ હશેજ.

લા• દોઆગો,

પેશુતનજી ૬૦ અરજેરજી મીરજાં,

ની દોઆ વાંચજો.

[દસ્તુર ઠાકતર પેશોતનજી બેહરામજી સંજણા, M. A., Ph. D., જું મત.]

જત તમારો આજની તારીખનો છાપેલો પત્ર મારા મુરંખીજી દસ્તુરજી સાહેબ પેશોતનજી ઉપર મોકલેલો મને મલ્યોછે. જણાવવાને દલગીર છું કે દસ્તુરજી સાહેબની તખીયત હાલમાં ધણી નાસાજ આલવાથી તમેએ જે વિશે એવજી સાહેબનો અભિપ્રાય જણાવવા માંગ્યોછે તે તેવજીથી તુરતવેલા મોકલવાને બની શકશે નહીં. તખીયત દસ્ત તથા પછી મેહરબાની કરી તમારી એલતેમાસ રજુ કરવાની તરદી લેવીજી. એજ મક્સદ. તા. ૨૪મી આગસ્ટ ૧૮૮૯, ઇસ્વી.

લા. દોઆગો સેવક,

દારાબ દસ્તુર પેશોતનજી સંજણા.

[ઉપલી અરજ મુજબ દસ્તુર પેશોતનજીની તખીયત દસ્ત થયલી જણાયા પછી, એટલે તા. ૧૦મી નવેમ્બર ૧૮૮૯ ને રોજ, તેમને ફરીથી અરજ કરવામાં આવી હતી ; અને થોડાજ દીવસમાં દસ્તુરજીએ અવસ્તા બંદગી વીશે પોતાનું મત બહેર રીતે, એક વાચન મારફતે, આપ્યું હતું, કે જે એટલું શોશકારક તથા બોલાસાવાર હતું કે કતાને બીજું છુટું મત મેળવવાની કશી જરૂર રહી નહીં. પાક મજદયરની જરથોસ્તી કલામો વીશેની વાચન હાલના નાચબ-દસ્તુર દારાબે વાહી-ચાજના આતશબેહરામમાં બાંજે બુલંદ વાંચી સંભળાવી હતી, કે જેમાંના નીચે ટાંકેલા ફકરા દસ્તુરજીને અભીપ્રાય ખતાવેછે]:—

“ પાક અવસ્તાની ગવાહી ઉપર એતેકાદ રાખી આપણને માનવું જોઇયે કે જે બેદી અસ-રવાલા માંથિના કલામો આપણે બંદગી તરીકે પઢયે છીયે તે કલામો આપણા પેગમ્બર સાહેબ અશો જરતોશ્તની તરફનાજ કલામો છે, અને જરતોશ્ત જેવા મહા પ્રતાપી શીલસુકની મારફતે આપણા પેદા કરનાર અશો હોરમજદે તેવા પાક કલામોની બક્ષેસ આપણને કીધેલી છે. આપણાં કદીમ પુસ્તકોની શહાદતથી આપણે જાણ્યે છીયે કે આપણો મજદબ ગાથા—દાત—અને માંથિ એવાં ત્રણ નામવાલા અવસ્તાના જુદા જુદા ભાગોમાં લખાયેલો છે. (દીનકર્ડ—વાલમ ૧ લુ, સવાલ ૯ મો અને ૧૨ મો.)”

“ આપણા પેગમ્બર સાહેબ સીવાય બીજાઓની તરફથી જુદા જુદા જમાનામાં અવસ્તા લખા-યાછે, એમ બોલવાનો તથા લખવાનો તરીકો જે કેટલાક અવસ્તાના વિદ્યાર્થીઓએ અપ્ત્યાર કીધોછે તે દીનદાર જરથોશ્તીએને ઘણો નાપસંદ કરવાજોગ છે. પાક અવસ્તાનું પુસ્તક એ કાંઇ એક સાધારણ પુસ્તક તરીકે આપણે ગણતા નથી, પણ તેને એક મીનોઇ ગવાહીવાલી મજદયરની દીનની પવિત્ર દાનાઈ તરીકે આપણે માન્યે છીયે.

આદેલ પાદશાહ નેશીરવાનના વખતમાં “ અકવાન ” નામના એક જુદદીને આપણા પાક અવસ્તા વિશે એવો વાંધો કીધો હતો કે, અવસ્તામાં ગાથા જરતોશ્તની તરફથી લખાયેલા છે, પણ બીજા અવસ્તા કે જેમાં જરતોશ્તની આગમજના લોકો તથા જરતોશ્તની પછીનાઓ વિશેની બાબદો આવેલી છે તે સઘલી બાબદો સવાલ જવાબના આકારમાં હોરમજદે જરતોશ્તને કહી હોય તેમ બીજા લખનારાઓએ દુન્યાઇ તવારીખ ઉપરથી અવસ્તામાં લખેલી છે. આએ સવાલનો ખાતરીબરેલો જવાબ અકવાનના જમાનાના કાબેલ દસ્તુર આદરજોબજ ફરૌષખઝાદે આપ્યો હતો, જે વિશેની નોંધ દીનકર્ડ નામના પેહલ્વી પુસ્તકમાં નીચે પ્રમાણે કીધેલી આપણને મલેછે:—

‘ જાણું કે : (ગાથા સીવાય) બીજા ‘ માંથિ ’ (જેમ તેની ભાષાની રચનામાં) ગાથાથી જુદી છે, તેમજ તે અહડતે દરજેની ગવાહીની અંદરબી (ગાથાથી) જુદી છે, તેપણુ તેની ઉત્પન્ની ‘ યથા અહુ વધયો ’ ની કવીતા ઉપરથી થયેલી છે, અને તેની અંદર ખુદ અહુરમજદની હરવેરપ આગાહી-વાલી શકતી તથા (પેદાએશને) પેદા કરવા વીશેની ગવાહી છે. માટે આદમીની દાનાઇથી તેના પ્રકરણમાંનું કોઈ પ્રકરણ ખચીત (બનેલું) નથી, અને ધણીએક ફેલાવો પામેલી વારતા ઉપરથી તે બની શકે નહીં. જો એ પ્રકારે વાતચીતના આકારમાં જરતોશ્તને કેહવાએલી ‘ માંથિ ’ સઘલી અહુર-

મળદની નાહી હોય, તથા જુદા જુદા રાખસોના આવાજમાં તે ‘માંચે’ ને કહેવાથી તેનો બહેર-કરનાર અહુરમઝદ નહીં થયે તો, આએ ‘માંચે’ ની અંદર જરતોશ્ત તથા બીજા બલા અને ખુરા હોકો તેમજ દેવો અને ગનામીનો લગતી જે કાંઈ લવિષ્યવાની અહુરમઝદની તરફથી જરતોશ્તને કહેવામાં આવેલી છે, તેથી ગનામીનો અને દેવોની થયે, અને ‘માંચે’ તથા ‘દાતે’ જે દેવને દુર કરનારાં (દુષ્ટીઆર) છે, તે દેવની તરફથી કહેવામાં ગણાય. માટે (બાબુલું કે) અહુરમઝદે જરતોશ્તને ઘણાં (રાખસો) ના આવાજમાં ‘માંચે’ કહેલી છે તે, જરતોશ્તને અહુરમઝદની તરફથી પુરતી સમજ આપવા સારું છે, અને તે (કોઈબી પ્રકારે) વાંધા લેવાનેજ નથી. (કારણ કે) જેમ ‘ગાથા’ સઘલા અહુરમઝદે જરતોશ્તને કહેલા છે, તે જરતોશ્ત, અમશાસ્પંદો, યોશોરૂન અને બીજા ઇજ્ઞોના આવાજમાં છે, અને તે સઘલા અહુરમઝદે જરતોશ્તને કહેલા છે, તે વિશે તમોને સુતલક વાંધા નથી, (તેમ ‘માંચે’ વિશેથી વાંધા લેવો નહીં જોઈયે). પણ તે અહુરમઝદની પાસખાનીને લગતા (માંચના) કલામ વિશે તેને (યાને અકલાન જુદદીનને) ખરાબ વીચાર આવ્યો અને ઉલટું દેખાયું, (એ માતરે) આશમોગના (યાને દીનદારીને તોડનારના) ભત્રી ખવાસથી છે.”

“આપણા પાક અવસ્તાના કલામો વિશે અજ્ઞાન જરતોશ્તીઓને શકમંદ કરનારા જુદદીનોના અને તેઓની પુઠે ચાલનારા કેટલાક જરતોશ્તીઓના વિચારો દીનથી ઉલટું માર્ગે ઉતારનારા અને સચ્ચાઈથી વેગલા છે—તેઓમાં રાત્રીની શોધ ઘણી કમિ છે. વાસ્તે આપણો મળદયરની મળદબ આપણા પેગમ્બર સાહેબ અશો જરતોશ્ત તરફથી આપણને મલેલો છે એવા આપણા સુશ્ત એતેકાદમાં કાંઈ પણ ખલલ કરવાને કોઈબી વજનદાર સખખ આપણી સાંમને મોજુદ નથી.”

“જ્યારે આપણા પાક મળદયરની કલામો દાદાર હોરમઝદની એક બહેસ તરીકે આપણા પેગમ્બર સાહેબની મારફતે આપણને મલેલા છે ત્યારે તે કલામોની અસર બેશક ઘણી માતેબર અને મીનોઈ થાવી જોઈયે. આપણી માંચવાલી બંદગીઓ વિશે અવસ્તામાં બહેર કીધેલું છે કે, પવિત્ર માંચ જે હોરમઝદની તરફની દાનાઈ, અકલ અને બાષા છે, તેને લગતો વિચાર રાખવાથી, તેની ચાદ કરવાથી, તથા બુલંદ અવાજે પઢવાથી અશો આદમી પોતાની આસપાસની તેમજ પોતાના તનની અંદરની હેરેમની યાને બદીને તથા આફતોને દુર કરે છે. (જુઓ હોરમઝદ યશનો કુકરો ૩૧ મો) વળી માંચના કલામોમાં એક જરતોશ્તી જે દોચા ચાહે છે તે દોચા તેને આમીન થાય છે. (જુઓ સરેરા હાદાખત). કીરયા કરવા સાથે માંચના કલામો પઢવાથી ખુરાં દરહો તથા ડેબી ઇનઝોની અસર આપણી ઉપર થઈ શકતી નથી (જુઓ અરદીખિદશ્ત ચરત). ટુંકમાં બોલ્યે તો આપણી બંદગીઓમાં દાદાર હોરમઝદની અને ઇજ્ઞો અમશાસ્પંદોની ડેબી સાહેતા મેલવવાની, તથા તન અને મનની ખુરાઈ અને ખરાબીને તોડવાની એજમની અસર છે, જે હુરએક દીનદાર જરતોશ્તી અંતઃકરણથી કબુલ કરશે.”

[દસ્તુર એદલજી નવરોજજી મેહરજીરાણા (નાયબ દસ્તુર, નવસારી)નું મત.]

નોસારી, રોજ ૧૬, માહ રજો, સને ૧૨૫૯, ઈમ્મનજેજરી.

જત લખવા મક્કદ એ છે જે.....તમો મેહરખાને બંદગી વીશેનું મોકલેલું ચોપાનીઉ હમોએ સારી રીતે વાંચે છે, તે પસંદ કરવાનેજ છે અને તે આપણા પવીતર ધરમની દલીલો સાથે રચાયેલું છે, તેથી સરવે જરથોસ્તીઓને ફાયદાકારક થયેલું છે. તે ઉપરથી દરેક દીનદારની ખાતરી થશે કે પવીતર બંદગી કરવી તે બોદાઈ કલામો કે જે અવસ્તા જોખાં છે તેમાંજ બંદગી કરવી રવા છે, અને એવુંજ મત માઈ પણ છે તે જાણવું.

હવે તમો સાહેબે મોકલેલા સવાલોનો બોલાસો નીચે પ્રમાણે લખી જણાઉંય તે વાંચી વાકેફ થવું.

૧. જરથોસ્તીઓએ પરવરદેગારની બંદગી કરતી વખતે કોઈબી ખતનું વજનતર વજનડવું આપણાં ધરમની રૂએ રવા નથી. જરથોસ્તીઓને અવસ્તા જોખાં પઢવા સીવાએ કોઈ ખતનું વજનતર અથવા ગાએનતો ઉપીઓગ કરવો ઘતારત નથી.

૨. જરથોસ્તીઓને દશતાંનવાલી ઓરતોથી અહેલાએડું રેલું સળવાર છે અને તે ઓરતોને સઘલી ચીનથી અહેલાએડી રાખવાનું આપણાં પવીતર ધરમનું મેતેબર ફરમાન છે તે વીસે વંદીદાદની ૧૬ મી પરગરદમાં જાહેર છે.

દસતાંનવાલી ઓરતોને માર ઉપર બેસવું આપણા ધરમની રૂએ સળવાર નથી. જો બેસેતો ધરમથી ઉલટું છે અને સઘલું અપવીતર છે.

દસતાંનવાલી ઓરતોને આપણાં ધરમની પવીતર કીરીઆક્રાંમથી દુર રાખવી જોઈએ, કેમકે તેવી ઓરતોની નજર પવીતર કીરીઆ ઉપર પડવાથી સઘલી કીરીઆ રદ બાતેલ થાએચ.

સુવાવડી ઓરતોને ૪૦ દીવસ સુધી એક એહલાએડી જગોમાં રહેવું રવા છે તે વીસે વંદીદાદની ૫ મી પરગરદમાં ફરમાવેલું છે.

૩. આપણા જરથોસ્તીઓને દરરોજ સવારે ખાખથી ઉડીને નીરંગ લેવો સળવાર છે તે વીસે વીસતારપ ધ્વિશતની ૪ થી પરગરદમાં જાહેર છે.

દુર બેઠેલી ઓરતોને પાક થતી વખતે પરથમ નીરંગ બધા બદનને મસલીને પાક થવું જોઈએ, પછે પાણીથી નાહીને સાફ થવું જોઈએ. નીરંગ વગર નાહે તો તે ઓરતો અપવીતર છે.

નવજોત કરતી વખતે બાલકને પરથમ દાદમનાં જાહાડની પાતરી ચવાડી નીરંગદીન પાવી સળવાર છે કેમકે સુદરેલ કુસતી પહેડાવાની આગમજ તે બચાવું મન અને બદન પવીતર કરવું રવા છે; કેમકે નીરંગ હેવાં કીરીઆક્રાંમમાં વાપડવા સાફ નીરંગદીન કરવાનું ફરમાન વંદીદાદની ૧૬ મી પરગરદમાં આવેલું છે.

પેગમબર સાહેબ અશેા જરથોસ્તનાં વખત પછે કોઈખી જાતના અવસ્તા જોખાંન બની નથી, અને તે બતાવે તે રવા નથી.

નીઆએશ ધ્વિશતમાં પરવરદેગારની તથા તેની તુરમંદ શક્તીઓની વખાંન સમાએલી છે.

આદરબાદ મારેસ્પંદનાં વખતમે જરથોસ્તીઓ એકમલતા હતા અને એકસરખી રીતે પઢતા હતા; તડાં પડેલાં ન હતાં. હાલ એજ અરજ.

લા૦ દોઆગો એહલ દસતુર નોરોજજી મેહરજીરાંણાં.

[દસ્તુર દારાબજી માહીઆરજી (વડા દસ્તુર, નવસારી) નું મત.]

બુક નંબર ૪૯

નવસારી, રોજ ૨૨, મા૦ રજો, સને ૧૨૫૯.

મેહરબાન નેકનામ બાધ સાહેબ.....

જાત લખવા મખસદ એ છે જે તમેએ બંદગી વીશેનું ચોપાનીઉ તથા તેની સાથે કેટલાએક સવાલાની યાદી મારી ઉપર મોકલી હતી. પણ તે વખતે મારાં માતાજી સાહેબ ધણાં ખીમાર હતાં અને લાંબા દીવસની ખીમારી ભોગવીને હક થયાં તે રોકાણનાં શબ્દથી વખતસર જવાબ લખવાને બનેલું નહી તે વીશે દરજુબર કરશે.

તમેએ મોકલેલું બંદગી વીશેનું ચોપાનું મેં ધ્યાનથી વાંચ્યું છે અને તે ધરમની દલીલો સાથે ધણી બાહોશીથી લખેલું છે. તે ઉપરથી દરેક જરથોસ્તીની ખાત્રી થશે કે પવીતર બંદગી આપણી અસલી ધર્શની ભાશા જે અવસ્તાઓ જાંદના નાંમે જોલખાયછે તેમાંજ થવી જોઈએ, અને એવુંજ મત માફે પણ છે. અને હમારા નીઆગાંને તથા સરવે આગલા વીદવાન દસ્તુર સાહેબો પણ એવીજ રીતે મજકુર જુઆનુમાંજ બંદગી કરતા હતા અને હાલ પણ તેજ રીત વપરાયછે. હાલમાં એવું સમજવામાં આવેછે કે બંદગી ચાતુ બાશામાં થવી જોઈએ અને તેની મતલબ સમજવી જોઈએ, તો માફે કહેવું એવું છે કે આપણા ધરમને લગતી

તાલીમ દરેક જણે લેવાની ફરજ છે. બ્યારે પેટને ખાતર તરવાર બાશાઓ દરેક જરથોસ્તી શીખે છે તો તેઓને ધરમને લગતી તાલીમ આપવામાં આવે તો તેમાં કાંઈ અણુઘટ્ટું નથી. અને તેમ થવાથી દરેક જણુ અવસ્તાઓ જન્મમાં જ અંદગી કરે અને તેની મતલબ સમજી શકે તો તે વાળખી મારગ કહેવાય; નહીં કે હાલની ચાલુ બાશા યુજરાતીમાં જ અંદગી કરવાથી તે કારતાર આપણી કોંધેલી અંદગી કયુલ રાખશે અને બીજી બાશામાં કરશુ તો તે અંદગી કયુલ નહીં થાશે એવું કાંઈ છે જ નહીં. માટે દરેક જણુ અવસ્તાના શુધ પતે સારા સરોદથી તે કારતારની અંદગી કરવી જોઈએ કે જે કલામેની મતલબ તે પદનાર ઘણી સમજતો પણ ન હોય તો પણ અવસ્તાવાણીની અરકતથી તેના દીલની અંદર ચોક્કસ અસર પેદા થશે અને તેવી રીતની અંદગી કરવાને તેને વધુ બિઝટ રહે છે.

હવે તમે એ મોકલેલા સવાલોની યાદીમાં જે ત્રણ સવાલ પુછેલા છે તે વીશે નીચે પ્રમાણે ખુલાશો કરું છઉ.

૧ જુ. અંદગી કરતી વખતે કોઈખી વાજંતર વળડડું એ ઘણું જ યુનાદનું કામ છે. કોઈખી જમાનામાં અને કોઈખી દેશમાં અંદગી કરતી વખતે વાજંતર વળડડવાના જરથોસ્તીઓમાં રીવાજ હોતો જ નહીં. જો તેવી રીત ચાલુ હતે તો આપણાં અસલી નીઆગાનેની રીતને આપણુ તરફ કરતે નહીં, અને તે ચાલતી આવેલી રસમ પ્રમાણે જ આપણે હાલે પણ અંદગી કરતે. પણ પવોતર બહેગીની અંદર શારંગી, તખલાની કાંઈ અગત છે જ નહીં. જો બહેગી કરતી વખત વાજંતર વળડડવાના રીવાજ ચાલુ હતે તો તેવાં વાજંતરોના નામ આપણા ધરમમાંથી મળી આવતે. પણ અવસ્તાની અંદરથી તેવાં કોઈખી વાજંતરનું નામ મલતું નથી. તેમજ અંદગી કરતી વખતે વાજંતર વળડડું એવું પણ કંયે લખાણુ મલતું નથી. અંદગી કરતી વખતે આતશ યા કોઈખી બીજી નુરી ચીજની સનમુખ અંદગી કરવાનું ફરમાન અવસ્તામાંથી મળે છે. જો વાજંતર વળડડવાનું બી ધરમની રૂએ જરજ હતે તો તેવે કોણે જણાવતે કે અંદગી કરતી વખતે વાજંતર વળડડું; પણ તેવું કશું છે જ નહીં.

૨ જુ. દશતાંનવાલી ઝોરતે દશતાંનની હાલતમાં હલાએદ બેસવાની જરૂર છે અને તે વખતે કોઈખી ચીજને તેણીએ અડકતું નહીં, અને પુરતી સંભાલ રાખવી, એવી રીતનું ફરમાન આપણા પવોતર ધરમની અંદર આવેલું છે અને તે ફરમાનને અનુસરીને ચાલવાની દરેક જરથોસ્તીની ફરજ છે. તનદરોશતીની બાબતસર નેગાહ રાખતાં ઉપલું ફરમાન જે આપણાં ધરમમાં જણાવેલું છે તે બરહક છે. દશતાંનવાલી ઝોરતે એવી હાલતમાં કેવી રીતે રહેવું, કાઠાં બેસવું, શું ખોરાક ખાવો અને કેવી રીતે તેણે પવોતર થયું એ સઘલી બાબત વંદીદાદની ૧૬ મી પરગરદમાં પુરતા ખુલાસા સાથે જણાવેલી છે, તે દરેક બાબતના અવસ્તાઓના ફકરા સાથે તેની સમજણ મારા તરફથી આપતાં વધુ લખાણુ થાય માટે એ વીશે જણાઉં કે હાલે છપાએલા વંદીદાદનાં તરજુમામાંથી વંદીદાદની આખી સોલમી પરગરદ વાંચશો તો તમારી વધુ ખાત્રી થશે.

૩. ગોમેજ અથવા નીરંગ રોજ લેવાની ફરજ છે અને તે વીશેનો ઇસારો વીસ્તારપ નુસકની અંદરથી મળી આવે છે. દશતાંનવાલી ઝોરતે પાક થતી વખતે નીરંગથી નાહાવાની જરૂર છે કે જે વીશે વંદીદાદની ૧૬ મી પરગરદમાં ખુલાસો આવેલો છે. તેમજ નવજોતની વખતે અને નાહાન નાહાતી વખતે નીરંગ પાવાની જરૂર છે. કેમકે દરેક રીતની પવોત્રાઈથી ધરમમાં દાખલ થનાર તથા ધરમની કોરીયા કરનાર પુરતી સફાઈ મેલવવાને સાફ નીરંગ પીંછને તથા નીરંગથી પોતાનાં અંગને ધોઈને પવોત્ર કરવું સજવાબ છે. હાલ એજ મખશદ.

લાં દોઆગો

દારાબજી દસ્તુર માહીઆરજીની દોઆ કયુલ કરવી.

[દસ્તુર દારાખજી ખુરશેદજીનું મત.]

સુરત, તા. ૩૦-૧૧-૮૯.

સાહેબ, —તમારૂં મોકલેલું અંગ્રી વિષેનું ચોપાન્યું મેં વાંચ્યું છે, અને તેમાં જણાવેલા વિચારો ઘણી બહોળીથી લખેલા હોય એવા મને લાગે છે, તે છતાં તમે સાહેબ મારા વિચાર જણવાને માટે લખ્યું હતું તે વિષે વધુ લખાણ નહીં કરતાં નિમ્ને પ્રમાણે તમારા પુછેલા સવાલોના જવાબ જણાવવાની રમ્મ લઉં છું.

૧. અવસ્તા ભાષામાં અંગ્રી કરવાનો રેવાજ આપણા અસલી ધરાની નિયાગોનાથી ચાલતો આવેલો છે, અને તે રેવાજ પ્રમાણેજ હાલ સુધી સર્વ જરથોસ્તીઓ કર્યા જાય છે. હિંદુસ્તાનમાં આવ્યા પછી પણ ઘણા બહોળા દસ્તુર સાહેબો થઈ ગયા છે, તેઓ પણ આગલીજ રીતને અનુસરીને ચાલ્યા છે, અને હાલ મારી જાણ પ્રમાણે સધળા કામેલ દસ્તુર સાહેબો પણ તેજ રીતને માન આપીને વર્તે છે, પણ કેટલીએક તરફથી એવું જણાવવામાં આવે છે કે અંગ્રી યુજરાતીમાં અથવા કાંઈ બીજી સમજાતી ભાષામાં કરવી જોઈએ. તે સાચે વળી અંગ્રી કરતો વેળા વાજાંત્રનો ઉપયોગ કરવાને જણાવે છે, પણ એવું કહેવું આપણા ધર્મથી ઉઘટું અને યુનાહબરેલું છે. આપણા બરદક પેગંબર જરથોસ્ત સાહેબે જે અંગ્રી જોડેલી છે, અને તેમાં જે ભલી વાણી તથા બીજી બાબદો જણાવેલી છે તેની ઉપર દરેક જરથોસ્તીને એતેકાદ રાખવાની ફરજ છે. જો અંગ્રી કરતી વખતે કાંઈ પણ વાજાંત્ર ઉપયોગમાં લેવાનું તે વખતથી ચાલુ હતું તો આપણા નિયાગોના પણ તેજ રીતે વર્તે. વળી અવસ્તા ભાષાનું જે લખાણ આપણી પાસ રહ્યું છે, તેમાં કાંઈપણ ઉકાણે “વાજાંત્ર” શબ્દ આવ્યો નથી, પણ ઉઘટું અવસ્તા ભાષામાં લખેલું છે કે અંગ્રી પુરતાં ધ્યાનથી સારા સરોદે અને પતેપત કરવી, કે જે વિષેનો એશારો આપણી અવસ્તા ભાષામાં લખાયેલી યજ્ઞસ્તેનાં પણ માં હાના ૮ માં ફરમામાં આવેલો છે, અને એજ પ્રમાણે આપણી પાસના બીજાં લખાણોમાં પણ એવા એશારા મળી આવે છે; અને તેવીજ રીતે આપણા નેક એતેકાદના દરેક જરથોસ્તી ભાષને અંગ્રી કરવી સમ્મવાર છે. જો કે કદાચ અંગ્રી કરનાર અંગ્રીમાં આવેલી તમામ બાબદો સમજી શકતો ન હોય તો પણ તે અંગ્રી કરનાર શખ્સ એટલુંતો સમજી શકે છે કે હું ફરમાના યજ્ઞ અમશારપોદોની અંગ્રી કરી મારી દાગત ચાલું છું. અને ઉપલાજ કારણથી તે કોનાર ઉપર વધુ ભાવ રાખી અંગ્રી કરવાની તેને હલટ રહે છે. એમજ હોય કે અંગ્રી કરનારે અવસ્તામાં આવેલી બાબદો સમજીનેજ અંગ્રી કરવી તો તેના ઉપાય પણ સહેલ છે, જ્યમ કે આપણા હાલનાં ઉધરતી યવનાં અચ્ચાંઓને અવસ્તા ભાષાની તરખત આપવામાં આવે તો કાંઈ ઘણું સુરકેલ નથી, કારણ કે દુનીયાદારીનું બીજી ભાષાનું જ્ઞાન આપવામાં આપણા જરથોસ્તી ભાષાઓ લખેલા રૂપાનો ખર્ચ કરે છે તો અવસ્તા જેવી ભાષા જે આપણા ધર્મની ભાષા છે, કે જે શીખવાથી આ તથા મીનાઈ જેહાનમાં સુખ હાસલ થઈ શકે છે, તેવી બાબદોના અજ્ઞાસ કરવામાં કાલજી ન લેવી એ ઘણી અફસોસની વાત છે.

૨. દસ્તાનવાલી ઓરત વિષે તમે જણવા માગો છો તે વિષે મારું મત એવું છે, કે તે-ણીએ એવી હાલતની અંદર દુનીયાદારીના સર્વ કામથી દુર રહી તેમજ કાંઈ પણ બીજાને અડક્યા વગર એકાંત જગ્યામાં બેસવું જોઈયે. તેણીએ કેવી રીતે ખોરાક લેવો, કેવી રીતે વર્તવું અને કેવી રીતે પવિત્ર થવું એ સર્વ બાબદોના જોલાસો આપણા બરદક પેગંબર સાહેબ એશા જરથોસ્તની એકવીશે નુસ્કમાંનાં ૧૯ માં નુસ્ક, વંદીદાદની ૧૬ મી પરગર્દમાં વીગતે જણાવેલું છે, જે લખતાં લખાણ યવના સબથી તેના છપાયેલા તરજુમો જોવાની હું તમે સાહેબને બલામજી કરું છું, કે જે વાંચવાથી તમે સાહેબને રોશન થશે.

૩. નીરંગ લેવા તથા પીવા વિષે તમે જણવા માગો છો તે વિષે જણવું કે દરરોજ સહ-વારનાં ઉડીને નીરંગ લેવો સમ્મવાર છે, કે જે વિષેનો એશારો વીશતારખ નુસ્કમાં આવેલો છે, કે જેનો તરજુમો હાલમાં અંગ્રેજીમાં પણ છપાયેલો છે. તેમજ નાદાન નાદાતી વખતે તથા

નવજોતની વખતે નીરંગ પાવાની તથા ચોપડવાની જરૂર છે. અને નાહાતી વખતે અથવા કોઈ પણ ગલીયાઈ દુર કરતી વખતે નીરંગ ચોપડવાનું ફરમાન વંદીદાદમાં જાળવવાનું છે; અને પીવાની આપદમાં પણ વંદીદાદની પમી પરગદમાં આવેલું છે, કે જે વિષે ડાકતર સ્પીગલનો અંગ્રેજી તરજુમો વાંચવાથી તમારી ખાતરી થશે. જે નીરંગ લેવાનું તથા પીવાનું આપણા ધર્મમાં ફરમાવ્યું નહીં હોતે તો નીરંગદીન જેવી મોતેબર તથા ખરચાણ ક્રિયા આપણા નિયામાનો રાખતેજ નહીં, પણ નીરંગદીન વિષેનો એશારો વંદીદાદની ૧૯ માં પરગદમાં જણાવેલો છે અને એવાં આપણાં ધર્મને લગતાં ફરમાનોને આધારેજ આપણા નિયામાનો ચાલ્યા છે, અને હાલ આપણે પણ તેજ રીતને અનુસરીને ચાલીએ છીએ.

દારાખજી ખરશેદજી દસ્તુરનો દુઆ કબુલ ફરમાવેલો.

[વધારો ૨ જે.]

નેકી જે કલામનું મૂળ હોય; જ્ઞાન, દાનાઈ અને પવીત્રાઈ જેનું ફળ હોય; અમર હોયતી જેની ઉમદા નેમ હોય; તથા જેમાં પાકી જીંદગી અને માલમતાનો ભોગ એક ખાલેસ ખાહેશ હોય—તે કલામ ખરી મજદયસ્તની બંદગી છે.

તદ* સોઈધીશ તદ વેરેશ્વમ દદેમધદેન હુયદ નેમે હુચીથ્રેમ અશીશ હાગેદ આરમધતીશ હાગેદ, યંધહે નેમધહો ચીથ્રેમ હુમતેમ્યા હુખતેમ્યા હવરશતેમ્યા, તદ ને નેમે નીપાતુ પધરી દએવાઅદ્યા દએશધહુદ મશ્યાઅદ્યા.

* ત અને દ ની વચ્ચેના જેવો કંઈક ઉચ્ચાર મેળવવા સાર ત ની નીચે એક મીંડુ મુકવાની ચુકતી કરવામાં આવી છે; પણ ગુજરાતી વાંચનાર તો એનો આકાર ‘ત’ જેવો જોઈને ત જેવોજ ખોટો ઉચ્ચાર સાધારણે કરતો જોવામાં આવેછે. એટલામાટે એ અક્ષરને ગુજરાતી હરફે લખતાં અસલ રીત મુજબ દ લખવો બેહતર છે. વળી અવસ્તા શબ્દોને ગુજરાતીમાં લખતાં છેડેના અક્ષરને ‘અ’ વિનાનો દેખાડવા માટે ખોડવામાં આવેછે તેની પણ, કંઈ ખાસ અગત વગર, જરૂર દેખાતી નથી; કારણકે ગુજરાતી ભાષાની રૂઢી ખુદ એવી છે કે શબ્દોને છેડેના અક્ષર સાધારણે ‘અ’ વગરનો, એટલે અનુરાંગી અ રહીત બોલાય છે; જેમકે—સુખ, દામ, પગ, અનાજ, પરમેશ્વર, ઇન્.

† અવસ્તા શબ્દોનાં વાંચણ, જોડણી, સમજ, વગેરે, સાર જ્યારે સંસ્કૃત નિયમ, રૂઢી, બ્યાકરણ અને અર્થની છુટથી મદદ લેવામાં આવેછે ત્યારે અવસ્તા શબ્દો ગુજરાતીમાં લખતી વખતે સંધીના કાયદાને કેટલેક ઠેકાણે વીસારી મુકવામાં શા માટે આવતો હશે? સંધીના કાયદા મુજબ અ+ધ=એ થાયછે, તો દદેમધદેને બદલે દદેમેદે લખાવું જોઈએ, કે જેમ અસલી પુસ્તકોમાં જોવામાં આવેછે. “શુધ્ધ” જોડણીને લગતી એવી કેટલીક ખાખતો વીશે અમે હવે પછી બોલશું.

અહુમાધ નેમંધહે આવએદયામઠદે ગએથાઓસ્યા તન્વસ્યા નીપાતથેચા નીશંધહરેતથેચા હરેથાધ્યા અધવ્યાખશલાધ્યા.

નેમહી શ્યામા અહુરમઝદા નેમહી ઉસેમહી નેમંધહે વીસામઠદે નેમંધહે આવએદયામઠદે ગએથાઓસ્યા તન્વસ્યા નીપાતથેચા નીશંધહરેતથેચા હરેથાધ્યા અધવ્યાખશલાધ્યા નેમંધા આ યથા નેમે ક્ષમાવતો—(યજ્ઞસ્નેનો હા ૫૮ મો [યુરોપિય ગોઠવણી મુજબ; અસલી ગણતરી મુજબ ૫૬ મો.])

“આએ કાએદો (તથા) આએ ફતેહ ધ્યાને સારાં મૂળની અંદગી (દાદાર હોર-મજ્દને) હમો અર્પણ કરીએ છિયે; (જે અંદગી) રાસ્તીની પુકે ચાલનારી (તથા) સબ્યતા (અથવા ભલા વિચાર)ની પુકે ચાલનારી (છે); (તથા) જે અંદગીનું મૂળ નેક વિચાર, નેક સંયુત તથા નેક કામ (છે). એવી (સિદ્ધતની) અંદગી દેવો તથા માણસોના આગ્નરથી હમુને બચાવે!

તે (ઉપર જણાવેલી) અંદગીને માટે (હમારો) માલમિલકત તથા તન હુમે ફેદા (અથવા અર્પણ) કરીએ છિયે. (હમારાં રવાનના) બચાવને માટે, પાસખાનીને માટે, રક્ષણને માટે તથા સંભાળને માટે (હમારો માલમિલકત તથા શરીર ફેદા કરીએ છિયે.)

અએ હોરમજ્દ! અંદગી (કરવા)માં હમો મોજ લઇએ છિયે, અંદગીમાં હમો શોખ રાખીએ છિયે, અંદગીને માટે હમો મશયુલ થઇએ છિયે. અંદગીને ખાતર (હમારો) માલમિલકત તથા તન હુમે અર્પણ કરીએ છિયે. (હમારાં રવાનના) બચાવને માટે, પાસખાનીને માટે, રક્ષણને માટે તથા સંભાળને માટે (હમારો માલમિલકત તથા શરીર ફેદા કરીએ છિયે) “જેથી કરીને તમારા લાયકના માનથી હું તમુને નમું” (અથવા ભક્તિ કરું).”

રેક જાણીતો ધર્મ અંદગીની જરૂર માણસને છે એવું શીખવે છે. જરથોસ્તી ધર્મ અંદગીને ખાસ અગત આપેછે, એટલુંજ નહીં પણ તેને માણસની પેહલી અને પવીત્ર ફરજ તરીકે ઠડાવેછે. મજ્દયસ્તી જરથોસ્તી દીન જેટલી ઉંડી ફીલસુફી અને સદાસત્યથી ભરેલી છે તેટલી અંદગીના બાબમાં મોતેખર અને કાયદેમંદ છે. એ દીનમાં અંદગીને એક વિદ્યા (Science) ને દરજ્જે ખીલવેલી છે, અને તેથી મુકરર ધોરણ અને નિયમો મારફતે અંદગી કલામેને પવીત્ર શાસ્ત્ર તરીકે સ્થાપેલા જેવામાં આવેછે. એક અભણને જેમ ભાષાશાસ્ત્ર (Science of Language) અથવા ધર્મશાસ્ત્ર (Science of Religion) —એટલે આજની વિદ્યાની ઢપે અને કાનુનો પ્રમાણે ભાષા અથવા ધર્મ ઉપરનું વિવેચન—ખાલી ગુચવણ જેવું અને નકામું લાગે, તેમ ઉત્તમ અવસ્થા અંદગીઓ થોડાં એકીનનાં અને ઘણા અહંકારના ફટલાક પારસી ભાઈઓને લાગે તે સમજી શકાય એવું છે. જરથોસ્તી અંદગી તે કંઈ આપમતલખી અરજગુજરી ઈયા ફાઈ ઉપર પાડ કરનારી સ્તુતિ નહીં, પણ આદમીની પોતાનાં ભલાં માટેની ફરજગુજરી ઉપરાંત, પેદાયશના

એક ભાગ તરીકે, કુલ જલ્લી પેદાયશના જલામાં, ભાઈબંધીને કાયદે, વધારે કરવાની ફરજ અદા કરવાનું એક પુણ્યવાન કામ છે.

મનની પવીત્રાઈ અને અંતઃકરણની સદ્ગૃહ વિનાના હરેક વિચાર, શબ્દ અથવા કામને જરથોસ્તી દીન નકામાં અને બીનકાયદેમંદ લેખે છે અને બંધંગીના બાબમાં પણ એજ સત્ય કાયદો એકસરખો લાગુ કીધેલો આપણે જોઈએ છીએ. યજ્ઞરત્નેના પટ મા હાના પેહલા ત્રણ ફકરા, જે આ આરટીકલની શરૂઆતમાં મુકયા છે, તે જરથોસ્તી બંધંગીનું ખરૂં સ્વરૂપ અને ઉત્તમ લક્ષણ વગર શકે દેખાડે છે. એ હા અને એ ફકરા કંઈ એકલાજ એવા ઉત્તમ વીચાર જાહેર કરે છે એમ નથી, પણ આખી યજ્ઞરત્ને, બલકે આખું અવસ્તાનું સાહીત્યજ, અસાધ્યની નીપજતા બુલંદ વીચારોના એક મનમોહન બગીચા જેવું છે, જેમાં નીરમળ સેતાયશની પાકીજેલ મીનોઈ વાણી બુલબુલના રાગ કરતાં પણ અતી મધુર છે, તથા પરીણામમાં અમૃત માફક અમરગી બક્ષનાર છે. ઉંચાં ઝાડ ઉપર બેઠેલું ઢાઈ પક્ષી નીચે જમીનપર જઈ ગફલતીમાં બેઠેલાં પોતાનાં બચાંને મીઠા સરોદે પોતા પાસે જેમ બોલાવે છે, તેમ જરથોસ્તી બંધંગી-કલામો આ દુનીઆની માયામાં સપડાઈ ગફલતીમાં પડેલાં આદમીને અમર જીંદગીની ઉંચાઈએ ચઢવાને મીઠી મીનો સચાઈ મારફતે બેઠાર કરે છે, તથા જોગવાઈ કરી આપે છે. ખરા દીનદારને તો અવસ્તા કલામો રોશન ગરોથમાનનો ગુપ્ત પ્રકાશીત રસ્તો ખતાવનાર જીવતા આકાશી લોખ્યા સરખાજ છે. ઉપર ટાંકેલા કલામ આપણને જે શીખવે છે તે એ કે ખરી સેતાયશ તેજ કેહવાય કે જે નેક વિચાર (જેમાં દરેક જલ્લી સીફત સમાઈ જાય છે) ના પાયા ઉપર રચાયેલી હોય—જેની ઉત્તપતા પાકીજગીમાંથી થઈ હોય. એવી ઉંચી સીફત વિનાના શબ્દો, પછી ગમે તેવી સરસ રચનાવાળા અને દીલપુશ હોય—શ્રીરદોશી કે શેકસપીયરના કાવ્ય જેવા કદી સુંદર હોય—તોપણ તે શબ્દો બંધંગીલાયક કલામ થતા નથી, અને ગણાતા પણ નથી. કેમકે જે કલામ સંપુર્ણ નેક મનની પેદાયશ નહી—જે શબ્દોનો કતો સંપુર્ણ નેકીનો, શુદ્ધ અંતઃકરણનો અને મીનો જ્ઞાનનો માલિક નહી, તેના વિચાર જોઈએ તેટલા સ્વચ્છ અને ભરોસો રાખવાલાયક ગણાયજ નહીં. વળી, જે વીચાર અને શબ્દ મૂળમાં પુરતા સ્વચ્છ નહી, તે ખુરાઈને તોડવાજેટલા અસરકારક હોય ક્યાંથી? અને તેટલામાટે ખાકી મૂળના શબ્દો “દેવો તથા માણસનાં આજરથી” બંધંગી કરનારનું રક્ષણ કરે એવી એજમતી શક્તિ અથવા અસરથી તદ્દન ખાલી હોય તેમાં કંઈ પણ નવાઈ નથી. જે આદમા ખાકી તેમજ મીનો ખુરાઈને તોડવાને લગતાં જ્ઞાન તથા શક્તિથી બેનસીબ હોય; જે ઢાઈ પવીત્ર માંથ્ર (મંત્ર)ની લેદી રચના, અને તેમાંથી નિપજતા ‘વીજલીક ખટરી’-

ના પ્રવાહ કરતાં વધારે આણુદીઠ, વધારે પતલા—પણ ઘણા વધારે શક્તિવાન, અને તેજ આકાશી (ethereal) પ્રવાહનાં બળ તથા અસરથી નાવાકિદ્ હોય, તે અવસ્તા માંહેની એ કીસમની એજમતી આરાધનાની નકલ કરવાને પણ લાયક ઠડે નહી. જેમને હજુર ‘અક્ષરાકૃતી’ અને ‘ખીજકૃતી’નો ખ્યાલ પણ નથી તેમને પાક માંથ્રની શક્તી, ભેદ તથા કાયદા “હવાઈ” લાગે—જેવી રીતે કે એક જંગલી હબસીને પ્રખ્યાત શોષક ઈંડીસનના ‘ફ્રેનોઆફ્ર’ની કરામત અને શક્તી ખ્યાલી અને નહી માનવાબેગ લાગે. પણ જેમ ઈંડીસનનો ‘ફ્રેનોઆફ્ર’ હબસીના કાળાં અજ્ઞાનપણાંથી ‘વેહુમ’ ઠડતો નથી, તેમ પાક માંથ્રવાણીની એજમતી, ગુણુકારી અસરની સચાઈ, મીનો જ્ઞાનની નાવાકિદીને લીધે, કાઈખી રવેશે કલ્પીત થતી નથી. આ સઘળી ખાના અંદગીને માટે પાક પેગમ્બરી કલામની ખાસ અગત પુરવાર કરેછે.

તેજ અરજગુજરી ખરી નીખાલેસ અંદગી ઠેહવાય કે જેને ખાતર ખાંદો પોતાનું તન અને જન બેઉ અર્પણ કરવાને અચકાય નહીં, પણ ઉલટું પોતાનું સર્વસ્વ સદેક કરવામાં આતુર અને રાજી હોય; જેમાં અંતઃકરણની એની સ્વચ્છ ભેટ જોડે ખોદાવંદની સ્તુતીને મોજ માનવામાં આવતી હોય, તથા જે વળી પવીલ ફરજ તરીકે લેખાતી હોય. આ કાંઈની દુનીઆમાં જે કાંઈખી અંદાનું છે—તેની દોલત, તેનું ખુદ શરીર અને જીવ—તે સર્વે જીગરની ઉલટથી, પાક મનશનીથી, મોટા ભકતીભાવથી અને ફરજના ચોખ્ખા વિચારથી ખોદાવંદની હજુરમાં એક કમીના હદીયા તરીકે ધરવામાં, બલકે આપીદિવામાં આવે; અને તેને ખોટ નહીં પણ નફો સમજવામાં આવે, મરણ નહીં પણ અમર હયાતી માનવામાં આવે, ગરીબી નહીં પણ તવંગરી ગણવામાં આવે, તેજ સાચી જરથોસ્તી અંદગી ઠેહવાય. ફક્ત એવા નિષ્કલક લક્ષણવાળા, એવા ઉમદા વિચાર તથા સીકૃતવાળા કલામો-નેજ જરથોસ્તી ધર્મ અંદગીલાયક ઠેડવેછે તે ઉપર આપેલા અવસ્તા ખોલેખોલું ખતાવેછે. તેમાં જણાવેલી ઉમદા સચાઈ અવસ્તાના દરેક ભાગમાં વ્યાપી રહેલી છે. એ સદા—સત્ય તથા તેના કાયદા વધારે અસરકારક શખ્દોમાં યજરનેના પપમા હામાં આ મુજબ જાહેર કીધેલા જોવામાં આવેછે :—

“૧. (ભંજુનાર કહે છે) તમામ આએ દુનિયાંનો માલમતા (હમારા) તન, હાડપિંજર, જીવ, શરીરની કાઠી (અથવા હાડ), શક્તિ, ખુદિ, રવાન તથા ફરાહર—(એ બધું) હમો અપેજુ કરીએ છિયે તથા ભેટ કરીએ છિયે.”

વૃદ્ધિ કરનાર (અથવા પવિત્ર) ગાથા (જે) અશો તથા સચ્ચાઈ ઉપર ચાલનારા સરદાર (તેઓ)ને માટે એ (બધું) હમો ભેટ કરીએ છિયે.

૨. જે ગાથા હમુને રક્ષણ કરનારા તથા અચાવ કરનારા તથા મીનોઈ ખોરાક જેવા છે ; (તથા) જે (ગાથા) હમારાં રવાનને માટે ખોરાક તથા વસ્ત્ર બેહુ છે. તે ગાથા હમુને રક્ષણ કરનારા તથા અચાવ કરનારા તથા મીનોઈ ખોરાક જેવા છે; (તથા) તે (ગાથા) હમારાં રવાનને માટે ખોરાક તથા વસ્ત્ર બેહુ છે. (હમારાં) શરીરનું તથા બુદ્ધિનું (એક બિન્નથી) છુટું પડવા પછી (ધ્યાને હમારા ગુજરવા બાદ) તે (ગાથા) હમુને પેલી દુનિયામાં સારો બદલો આપનારા, પુરતો બદલો આપનારા (તથા) અશોધનો બદલો આપનારા થાએ!

૩. તે (ગાથા) હમારે માટે દિમ્મત, દ્વેષ, સુખાકારી, તંદરોસ્તી ચઢતી કળા, વૃદ્ધિ, કુટુંબની આબાદી (તથા) અચાવ તરીકે (થાએ)! તે (ગાથા) સારાં હહાપણુવાળા તથા જ્ઞાનવાળા (છે).”—(યજુરને તથા વીરપરદનો એરવદ કાન્થેઠ કાંગાનો તરજુમે*).

ઉપલા ફકરાઓમાંના પેહલામાં આપણે જરથોસ્તી ખંદગીની અહંકાર તોડનારી વળણ તથા હું-કારનો ભોગ આપવાની જરૂરની તથા કાયદેમંદ શીખવણી જોઈએ છીએ. માણસે આ ક્ષાની જીંદગીને બદલે ભવીષ્યની મીનો હથયાતીનેજ કોમતી અને ખરી હથયાતી માનવી—એ સમજ તેના મન ઉપર ફરીફરીથી ઠસાવવા ઉપરાંત ઉપલા ફકરા જરથોસ્તી ખંદગીની ઉંચી નેમ અને પવિત્ર લક્ષણ આપણી સન્મુખ રજુ કરેછે. વળી એ ફકરાઓ બીજી એક વાતે ખાસ અગત ધરાવેછે—અને તે ગાથાની સીદ્ધતને લગતું વર્ણન છે. એ સીદ્ધતની મદદથી ગાથાને લગતો થોડોક ભરમ (મર્મ) અને ખરા ખોલાસો સચાઈની ખતથી શોધ કરનાર દીનદાર મેળવી શકે. જે ગાથા વૃદ્ધિ (વધારો) કરનારા તથા સચાઈના સરદારો તરીકે માનપુર્વક આરાધનાને લાયક ઠરેલા હોય તે કંઈ ખ્યાલી નીરજીવ હીંગામ નહીં, પણ અતી બુલંદ દરજ્જાના નુરમંદ હોશ (Intelligences) અથવા મીનો શક્તીઓ દાખલ સાબેત થાયછે. કારણકે એવી નુરમંદ, હોશમંદ, શક્તિવાંત યજુદી હથયાતીઓ (Existences) વિના ભલાં માણસોને અચાવનાર, તથા તેમના જીવને ઉગારનાર ઈયા મુક્તિ આપનાર સરખી મહાભારત શક્તી તથા ઉંચી સીદ્ધતો કઈ ખાકી ચીજ ધરાવી શકે? વસ્ત્ર શરીરનું રક્ષણ કરે અને ખોરાક પોશણ કરે તે માફક રવાનનું રક્ષણ અને પોશણ જોઓથી થાયછે, જોઓ હહાપણુના અને જ્ઞાનના રખેવાલો અને દાતા જેવા છે, જોઓ-આબાદી, અચાવ અને મુક્તીનાં મીનોઈ સાધનો અથવા અધીકારીઓ છે, તેઓ તે એક સર્વવ્યાપક, સર્વશક્તિવાન નુરી હોશની બળવાન, નુરમંદ તથા હોશમંદ શક્તીઓ ઠડેછે. ગાથાના પવીત્ર કલામો જે હમેશાં જ્ઞાન આપનાર ગણાતા આવ્યાછે તેઓમાં પેદાયશની ઉત્તપતિ, પ્રથમ નિયમો [‘દાતા-

* આ તરજુમે અવસ્તા ખંદગી વીરો મતફેર ધરાવનાર પક્ષની પસંદગીનો જણાયલો હોવાથી, આની બાબતોમાં એ તરજુમે બીજા કરતાં તેને વધારે ખાતરીભરેલો લાગે, એટલામાટે તેનો ઉપયોગ કરવો બેહતર વિચારીએ છીએ.

છશ પોઈરીયાઈશ'] સૃષ્ટિ રચના, મીનો જાંઘી, વગેરેનો ખરો જ્ઞાન-પ્રકાશ શબ્દોના લેદી પડદા પાછળ હરેક લાયક દીનદારને માટે સાચવી રાખેલો છે એમ માનવાનું આપણને દરેક કારણ છે.

પેદા કરનાર સાહેબ અને તેની પેદાયશના લેદ વીશે પુરતી નહીં તો થોડીધણીખી ખરી સમજ મેળવવા સાડ અવસ્તાનાં આખાં સાહીત્યના અભ્યાસની તથા તેના ભીતર અર્થોની વાંકફીની ઢવળ જરૂર છે. ત્યારેજ ગાથાની સીદ્ધતમાં વપરાયલા સખુનોની સચાઈ માલમ પડે; ત્યારેજ “સ્તોત ચસ્ત” સરખી બંદગીની નીચલી વખાણનું ધ્યા સ્તુતીરૂપી વર્ણનનું વાજખીપણું દેખાય :—

“સ્તજોત ચેસન્ય જે પેહેલી દુનિયાંના કાએદા (તેને) હમો વખાણીએ છિયે.

યાદ કરવા લાએક, અસરકારક, શિખવા લાએક, (ખિજઓને) શિખવવા લાએક, મનમાં ગોખવા લાએક, પસંદ કરવા લાએક, અભ્યાસ કરવા લાએક, આરાધનાને લાએક, (તથા) મરજી પ્રમાણે દુનિયાંને તાજગી આપવા લાએક (એવી સિદ્ધતવાળી સ્તજોત ચેસન્ય નામની બંદગીને હમો વખાણીએ છિયે)” —[ચન્ડનેનો હા. ૦ ૫૫ મો.]

એજ પ્રમાણે યથા અદુવર્ધરયો, અશેમવોહુ, ચંધહે હાતામ, વગેરે મહા પવિત્ર અને એજમતી કલામોના લેદ અને તેમાં સમાવેલી ખુલંદ સચાઈનાં ખરાપણાં વીશે સમજવું. એ ટુંકા પાક કલામોની ચન્ડનેમાં આવતી આરાધનારૂપી શરેહ પણ આજના અવસ્તાના અભ્યાસીઓ સમજી શકતા નથી તેનું કારણ ખીજું કોઈ નહીં પણ મીનો ‘સત’ અથવા જ્ઞાનની નાવંકફી છે. એજ કારણથી તેમને યથા અદુવર્ધરયો જેવા ‘પેદાયશ-કલામ’ અથવા ઉત્પત્તિ-શબ્દ (Creative Word)ની મહાભારત શકતી અને ખુખીનો ખ્યાલ આવતો નથી; અને એજ મૂળ અજ્ઞાનપણાંને કારણે અવસ્તાના એક બચેલા લાગમાં વર્ણવેલી અશેમવોહુની ખુલંદી તથા ચમત્કારીક અસર તેમને માત્ર ખાલી અલંકાર કરતાં વધારે લાગતી નહીં હોય. એ બચેલા સુંદર કલામોમાં મીનો સચાઈ ક્વે ખોલી પ્રગટી રહી છે તે જેવા સાડ ક્રૂત એકવાર તેમનો અર્થ ધ્યાનમાં લેવાની અગત છે. આ ઠેકાણે માત્ર તેનો પેહલો અને છેલો લાગ આપીને અમે શંતોશ ધરીએ છીએ :—

“(૧) જરથુસ્ત્રે અહુરમજ્દને પુઠ્યુઃ સર્વથી પવિત્ર, તનોમંદ દુનીયાંના પેદા કરનાર, અશે અહુરમજ્દા એવો કીયો કલામ છે કે જેમાં સર્વ બલાંની, જે સર્વે બલાંમાંથી અથવા અશોઈમાંથી નીપજે છે તેની સ્તુતી સમાયલી છે?

(૨) અહુરમજ્દે જવાબ દીધો : તે અશેમની બંદગી છે, અએ જરથુસ્ત્ર.

(૧૬) તે અશેમ કઈ છે કે જે એકવાર ભણ્યાથી મોટાઈમાં, બલાઈમાં તથા સુશોભીત-પણાંમાં જે સર્વે કોઈ આસ્માન અને જમીનની વચે છે તેની, તથા આ જમીન, પેલી રોશનીઓ, અને અશોઈમાંથી નીપજતી દરેક વસ્તુ જે અહુરમજ્દે પેદા કીધી છે તેની ખરાબર કીમતી છે?

અહુરમજ્દે જવાબ દીધો : એ અશો જરથુસ્ત્ર, તે એક અશેમ છે, કે જે સધળા ખરાખ વિચાર, ખરાખ શબ્દ અને ખરાખ કામ તરફ કરવા માટે જાણવામાં આવે.”

ખોદાશનાસીના એક અબ્યાસીને ઉપલી હકીકત બોલેબોલ જેમ નીરમળ સચાર્થથી ભરેલી તેમ ખાલી અલંકારના અંશ વગરની જાણી. એવા પાક કલામોને માટે, બલકે અવસ્તાની હરકાઠા બંદગીને માટે કેહવું કે તે માલ કદપીત છે—એટલે, ખીજ બોલોમાં બોલીએ તો, સચાર્થથી વેગલી છે—તે એક એવું નાલાયક અને નારવા તોહમત છે કે જે દરેક ખરા જરથોસ્તીના ધીક્કારને પાલ થાયછે. કારણકે એ અણુઘટતી અને ખોટી વાત એવા મહાન ઉસ્તાદ અને પુણ્ય પેગમ્બર સાહેબના સંબંધમાં વગર આંચકીએ લાવવામાં આવેછે કે જે સાહેબે પુર્ણ સચાર્થ અને પવીત્રાઈની અગત તથા બુલંદી આશંકારા કરવામાં—દુનીઆમાં એ બેઉ સદ્ગુણોનો મકમ પ્રસાર કરવામાં—માણસોની રાજીંદી જીંદગીમાં રાસ્તી તથા અશોઈને ખરા રેહબર તરીકે મોટો ભાગ આપવાનું શીખવવામાં પોતાની પરોપકારી, નેક હઈયાતીને ખુશીથી આખર કીધીછે. સંપુર્ણ રાસ્તીના જે સાહેબ માલેક હતા, જેમનું ખરૂં લક્ષણ અને બુલંદ ખેતાબ અશો છે, તે પાકબદ પેગમ્બરના ઉપદેશમાં ચોખ્ખાં નીરમળ સત્ય સીવાય ખીજું કંઈ લલતું છે,—ખ્યાલી અલંકાર છે—એવું વગર આધારે અથવા તો અજ્ઞાનપણથી બોલવું તે જે ગુનાહભર્યું નહીં તો ઠપકાભર્યું ખચીત છે. એવાં ગલત મતમાં લલી એકીનદારી નહીં, પણ ભુટો અલંકાર જોવામાં આવેછે, જે કોઈખી જરથોસ્તીને માટે બહુ શોકજનક ખીના કેહવાય. ખુદીની ખુશનુદીમાં લીન થયલા કેટલાક પારસી ભાઈઓને ખોદા લલી બુદ્ધિ બક્ષે એવી આપણે પ્રાર્થના કરશું.

અવસ્તા કલામોનો ખંતથી અબ્યાસ કરવાની તથા યાદ કરતા રેહવાની અગત છે, એટલુંજ નહીં પણ ફરજ છે, તેની વધુ ગવાહી અવસ્તાના નીચે આપેલા ફકરા પુરી પાડેછે :—

“(૯) અશો (હોરમજ્દ)ની તમામ પેદાએશ જે હમણાં છે, જે થઈગઈ તથા જે હવે પછી થશે તે વિશે મને જાહેર કીધું હતું.

(૧૦) તે (તમામ) બંદગીઓ કે જે હું કદીખી બોલ્યો હતો, જે હમણાં બોલું છું, તથા જે હવે પછી બોલાશે તે (તમામ) બંદગીઓમાં આએ (હોનવરની બંદગી) બહુજ સરસ છે. કારણકે જેટલી તમામ હાડમંદ દુનિયામાં છે તેટલી તે (કલામ) ની તારીફની લીઆકત છે.

શિખનારો (જો) ખંતી રેહીને (તે કલામ) શિખે તો માતથી તે બંધે છે.

૧૧ (પેગમ્બર જરથોસ્ત કેહે છે) વળી તે (હોનવર) કલામ ઉત્તમ અશોઈને લીધે હયાતી ભોગવનારાઓમાંના કોઈનેખી શિખવાને તથા યાદ કરવાને માટે હમને જાહેર કરવામાં આવ્યો છે.” (યજ્ઞસ્નેનો હા ૧૯ મો.)

ઉપલા ક્રૂરાઓનો ભાવાર્થ એટલો ખોલો છે કે તે ઉપર કંઈપણ વિવેચન કરવાની જરૂર રહેતી નથી. વળી, લંબાણુ યવાથી બેચાર અમતના ઉતારા આપીને આ બાબદ હાલતરત ખતમ કરીએ છીએ :—

“૪ દુષ્ટ, નાલાએક વિચાર કરનારા, નાલાએક સખુન બોલનારા (અને) નાલાએક કામ કરનારાઓમાંના કોઈખી મરદની તથા કોઈખી ઓરતની સાંભે થવાને (તથા) તેઓને બાહર કાઢાડી નાખવાને માટે (હમો યથા, અશેમ અને યેંદહે હાતામને પુરતી રીતે આશકારા કરીએ છિયે)” — [યજ્ઞસ્તેનો હા ૬૧ મો.]

* * *

“૮. જે પ્રમાણે પાક કીધેલાં, સુકાં તથા બરાબર તપાસ કીધેલાં એસમને આતશ કટકે કટકા કરી નાખે છે, (તેનો) ભક્ષ કરી નાખે છે (તથા તેનો) નાશ કરી નાખે છે, તે પ્રમાણે તે (હોરમજ્જના કહેલા કલામો) તમામ બદ વિચારને જડમેખથી નાશ કરી નાખે છે.....જે તમામ બદ સખુનને જડમેખથી નાશ કરી નાખે છે.....જે તમામ બદ કામને જડમેખથી નાશ કરી નાખે છે. તે તમામ કલામોની ખુખી, ફતેહુમંદી, ખોરેહુ તથા અસરકારક શક્તિને હમો વખાણીએ છિયે.”

“૧૪. ખરેખર આએ ઉત્તમ કલામો (દાદાર) હોરમજ્જ (પેગમબર) જરથોસ્તને જાહેર કીધા. આએ જરથોસ્ત! ખચીત તે (કલામો) (તારી) જાંદગીના છેલ્લા અંતસુધી (દુનિયામાં) તું આશકારા કરજે.”

“૧૫. આએ જરથોસ્ત! તે કલામો (તારી) જાંદગીના છેલ્લા અંતસુધી અગરજો (દુનિયામાં) ખચીત તું આશકારા કરે તો, હું જે હોરમજ્જ (તે) તારા સ્વાનને જેટલી આએ જમીન (છે) તેટલી (તેની) લંબાઈ તથા પોહળાઈએ દોજખથી દુર લઈ જાશે. આએ જમીન જેટલી પોહળી તેટલી લાંબી છે” * (યજ્ઞસ્તેનો હા, ૭૧ મો).

* * *

“૧સાચા કલામને પવિત્ર ગણીને હમો યાદ કરીએ છિયે. તમામ માંથ્રવાનીને પવિત્ર ગણીને હમો યાદ કરીએ છિયે. માંથ્રવાનીના બનાવનાર (પેગમબર) જરથોસ્તને હમે યાદ કરીએ છિયે.....”

“૨ બિજું કાંઈ વચ્ચે મોહ્યા વગર (અથવા) વચમાંથી કાંઈ મુકી દીધા વગર (મજાતી) ત્રણ (બંદગીઓમાંની) પેહલ્લી (બંદગી) ને હમો યાદ કરીએ છિયે..... બિજું કાંઈ વચ્ચે મોહ્યા વગર, (અથવા) વચમાંથી કાંઈ મુકી દીધા વગર (મજાતી) પેહલ્લે દરજજેની સંપુર્ણ ત્રણ (બંદગીઓને) હમો યાદ કરીએ છિયે”.....(વિસ્પરદ, કરદો ૧૩ મો).

* દુનિયાં ગ્રેજ છે તેનું આ સેહલામાં સેહલું પણુ ભુલ વગરનું વર્ણન છે, કેને સાધારણ અકલનાં હરેક માણસની સમજમાં તરત ઉતરી શકે એવું સાદું છે. ભૂમીતી પ્રમાણે એક ચક્રર (ગોળાકાર) ની જેટલી લંબાઈ છે તેટલી પોહળાઈ છે—કોઈખી વ્યાસથી તપાસતાં એક છેડેથી બીજે સુધીનો નિશ્ચિત એકસરખો જ નજીરો. ગોળાઈનું ચળરનેમાં આપેલું આ વર્ણન એક ખુદરતી—વર્ણન છે. જેની રીતે ખોલવા ચોગાનમાં ઉભા રહી વ્યાસપાસ નેતાં જમીનનો દેખાવ આપણને મળેછે, (એટલે જેટલી લંબાઈ તેટલી પોહળાઈ દેખાયછે) તેવું આખોડુખ ખુદરતી પણ ખામી વિનાનું વર્ણન હજારો વરસ અગાઉ જરથોસ્તી ધર્મ પુસ્તકોમાં જાહેર કીધેલું આપણે જોઈએ છીએ.

દીનદારનો પુણી ખયાવ કરવાની માંથવાણીની મહાભારત શક્તિ.

વીસાંસ્તસ્ય ઈમાઓ નામેનીશ પરશ્તસ્ય પદરીવારસ્ય વીસેન્તે, પદરી મધન્યોયાદ દુજ્ઞ વરેન્યયાદ્ય દ્રવાંધ્યાદ, ઝીઝીયુશદ્ય ક્યધાદ વીસપોમહર્કા-અદ્ય પદરી દ્રવતદ યદ અધૂરાદ મધન્યાદ, માનયેન અહિ યથ હુઝધૂરેમ નરાંમ ઓયુમ નરેમ અધવ્યાપ્તયાદ.—(હોરમઝદ યસ્ત.)

“જે પ્રમાણે હજાર માણસો એક માણસની ઉપર ચોકસી રાખે, (તે પ્રમાણે) આઓ (દાદાર હોરમઝદનાં) નામે (તે ભણનારને માટે) મીનો દરજ તથા ગીજાનના દરવંદ તથા નુકસાન પોહ્યાડનાર પાપી માણસની સાંભે, તથા તમામ મરકીવાળો દરવંદ જે અગ્રેમેન્યુશ (તેની) સાંભે શિખામન, ટેકા, તથા ખયાવ તરીકે થાયછે.”

માંથવાણી જેમ અર્થમાં હાંડી તથા ભેદી છે, તેમ અસરમાં ચમત્કારીક તથા બળવાન છે. અવસ્તાના માંથને સંસ્કૃત મંત્ર સાથે સરખાવીને ભાષાશાસ્ત્રીઓએ બેઉ શબ્દોને મૂળ અર્થમાં એકમળતા ગણ્યા છે. “માંથ” તેમજ “મંત્ર” ધર્મને લગતા શબ્દો હોવાથી, પેહલો જરથોસ્તીઓમાં અને બીજો હિંદુઓમાં સાધારણે વપરાતો બેવામાં આવેછે. આ કારણને લીધે “મંત્ર” ગુજરાતી બોલનારા વચ્ચે એક સાધારણ શબ્દ તરીકે વપરાતો આપણે જોઈએ છીએ, કે જેમાં તેના મૂળ અર્થની મતલબ જળવાઈ રહેલી દેખાયછે. જે શબ્દ કે વાક્ય—મુખ્ય કરીને ધર્મને લગતા પવિત્ર, ભેદી શબ્દ કે વાક્ય—નાં ઉચ્ચારણથી (ભણતરથી) ચમત્કારીક અસર ઉપજે, એટલેકે જે શબ્દોમાં કંઈક ચમત્કારીક અથવા અસાધારણ અસર નીપજવવાનું ગુણ બળ હોય, તે “મંત્ર” તરીકે ઓળખાયછે અને મનાયછે. ખોદાઇ ભલી શક્તીઓની આરાધનાના પવિત્ર શબ્દો, જેથી નેકીનો વધારો અને બદીનો ઘટાડો થાય તેજ અસલ અર્થ મુજબ “મંત્ર” (અવસ્તાના ‘માંથ’) લેખી શકાય.

હિંદુઓમાં મંત્ર ન્યારે પવિત્ર ઈશ્વરી શક્તિઓનું “સાધન” છે, ત્યારે તંત્ર અપવિત્ર, દુષ્ટ દૈત્યોનો સંબંધ સ્થાપનાર માર્ગ તરીકે ગણાય છે. આ તંત્રીક-માર્ગ તે છે કે જેને પાક જરથોસ્તી ધર્મ દેવદરૂજોના દોજખી માર્ગ તરીકે, અને પાપી વિદ્યા દાખલ, ધીક્કારી કાઢે છે, તથા તોડવા ફરમાવે છે. તનમનની પવિત્રાઈના બુલંદ પાયા ઉપર સદા બેઠક લેનાર જરથોસ્તી ધર્મમાં મેલી તંત્રીક વિદ્યા જેવું પાપી, નુકસાનકારક

સાહીત્ય છેજ નહી—તેને જાણે ક્યયડી નાંખીને નેસ્ત નાબુદ કીધેલું જેવામાં આવેછે. કારણકે ‘તંત્ર’ ખીજું કંઈજ નહી પણ મેલું, હાનીકારક ‘ધંતર-મંતર’ છે, જેનું મુખ્ય સાધન સઘળી જાતની અણદીઠ અપવિત્રાઈ તથા દેખાતી ગલીચી છે. જરથોસ્તી ધર્મ આ જાતના મેલાં “તંતર-ધંતર”નો તથા દરજી અપવિત્રાઈ વધારનારનો ખુદરતીજ દુશ્મન છે. પાક જરથોસ્તી દીનમાં જે “યાતુ”આ (જદુગરો) સામે લડત ચલાવવા જણાવ્યું છે તે મેલી તંત્રીક ક્રીયા મારફતે જે જે રહાંની પલીદ શક્તિઓની ઉપાસના કરવામાં આવેછે તે દુષ્ટો છે તેમજ તે ક્રીયા કરનારા યુરાં માણસો છે; તે લલી દીનમાં જે “આ-શમોગો”ની સામે થવાની તાકીદ કીધી છે તેઓ નેક માણસોને ફરેખ દેનાર તથા હુંડી શીખવણી ફેલાવનાર આદમીઓ છે; તથા તેમાં જે બદકાર “પઈરીકા”ઓને તોડતા રેહવાની અગત ખતાની છે તેઓ પોતાના લલચાવનાર દેખાવથી માણસોને પોતાની પાપી જલમાં ફસાવનારી ગેતી તથા મીનોને લગતી, દેખાવમાં સુંદર પણ ખસલતમાં સેતાન સરખી, ‘પરીઓ’ છે. આ સર્વે યાતુઓ, આશમોગો, પઈરીકાઓ, વગેરે, યુરાઓનું એક પેહેલું તથા એકમળતું કામ તે ઉત્તમ જરથોસ્તી પવિત્રાઈ ઘટાડવાનું અને તેના ભંગ અથવા નાશ કરવાનું છે, કે જેથી તેમને પોતપોતાનાં દરવદી, પાપી કામોમાં જોઈતી સેહલાઈ મળે. જરથોસ્તી ઉંચી પવિત્રાઈના ખારીક, કાયદેમંદ કાનુનો ઉપર અમલ નહી કરનાર હરેક જરથોસ્તી મરદ આરત બેમાલુમ રીતે પણ ચોકસપણે મેલા, મોતમંદ તંત્રીક માર્ગ ઉપર ઉતરી પડવાના ભારી જોખમમાં જાયછે એટલી ચેતવણી આ ઠેકાણે આપવાની અમે અમારી ફરજ સમજીએ છીએ.

લલી શક્તીઓની આરાધનાના પવિત્ર તથા અમત્કારીક અસરના શબ્દો તે ‘મંત્ર’ છે, એવું આપણે ઉપર દેખાડ્યું છે. એવા અર્થમાં ‘મંત્ર’ હીંદુઓમાં કદાપી વપરાતો નહી હોય, તોપણ અવસ્તાનો ‘માંથ્ર’ શબ્દ તો અશો દાદાર અહુરમઝદ અને તેની લલી શક્તીઓની પવિત્ર સ્તુતીના પાક, એજમતી કલામ તરીકેજ હુમેશાં વપરાયછે, જેની સામેતી અવસ્તાના દરેક ભાગમાં અને ઘણુંકરીને દરેક વાકયે મળી આવેછે. યજ્ઞનેનો ૨૯ મો હા, જે અહુનવદ ગાથાનો ખીજો છે, તેના ૭ મા ફકરામાં આવતા માંથ્રનો અર્થ દાકતર મીદસ કેવો બોહલો કરેછે તે હેઠલ આપેલા તરબુમા ઉપરથી જણાશે:—

“Mazda has created the inspired Word—of-reason which is a Māthra of fatness (for the offering).....” એ ઉપરથી વગર શકે જણાયછે કે માંથ્ર અહુરમઝદની પેદાયશ છે, મીનો જ્ઞાનના ભેદી શબ્દો છે, તથા બંદગીના પવિત્ર કલામોછે. માંથ્રવાણી અશોઈનો વધારો કરનાર, નેદાની મદદગારી

કરનાર, પુરાધને તોડનાર—એવી ખુબીવંત, ચમત્કારીક અને અસરકારક છે, કે જે ખુબીઓ પાક અવસ્તા જાળવજાવે છે. ‘માંથ્ર સ્પેન્ટ’ ને ખુદ દાદાર સાથે ફેટલાયધો નજીકનો સંબંધ છે તે ફરવરદીન યશ્તના ખાતીસમા કરદા ઉપરથી સેહેલથી જાણાય છે. વળી, ખોદાતાલાનું એક ખુબીરગ નામ ‘ફ્રુશો-માંથ્ર’ છે—એટલે કે ‘વૃદ્ધિ કરનાર માંથ્ર નામવાળો’ એવું છે. આ ખીના સાથે સરોશ યઝ્દની સીકૃત પણ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે—કે જે યઝ્દ આ દુનીઆનો પાસપાન તેમજ “દએનો દીસો દએનયાઓ” ઈયાને દીન શીખવનાર મીનો-ગુરૂ છે. પાક સરોશ યઝ્દનો ખાસ એલકાખ તનુ-માંથ્ર છે, એટલે “માંથ્રના તનવાલો” એવો છે. જ્યારે અરો સરોશને ‘દીન શીખવનાર’ મીનો ગુરૂ જેવો ધર્મમાં ચીતાર્યો છે ત્યારે, જેમ કેટલાક જાંથનાસો સમજાવવા માંગે છે તેમ, તે દીનની “તાબેદારી” હોઈ શકે નહીં: તેથી ઉલટું, તે દીન શીખવનાર યઝ્દી ઉસ્તાદ હરે છે. કદી શ્રુ=સાંભળવું એ ધાતુ ઉપરથી સરોશનો અર્થ નક્કી કરવામાં આવે તો, તેનો ખાસ એલકાખ જે “તનુ-માંથ્ર છે” છે તે ધ્યાનમાં લેતાં તેને પવિત્ર માંથ્રનું શ્રવણ કરાવનાર શ્રવણ-ગુરૂ, ઈયાને માંથ્રવાણી સંભળાવનાર મીનો ઉસ્તાદ ગણવો વધારે વાજખી હરે છે, જે અર્થ તેની સીકૃતો ધ્યાનમાં લેતાં વધારે અંધવેસ્તો માલમ પડે છે. પણ એ ખીના હાથ ધરેલી ખાખતથી જુદી હોવાથી તેને અહીંજ અટકાવીશું. માંથ્રસ્પેન્ટ, જેને આપણે માંથ્રવાણીની Spirit, એટલે તે માંથ્રની અથવા તે ઉપરની મવકલ અદુરમઝદી શક્તિ, કહી શકીએ, તેનાં ચમત્કારીક બળ અને આકાશી ઉત્તપતી બાબે શક રાખવાનું કાઠખી પ્રમાણીક જરથોસ્તી અબ્યાસીને વાજખી કારણ નથી.

માંથ્રસ્પેન્ટના કલામ ઈયાને માંથ્રવાણી કેટલી બળવંત તથા કેટલી અસરકારક છે તે આખી હોરમજદ યશ્ત પહેલેથી છેલ્લે સુધી બતાવે છે. એજ યશ્ત એકલી માંથ્રવાણીની ખુબી, બળ અને ગેબી મદદગારી દર્શાવે છે એમ નથી, પણ સઘળી યશ્તો તેના જુદા જુદા પ્રકાર બતાવે છે. જાઓ યશ્તોને કંઈ ઈતિ-હાસીક બતાવો અથવા ભૂગોળના ખ્યાલી વર્ણનો સમજવાની હસ્વાજેગ ભુલ કરે છે તેઓ અલખત યશ્તોમાંના મહા અગતના ભેદોનો કંઈક ખરો સાર કે ઝાંખો ખ્યાલખી મેળવવાને નસીખવાન થાયજ નહીં. એ યશ્તો હરેક નેક, આતુર ભકતને ઢવી મોટી શક્તિ બક્ષી શકે તેની ખરાખર નહીં તો થોડીક પણ સમજ જમને હશે તેમને એ અતી ઉપયોગી અને કાયદામંદ બંદગીઓ ઉપર નખાયલાં ભેદી પડનું વાજખીપણું દેખાયા વિના રહેશે નહીં. યશ્તો એ ‘સિદ્ધી શક્તિ’નો કીમતો પણ કઠણ જ્ઞાનવિભાગ છે, કે જેલાયક, પહરેજ-ગાર દીનદારને યઝ્દી શક્તીથી નવાજે છે, એટલો ઈસારો આ ટેકાણે પુરતો થશે. દરેક યશ્ત તે મધેના ચોકસ યઝ્દ અમશાસ્પંદ સૃષ્ટિક્રિયામાં જે અગત્યનો

ભાગ બળવેછે તેનું જ્ઞાન આપવા બેઠે માંથ્રવાણીની ચમત્કારિક અસર અને બળ બુદ્ધે બુદ્ધે આકારે બતાવેછે. પાક દાદારનાં પ્રતાપી નામોની કાયદાસરની એકચીત્તની યાદ ફેટલીબધી બળવાન, ચારી આપનાર તથા બચાવ કરનાર છે તે હોરમજદ યશ્તમાંના, આ લખાણની શરૂઆતમાં ટાંકલા, અવસ્તા બહર કરેછે. માંથ્રવાણીના કલામોમધે એ નામો બહુજ એજમતી અને ખુબીવંત છે એમ પેગમ્બર સાહેબ જરથોસ્તને પાક પરવરદેગાર જણાવેછે, તથા એ નામો હરેક દીનદારનો સંપુર્ણ બચાવ કરવાજેવી મોટી શક્તિ ધરાવેછે તેનો બેઈતો ખ્યાલ તે માંહેની મીસાલ સારી રવેશે આપેછે. 'એક માણસ ઉપર જેમ હજાર માણસો ચોકસી રાખે' તેમ તે નામો બંધાનું રક્ષણ કરેછે. માંથ્રના આ પવિત્ર કલામોની યાદ પરીણામમાં એટલી અસરકારક છે કે દીનદાર ઉપર એક હજાર ચોકીયાનો જેટલી ચાલાક તીવ્ર નેગાહ રાખનાર સમાન છે અને તેને હજારગણો બચાવ આપે એવી બળવંત અને એજમતી છે. એક રાજવંશીનો બચાવ સેંકડો હથીયારબંધ ચોકીયાનો જેવી રીતે કરે તેવી રીતે,—જણે હજાર ચોકીયાનોથી અનેલા, ઘણીક માણસાઈ દીવાલો સાથેના, એક જીવતા કીટલાથી મળતા મજબુત બચાવ માફક માંથ્રવાણીના દીલસોજ બાણનારનો ગેખીરીતે પુરતો બચાવ થાય છે. એના સંબંધમાં સરોશ યશ્ત હાદોખ્ત મધેનો નીચલો ફકરો જાણવાબેગ ખોલાસો આપેછે:—

યથય પસુશ-હુર્વાઓંધહો, અએતદ સ્તઓશેમ અશીમ પધરી-ખરામધદે થીમ અશવનેમ વેરેથ્રાજનેમ.

“જે પ્રમાણે પસુશ-હરન (પશુની પાસયાની કરનાર કુતરો) તે પ્રમાણે અશે સરોશ (ધન્દ) જે પાક (તથા) ફતેહમંદ (તેને) હમો આસપાસ રાખીએ છીએ.”

બાહરની સપાટી પરના ભાવાર્થ મુજબ લેતાં પણ ઉપલા ફકરામાં આવેલી મીસાલ જેમ બહુ સુંદર છે તેમ તેમાં બહુ ઉંડી મતલબ સમાવેલી લાગેછે ખુદરતે કુતરામાં એવી શક્તિ મુકેલી છે કે ગમે એવો હુશ્યાર ચોકીયાન ઠગાય, પણ તે તીક્ષણ નજરનું, ચાલાક, બાહદુર પ્રાણી ચોર કે લુટારાના ફેલથી જેમ જીલ્થાપ ખાતુ નથી તેમ વિકાલ હેવાનથીબી તે ઠગાતું નથી. પશુની પાસયાની કરનાર કુતરો જે પ્રમાણે હમેશ સાવધ રહેછે અને ઠગાતો નથી તથા સેતાબ મદદે પોહચેછે, તે પ્રમાણે તરત ચારીએ પોહચનાર અને દરજી ફેલથી કદી ઠગાય નહીં એવી ઉંચી સીકૃત અને મોટી શક્તિ ધરાવનાર બળવત સરોશ યજ્ઞ છે તેની સમજ આપણને ઉપલા ફકરામાંથી સેહલાઈથી મળેછે, અને તે સાથે સરોશ યશ્તના કલામોની એજમતી અસરની સામેતી પણ મળેછે. કારણકે સરોશ યજ્ઞ, જે પોતેજ ‘માંથ્રના તનવાલો’ કહેવાયછે તેની જે સીકૃત અને શક્તિ તે માંથ્રવાણીની પણ ઠડેછે. આગળ જણાવી ગયા તેમ દરેક યશ્ત માંથ્ર-

વાણીની ગેખી મદદ, એજમતી અસર અને ચમત્કારીક શક્તિ અનેક પ્રકારે બહાર કરેછે, કેનેના વધુ દાખલા અતરે આપવાની જરૂર નથી.

અવસ્તા ક્લામો મીનો પેદાયશ છે, એટલામાટે પવિત્ર છે; પેગમ્બરી ક્લામ છે, એટલામાટે એજમતી તથા અમુલ્ય છે. ખુદરત અને ખુદાનું ખરૂં જ્ઞાન આપનાર તથા માણસના જીવને મરણથી ઉગારીને અમરગી આપનાર પાક અવસ્તા છે. અવસ્તાવાણીની આવી ઉંચી સીધત, ખુબી, અને શક્તી બામે, ધર્મને આધારે, કેટલુંક વિવેચન આ અક-મધેની એક આરતીકલમાં કાઢેલું જોવામાં આવશે. ગુજરાતી, ધ્યા એવીજ કાંઈ “સમન્તી” પ્રાર્થના, ઉપર જણાવ્યા સરખી બંદગીને લાયકની, મીનો સીધતોથી તદન ખાલી હોવાથી જેમ પવીત્ર ઠડતી નથી તેમ અસરમાં કાયદાકારક કે ગુણુગારી પણ લેખાતી નથી. યજ્ઞદી અશોધની ઉત્તમ શાંતી તથા નીરમળપણામાં હમેશાં લીન રહેતાં પવીત્ર મનને બદલે ખાકી ખટપટમાં ચકચુર રહેતાં મેલાં મનમાંથી ઉભી થતી પ્રાર્થના અથવા ‘બંદગી’ નીખાલેસ પાકીજગીનો સેહજખી દાવો નહી કરી શકે; એટલુંજ નહી પણ તર્કવિધાને કાયદે છેવટે અપવિત્ર પણ ગણી શકાય. ગુજરાતીમાં બંદગી કરવાનું અધીતપણું, દુનીઆદારીને કાયદે પણ, અત્યાર અગા-ઉનું શતોશકારક રીતે તથા અનેક રૂપે સામેત યઈ ચુક્યું છે. તે છતાં જડ-સુધારાની શકમંદી એવા જડ પ્રકારની છે કે ધાંચીના બળદીયા સરખી તે સમજમાં ધીમી છે, અને તે ગરીબ જન-વરની માફક શકના ચક્કરમાં રાત અને દીવસ અટવાતી રહે છે. એટલામાટે અહીં બે ત્રણ વાંધા, જે જુના છતાં હાલની જીકરમાં નવા સરખા દેખાય છે, તે ટુકમાં તપાસવા નકામા થશે નહી.

ગુજરાતી બંદગીના હીમાયતીઓ જે એક બાબદમાં ગોળ ચક્કરમાં ફરયા જઈ ચુંચ-વાય છે તે ‘સમન્તી બંદગી’ છે; પણ કઈ ચીજ ધ્યા બાબદની સમજની તેઓને અગત છે તે તેઓ બરાબર જાણતા હોય એવું લાગતું નથી. તેઓ જોદાને સમજવા માગેછે કે બાધાને?—ધ્યા બેઉને? જે અનંત, અજ્ઞાણ (જણ્યામાં નહી આવે એવા) સાહેબની ભક્તિ કરવાની છે તે ગેખી માલેકની પેહલી પુરી સમજ મેળવીને પછીજ જો તેની આરાધના કે યાદ કરવી, એવી “સમન્તી” બંદગીના હીમાયતી ભાઈઓની મરજી કે મતલબ હોય તો તેવા સર્વેને રસ્તાખેજ સુધી થોભવું જોઈશે. તેમ નહીં તો આ પાપી હજારમાં, અને ખીસ્તી ૧૯ મી સદીના ખાકી સુધારાના અમલમાં, દુનીઆમાં અત્યારસુધી કદી નહી બનેલો મોજેજો કરી બતાવવાની તેમની ફરજ થશે. તે મોજેજો એજ કે જે અજ્ઞાન બાળકો તથા માણસોને માટે ‘સમન્તી’ બંદગીને નામે જોડી બાથ ખાસ કરીને લેવામાં આવે છે તે નાદાનો તથા અજ્ઞાનો પણ ખાકી આદમની અંતવાન સમજમાં પુરો ઉતરે નહી અને જાણમાં આવે નહી (the Unknown and the Unknowable) એવો અનંત અને અતી ગેખી જોદા છે તેને બરાબર સમજે ધ્યા પીછાને એવું હેરતભરેલું પરાક્રમ પેહલે તેઓએ કરી બતાવવું જોઈએ છે: કારણ કે જે હસ્તીનો ખરો કે પુરોપાધરો ખ્યાલખી નહી હોય તેની બંદગી, તેઓના વીચાર મુજબ ખાલી એકીનની બંદગી, તે “સમન્તી બંદગી” કહવાય નહી, પણ સમજ વગરનો બકબકારો ગણાય. સફેદ દેવના સપાટામાં આવેલા પેહલવાનને જેમ પાહડ સાથે અથડી મરવાની ધ્યા દરીયામાં ડુબી મરવાની—એમાંની એકથી પસંદગી કરવાની બારીક હાલતમાં આવી પડેલો શાહનામા મધે ચીતાર્યો છે, તેવી કાંઈક દયા કરવાજોગ રથીતી ગુજ-રાતી બંદગીના ખાલી શક અથવા વેહમના ‘દેવ’ના હાથમાં આવી પડેલા આપણા

કેટલાક બોલવાયલા પારસી ભાઈઓની થઈ છે. એ સાહેબોને ખી ઉપર વર્ણવ્યા જેવીજ એક કડવી પસંદગી કર્યા વગર છુટક નથી એમ દીસે છે.

કદી “સમજતી બંદગી” ને લગતી જીકર શબ્દોની સમજ માટેજ ફક્ત હોય (કે જે વિચાર મૂળમાં ખોટો છે) તો તેમાં પણ દરેક શબ્દોને ખરે અર્થ નાનાં મોટાં, અમલુ કે બહેલાં, સર્વે એકસરખી રીતે સહેલથી સમજી જાય એવી તેમની કળા કે શોધખી એક મોજેજ જેવીજ ગણાશે. આજે દરેક લખાણુપર કેટલીયધી તકરાર થાયછે અને તેની મતલબ સમજવા સાર કેટલાંબધાં ચુથણાં પડેછે? જુનાં લખાણુને બાજુએ મુકતાં, હમણાંનાં—આપણાં પોતાનાંજ લેઓ. ખુદ આ તકરારને લગતાંજ લખાણુ, અને તેખી વળી “સમજતી” બંદગીના હીમાયતીઓનાંજ લખાણુ લેઓ, અને જુઓ કે તેમની મતલબથી જુદી મતલબ ઉઠાડવા માટે તેમને ફરીયાદ કરવી પડેછે કે નહીં? જો દરેક લખાણુ કે બોલવાની અસલ મતલબ દરેક માણુ-સથી સહેલથી આબાદ સમજી શકાતી હતે તો, દુનીઆમાં જુસ્સામરી તકરાર કે દુશમની ભર્યા મતભેદની હસ્તી આજે આપણા જોવામાં જેવી આવેછે તેવી ધણુંકરીને આવતેજ નહીં.

સમજતી બંદગીની તરફેણુ કરનાર મદસ્થોની સમજવટમાં એક ખીજી ચુચવણુ દેખાયછે તે આ છે. તેઓ જણાવેછે કે ધર્મ કેળવણીમાં તેઓ જોઈતી ગુજરાતી સમજણુ સાથે અવસ્તા શીખવેછે, અને તેથી શીખનાર ધ્યાનથી અને ઉલટથી બંદગી કરેછે. હવે જો શીખતાં બાળકો અવસ્તાની સમજ મેળવવાથી સમજીને બંદગી કરી શકેછે તો તેમને માટે—અને તેજ કારણથી હરકોઈ અક્કલવાન જરથોસ્તીને માટે—ગુજરાતી બંદગીની જરૂરજ ક્યાં રહી? બ્યારે નાનાં બચ્ચાંને સેહલથી થોડાક વખતમાં ફરજ-ગુજરીના અવસ્તા સમજવી શકાય છે ત્યારે પોતાની ફરજ બજાવવાને આતુર અથવા રાજી હોય તેવા હરકોઈ જરથોસ્તીને તેવી સમજ મેળવવામાં કહણુઈ પડે એવું વીચારવું સાદી સમજથી ઉલટું કેહવાય.

આ તકરારના અંબધમાં બાળકોની કેળવણીને લગતો એક બંધખેસ્તો દાખલો આપણને મળે છે. નાની ઉમરનાં શીખાઉઓને પૃથ્વી ગોળ છે એવું શીખવવામાં આવે છે તે શું તેઓ ખરેખર સમજે છે? જૂશીર અને જૂશલાકાનાં વર્ણુનેાનું ખરાપણું શું તેઓ સમજીને કયુલ રાખે છે?—કે જેનો પુરતો ખ્યાલ ધણાક મોટી ઉમરનાં માણુસોને પણ આવતો નથી. ધુમકેતુ અને તારાનાં બંધારણુ, ગતી, તત્વો, ઈન્, વીશે જુવાન વિદ્યાર્થીઓને જે શીખવવામાં આવેછે તે શું તેઓ ખરેખર સમજતા કેહવાય, બ્યારે તેમના ઉસ્તાદો તથા હાલના વિદ્વાનો માત્ર અટકળનાં અનુમાનો કરતાં કંઈખી વધારે ખાતરીમરી સમજ આપી શકતા નથી? વળી સમજતી બંદગીના હીમાયતીઓ પોતાનાં બચ્ચાંને અજોજી ગાયનો અને ઇટાલ્યન ‘મેન્ડો’ સંબળાવવા લઈ જાય છે, કે જેની બેશમારખી ખરી સમજ તેઓને હશે નહીં; ઉરદુ ઓપેરા અને હુનરમંદીની નવાઈઓનાં બ્યાખ્યાનોમાં તેમને હાજર રાખે છે, કે જેનાં મુળતત્વોની ભાગીતુટી સમજ પણ તે બાપડાંને હશે નહીં. દુનીઆઈ બાબતોમા નહી ‘સમજતી’ ભાષાનો વાંધો ક્યાં અને કાંય હડી જાય છે તે તો એ સાહેબો સમજાવે ત્યારની વાત.

નામાંકીત સીસરો ધર્મનેા અર્થ “A profounder reading of the Truth” એટલે સત અથવા સચાઈને વધારે ઉંડાણુમાં ઉતરીને વાંચવી (પીછાનવી), એવો કરતો હતો. ખરૂં સત એ ખરૂં જ્ઞાન તેમજ ખરી (મીનો) હસ્તી ગણાય છે.

મીનો હૃદયોત્તીને લાયક થવા માટે તનમનની પવિત્રાઈ ખીલવવાની તથા તેમને લગતા વિકારોને દાખી નાખવાની અગત સધળા દેશના અને સધળા જમાનાના સાલેકો તથા સંત પુરોહિતોએ જણાવેલી છે. વિકારોને મારવાનું મહાભારત કામ બંદગીની એક ખાસ નેમ તરીકે અસલથી ગણાતું આવ્યું છે. પણ એથી ઉલટી રીતે આજે તો તનમનના વીકારોની ઉરકેરણીને બંદગી તરીકે સમજવવાની પેરવી થાય છે! અહીં અસલી સાલેકો અને આજના ‘સુધારકો’ની શીખવણી ખુદ મૂળતત્વોમાં અથવા મૂળ વિચારોમાંજ તદન જુદી પડે છે. કારણકે જ્યારે સધળા જ્ઞાનીઓ માણસાઈ વીકારો અને હવસોને દાખી દેવાની તથા ઉમેડી નાખવાની મોટી જરૂર બતાવી ગયા છે ત્યારે આજે વીકારો ઉરકેરનાર ખાકી અને પતીત ગાયનને ‘ખોદાઈ’ અને ‘પવીત્ર’ કેહવામાં આવે છે! આજે લોભલાલચ વધારનારી ખાહુશોને ‘બંદગી’ના ઉચ્ચે મરતખો આપવામાં આવે છે, જ્યારે અસલી પેગમ્બરો તથા ધર્મશુરોએ એક અવાજે તેઓને દુરગુણો ગણી એવી નીચ જૂતીઓનો નાશ કરવાનું ફરમાવી ગયા છે.

જો માંગવું, અને તેથી મન ભાવે તે માંગવું, એ ખરેખર બંદગી હોય તો તમારો હરીફ કે દુશ્મન તમને ઈજા કરવા માંગે તેથી બંદગીજ કેહવાશે! આવા પ્રકારની એક માણસની ‘બંદગી’ ખીજને ભાજ્યે માફક આવે, તો એક આખી પ્રજાને બંધબેસ્તી તે ક્યાંથી થઈ શકે? પોતાની દુનીઆઈ મતલબ તથા ફાયદા સાર માંગવું તે ચોખા આપસ્વાયે સીવાય ખીજું કંઈ નથી. પોતાનાજ સ્વાર્થનું શોધવું, પોતાનીજ મતલબનું માંગવું એ પરીણામમાં એટલું માઠું છે કે ફક્ત એક પગલું આગળ જતાં યુરોપનાં ખાનાખરાળી ભરેલાં કમ્યુનીઝમ, શોશીયેલીઝમ, નીહીલીઝમ વગેરે માંગનાર—ફેસાદખોરા વર્ગોની ઉધલપાયલો આપણી સામે ડોળા ધુરકતી ઉમેલી દેખાશે. એ જાતની ઉરકેરણીભરી, માગણી કરનારી ઉપલપાયલો તથા શીખવણીને પણ શું બંદગીની ઉપમા આપવામાં આવશે? ત્યારે, સેપાસ અને સચુરી જેવા બંદગીના મદદગાર ખુખીવંત ગુણોને છેલી સલામ!

એકખારગી નીરદોશ તોપણ સ્વાર્થી માંગવાનેજ બંદગી તરીકે ગણવાનું હવે પછી સમજવવામાં આવે, તો સર્વથી મોટા બંદગીખોરો આપણા બીખારીઓ ગણાય, કે જેઓ રાત અને દીવસ માંગમાંગ કરીને જેમ લોકોને કંટાલો આપવાથી તેમ ખોદાના નામની યાદ આપવાથી પણ પાછળ પડતા નથી! બીજીકાથી સેહજજ ઉતરતા બંદગી કરનારા તરીકે આપણા તોફાની બાળકોને ગણવા ખોટાં થશે નહીં, કેમકે તેમનાં માંગવાનો પણ છેડો આવતો નથી. આ મુજબ, દમેદમ બંદગી કરનારા આપણી વચે છે તે જાણવાનો શંતોશ હવે આપણે લઈ શકીએ ખરા!

આગલી કે હમણાંની, કદમી કે શેહનશાહી, સધળી કીસમની ખોરદેહ અવસ્થામાં જે ફરમાન એકસરખું નજરે પડે છે, અને જે શુજરાતી બંદગીના હીમીયતીઓએ કયુલ રાખી આપણી સામે ધર્યું છે, તે એ છે કે જેને અવસ્તા ભણતાં આવડતું નહી હોય તેણે બોક્સ સંખ્યા “યથા અશેમ”ની ભણવી જોઈએ. એ વીશે એરવદ કાં એં કાંખા પોતાની ખોરદેહ અવસ્તા બા માએનીમાં ‘અશેમવોહુ’ની નીચે આ મુજબ શરેહ કરે છે:— “જેઓને ખીજ અવસ્તા નહી આવડતા હોએ તેઓને સવાખનો હિરસો હાંસેલ કરવાને ‘યથા’ તથા ‘અષેમ’ ભણવાને ફરમાવેલું છે.”

હવે, સવાલ એ હોય કે જે આપણા અસલી ધરાની તથા હીંદુસ્થાની આપદાદા પાક અવસ્તા-ઓ-જંદને અદલે પોતાની સમજ્જતી ભાષામાં અંદગી જોડવાનું અરેખર વાજખી સમજતા હોતે, કે તેવી 'સમજ્જતી' અંદગી કરવાનું રવા ગણુતા હોતે, તો અવસ્તા નહીં આવડે તેને 'યથા-અશેમ' બજુવા જેવો ફરજ્યાત કાનુન શા માટે પેહડી દર પેહડી ચાલુ રાખતે? એ કાનુનની હસ્તી એજ પુરવાર કરેછે કે સઘળે ઠેકાણે અંદગી કલામ તરીકે અવસ્તા બજુવાની અગત હમેશાં વિચારવામાં આવીછે; અને તેની વધારે સેહલી અને સીધી સામેતી આ કરતાં ખીજી શી હોય?

જંદ અવસ્તા જેટલા અશુદ્ધ બજુવામાં આવતા હોય તે કરતાં ઘણે દરજ્જે અશુદ્ધ ગુજરાતી બોલનાર પારસીઓ ગુજરાતી તથા અંગ્રેજી બોલનાર હીંદીવાનો અને ઉતરતા વર્ગના અંગ્રેજો અંગ્રેજી બોલે છે. એક અંગ્રેજ ખલાસી કે મજુર અતિ અશુદ્ધ અંગ્રેજી ભાષામાં તેની કાચદાસરની, કરાવેલી પ્રાર્થના કરે તે જોદાતાલા મંજુર રાખે નહી તેની કંઈ પણ સામેતી છે? દરેક દેશમાં અને દરેક પ્રજામાં શુદ્ધ કરતાં અશુદ્ધ બોલનાર હમેશાં વધારે હોય છે. ધરમતુ પારસી-ગુજરાતી ભાગ્યે "શુદ્ધ" ગુજરાતી કહેવાય. દાખલા તરીકે આ વાક્ય લખ્યો:— 'ચીર ચરેચ કે જાને માર'—આ સાંભળી કોઈ ગુજરાતી હીંદુ તો વમાસણમાં પડે કે કપડાં (ચીર) તે ગાયત્રી પેઠે કેવી રીતે ધાસ ખાતાં (ચરતાં) હશે! આ પ્રકારની અશુદ્ધ ગુજરાતી બોલનાર સઘળાં પારસી મરદ જોરતો ગુજરાતી તદન શુદ્ધ બોલશે એવી જમીનગીરી ગુજરાતી અંદગીના હીમાયતીઓએ આપી નથી.

ગાવાનો જે વિચાર આજે આપણે ધરાવીએ છીએ તે વિચાર અથવા અર્થ અવસ્તાના સ્થાવર શબ્દને જખાંશનાસી જે લાગુ પડતી હોય તો તે ભુલભરેલો છે, એટલુંજ નહી પણ એક જમાનાને ખીજા જમાના તરીકે ગણુવાની મોટી ભુલ કરવા ખરાખર છે.

તેલીશ ફરેશ્તા માટે, તેલીશ અમશારપંદની મીસાલ મારફતે, એક ખરા દીનખરદાર પોતા તરફની મોટાં માનની લાગણી તથા ઉચ્ચે ભક્તિભાવ ખતાવે તે માટે તેનું ખાલેસ અંતઃકરણ કદીપણ સંકોચાય કે ભારી થાય નહી; પણ સાચું, તેમની મોટી યુજેરગી એક અતી માન અને વખાણુભરી મીસાલથી જાહેર કરવા થકી તેનું ધારમીક દીલ બેશક દલકું અને આનંદી થાય. નીરમળ યકીનદારનો આ જાતનો સુખદાયક અનુભવ હોયછે. ખરા ભક્તિભાવ અને મોટાં માનના ઉભરાની આવી ઇલાણીને અજ્ઞાનપણાનું રૂપ આપવાની કોરોશ જમાનાઓ પછી પોતાના શાગેરહોના વંશજો મધેના કોઈથી કદીપણ થશે એવું તીરંગ આખે-જરની નવાજેશ કરનાર રાહખર અને મોટા ધર્મગુરુએ કદાચજ વિચાર્યું હશે. પણ આ જમાનો "કળી કાળ" નો છે, જે ખાલેસ ઇમાનનો મોટો શત્રુ છે; એટલામાટે ઉપર જણાવ્યા જેવી કોરોશો ઓચંચો કે દલગીરી ઉપજવતી બંધ પડીછે. જે ખીના આપણને લગાર અબ્જય કરેછે તે એ કે હુકૂત-અમશારપંદ યસ્ત હરરોજ બજુ એવા પહરેજગાર, ઇમાનદાર તથા વાકેફગાર દસ્તુરદાવશે અને દીનદારોને અજ્ઞાનમાં ખપાવવાની શી ગરજ પડતી હશે? રોજની ફરજ્યાત ગુજરનાર, એટલુંજ નહી પણ રોજમાહ ગણી જણનાર શીખાઉ પણ જાણેછે કે છ અમશારપંદો સાથે તેઓના કર્તા અને વડા દાદાર અદુરમજદને બ્યારે પણ ગણુવામાં આવેછે ત્યારે અમશારપંદો હુકૂત ઇમાને સાત કેહવાયછે. નમાજ અને સ્તુતી લાયકના તથા રક્ષણુ કરનાર મીનો ફરેશ્તાઓને ભુલંદ અને યુજેરગ સમજવામાં ઉત્તમ ઓજીનદારી સીવાય કશું વાંધાભરેલું નથી.

જાહેર ખખરો.

હોરમજદ યશ્ત ઉપરથી હોરમજદની
સીકત વીશેની સરેહ.

કીમત એ આના.

દોખમે નોશીરવાન

અથવા

મુસલમાનોનો મશહુર ખલીફ હાફ્ઝ-અલ-રશીદ,
શેહનશાહ નોશીરવાન આદેલનું દોખમું
જેવા ગયો તે કીસ્સો.

કીમત છ આના.

ધર્મ નીતી

ભાગ પેહલો તથા બીજો.

એમાં અવસ્તાવાણીની રૂઢી સમજો, માયાકુલ ફરમાનોની
મીસલો, વગેરે આપીને ધરમની
ખોતેબરી સમજાવીછે.

દરેકની કીમત ચાર આના.

દરફશે કાવાની

યાને

કાવાનો બાદશાહી કુંડો.

કીમત દોઢ આનો.

દી. અરદેશરની કુંપની,

ચોપડીઓ વેચનારા તથા પ્રગટ કરનારા,

નં ૧૮, ધોખીતલાવ, મુંબઈ.

 જરથોસ્તી ધર્મને લગતી નવી અને સેકન્ડહેન્ડ ચોપડીઓ તથા સ્કુલ, બાઈબિરી
અને પ્રજાખ્યાગની નવી ચોપડીઓ ઉપલે દેકાણેથી મલશે. જરથોસ્તી ધર્મને લગતી સેકન્ડહેન્ડ
ચોપડીઓ વેચાતી દેવામાં પણ આવશે.

ÆSCH MEZAREPH OR PURIFYING FIRE.

Collected from the Kabalah Denudata of Knorr von Rosenroth.

PREFACE, NOTES AND EXPLANATIONS BY SAPERE AUDE.

Cloth, 8 vo, price 2s. 6d. net.

ધગધર સાહેબ અશો જરથોસ્તનું

પંદનામું.

[ચોપાન્યાના આકારમાં]

ક્રીંમત—બે આના.

દી. અરદેશરની કું,

નં ૧૮, ઘોખીતલાવ, અંખઈ.

અદીવિરાફ નામું.

તે સાથે

ગોશતે ફરયાનો,

હાદોખત નસ્ક,

અને

એકવીશ નસ્ક.—ક્રીંમત રૂ. ૧.

દી ૦ અરદેશરની કુંપની.

નં ૧૮, ઘોખીતલાવ, અંખઈ.

બુનદેદેશ.

યાને

દુનીયાની અવલથી તે આખર

સુધી પેદાયશની હકીકત.

રૂ. ૧૫ પારદેજ .)=

નં ૧૮, ઘોખીતલાવ, અંખઈ.

દી ૦ અરદેશરની કુંપની.

જરથોશતી ધર્મસંખધી નવી

તથા સેકન્ડહેડ

ચોપડોઆ વેચનાર

સ્કુલ અને લાઇબ્રેરીને ખરના

તથા ખીજા ઉપોગી

પુસ્તકો આ કુંપનીમાંથી મલશે.

દી. અરદેશરની કુંપની,

ચોપડી વેચનાર તથા પ્રગટ કરનાર,

નં ૧૮, ધોખીતલાવ, મુંબઈ.

નવી ચોપડીઓ.

સેકન્ડહેન્ડ ચોપડીઓ.

રૂ. આ. પૈ.

રૂ. આ. પૈ.

પ્રેમચંદ્ર સાહેબ અશો નરયોસ્તનું			
પંદનામું	૦	૨	૦
ખોરદેહ અવસ્તા બા માયની ...	૨	૮	૦
ચંજશને તથા વીસપરદનો તરબુમો. ૩	૦	૦	૦
વંદીદાદનો ગુજરાતી તરબુમો ... ૩	૮	૦	૦
પારસીઓમાં નીતીનું ધોરણ ...	૦	૨	૦
આકાશ તત્વ	૦	૨	૦
ખંદગી, ગાયન અને માથ્ર	૦	૨	૦
આપઘાતમાં સમાયલા જોખમો ...	૦	૨	૦
ઈરાની વિષયો	૩	૦	૦
લવિષ્યની જીંદગી	૩	૦	૦
અવસ્તાના વિશેષ નામોની ફરહંગ...	૬	૦	૦
મેહર અને જશને મેહરંગાન ...	૧	૦	૦
હોમ	૦	૮	૦
અશો ફરોહર	૦	૧૨	૦
અદંવીશુર અનાહીત	૦	૧૨	૦
યોગ વિધ્યા અને અસહી ઈરાનીઓ. ૦	૪	૦	૦
પુરાતન આતશખાના	૦	૪	૦
નરયોસ્તી ધર્મની મોતેબરી	૦	૮	૦
ધર્મનિતી અંક ૧ લો (વર્તમાન પ્રેસ). ૦	૪	૦	૦
ધર્મનિતી અંક ૨ જે (" "). ૦	૪	૦	૦
નરયોસ્તી ધર્મમાળા : (અંક ૧ લો)			
ભાઈબંધી	૦	૦	૬
ઘણા પુરાતન જમાનાની નરયોસ્તી			
બાનુઓનો મરતબો	૦	૬	૦
અરદાવીરાફ નામું	૧	૦	૦
કદીમ ઈરાનીઓપર એકજ લોહી ધરા-			
વતા સગાઓમાં પરણવા બાબે			
સુકાશલા ખોહતાનનો રદીઓ.....	૦	૧૨	૦

ગંજે શાયગાન	૨	૦	૦
દીનકીદ (વા ૦ ૭)	૨	૦	૦
ખેસ્તાબ, નરદેહસ્ત અફસાર તથા જી-			
દેહરોદ	૧	૪	૦
ગુલઝર નસીહત	૨	૦	૦
કદીમ નસ્રે ઈરાન	૩	૮	૦
તવારીખે કદીમ ઈરાન	૪	૦	૦
રાહે પારસા	૨	૦	૦
પારસી પ્રકાશ (પુ ૦ પહેલું) ...	૭	૦	૦
ખુલાસે માનવીઅસની	૧	૮	૦
બાગે પારસા	૧	૪	૦
હાદીએ માનવીઅસનાન	૧	૦	૦
સુદી કાદેલાં લખાણો (દફતર ૧૬૦ તા ૦			
બીજું)	૫	૦	૦
ખોરદેહ અવસ્તા બા માયની ...	૧	૪	૦
ચંજશને તથા વીસપરદનો તરબુમો. ૧	૮	૦	૦
વંદીદાદનો ગુજરાતી તરબુમો ...	૨	૦	૦
તોહફેએ જમશીદ	૦	૮	૦
પંદનામે સુલ્તાં શીરાઝ	૧	૦	૦
આતશની ખુલાઈ	૧	૦	૦
આતશના કેબલાની ખુબી	૦	૮	૦
બવીદાને ખેરદ	૧	૦	૦
દસાતીર	૧	૦	૦
પુરાતન પારસીઓની તવારીખ ..	૧	૮	૦
એનહારે શીઆતે ઈરાન	૦	૧૦	૦
પેહલવી દીક્ષનરી (વા ૦ ૩)...દરેકનો ૧	૦	૦	૦
નામ સેતાએશને	૦	૮	૦

જરયોસ્તી ધર્મને લગતી નવી અને સેકન્ડહેન્ડ ચોપડીઓ તથા રકુલ, ભાઈચેરી અને પ્રખ્યાતગી નવી ચોપડીઓ ઉપરે ઉકાળેથી મળશે. જરયોસ્તી ધર્મને લગતી સેકન્ડહેન્ડ ચોપડીઓ વેચાતી લેવામાં પચુ આવશે.

